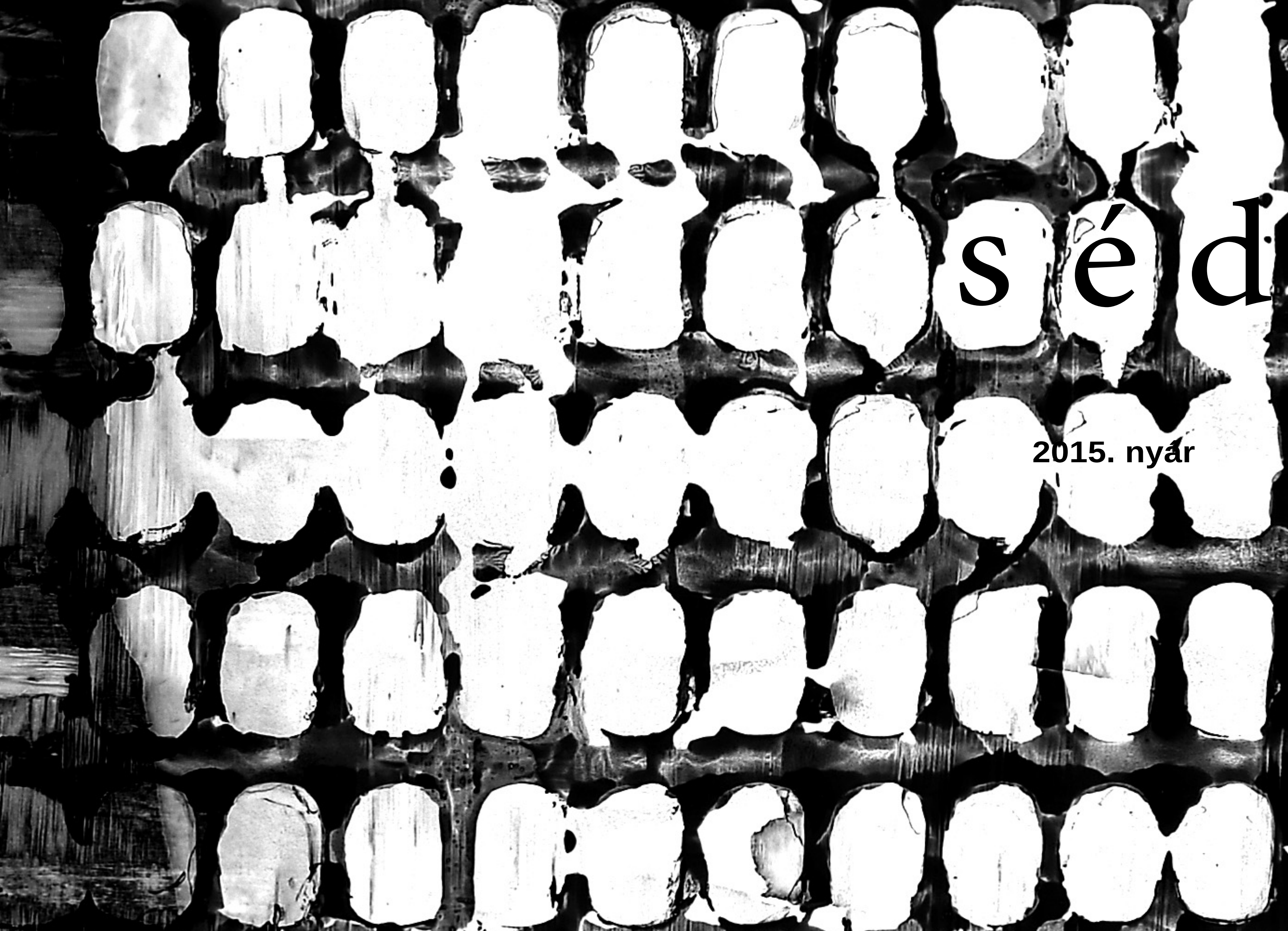

s é d'

2015. nyár

séd

Veszprémi kritikai lap

2015. nyár

Megjelenik évente négyszer

Szerkesztik:

Demel Eszter, Géczi János, Gopcsa Katalin, Ladányi István, Perlaki Claudia

E szám szerkesztői:

Géczi János, Ladányi István

Lapterv: Somody Péter

Tördelés: Dénes Tamás

Fotó: Gáspár Gábor

Felelős kiadó: Horváth Géza dékán

Kiadja a Pannon Egyetem Modern

Filológiai és Társadalomtudományi Kara

Levelezési cím: Séd folyóirat, Pannon

Egyetem MFTK, Sziveri János Intézet,

Egyetem u. 10., 8200 Veszprém

E-mail: seed.veszpreem@gmail.com

www.sziveriintezet.hu

Nyomda: OOK-Press Kft., Veszprém

ISSN 2416-0628

Megjelenik Veszprém Megyei Jogú

Város Önkormányzata támogatásával

SZÁMUNK SZERZŐI

András Ferenc *filozófus*

Andráskó Flóra *egyetemi hallgató*

B. Kiss Mátyas *egyetemi hallgató*

Bálványi Péter *író*

Bartuc Gabriella *kritikus, újságíró*

Bodonyi Emőke *művészettörténész, muzeológus*

Bodor Áron *egyetemi hallgató, rockénekes*

Brassai Zoltán *irodalomtörténész*

Csomay Zsófia *építész*

Dohnál Szonja *művészettörténész, muzeológus*

Éltető Erzsébet *kulturális szervező*

Felföldi Gábor *közművelődési szakember*

Fenyvesi Ottó *költő*

Gáspár Gábor *fotóriporter*

Géczi János *művelődéstörténész, író, szerkesztő*

Gopcsa Katalin *művészettörténész, szerkesztő*

Gy. Lovassy Klára *muzeológus*

Horváth Virág *egyetemi hallgató*

Kincses Károly *fotótörténész, esztéta*

Klausz Melinda *közösségimédia-specialista*

Karlinszky Balázs *levéltáros*

Kotroczó Máté *informatikus*

Kovács Bálint *tudományos munkatárs*

Kovács Endre *fotóművész*

Kovács Győző *helytörténeti kutató*

Ladányi István *irodalomtörténész, író, szerkesztő*

Palágyi Sylvia *régész*

Papp Sándor *vegyész*

Pálffy Zsófia *dramalíró*

Peiker Éva *szerkesztő*

Perlaki Claudia *a Veszprémi Polgármesteri Hivatal*

jótanácsosa, szerkesztő

Pintér Viktória *a Sziveri János Intézet munkatársa*

Rainer Pál *történész*

Somogyvári Lajos *neveléstörténész*

Szabó T. Attila *botanikus*

Szalai Renáta *színháztörténész*

Szántó Viktória *dramaturg*

Szarvas Melinda *PhD-hallgató, kritikus*

Szücs Kitti *színháztörténész*

Tokos Bianka *irodalmár*

Várszegi Martin *egyetemi hallgató*

Vikman Pál *énekművész, kórusvezető*

a séd

az alábbi helyeken kapható:

- Egyetemi Könyvtár és Levéltár Veszprém, Wartha Vince utca 1.,
- Pannon Egyetem B épület, porta Veszprém, Egyetem utca 10.,
 - Pannon Egyetem MFTK Veszprém, Vár utca 39.,
- Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata Polgármesteri Hivatala Veszprém, Óváros tér 1.,
 - Hangvilla Veszprém, Bruszniai Árpád u. 2.,
- Utas és Holdvilág Antikvárium Veszprém, Szabadság tér 13.,
- Eötvös Károly Megyei Könyvtár Veszprém, Komakút tér 3.,
 - Művészetek Háza Veszprém, Vár utca 29.,
 - Városi Művelődési Központ Veszprém, Dózsa György utca 1.

Tartalom

- 2 Palágyi Sylvia
Őz és környezete
A balácai őzikés fibula, Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém, leltári szám: 55.250.215.
- 3 Szabó T. Attila
Nemzeti ParkOK?
Bede Béla: *Nemzeti parkok Magyarországon*. 39 kiemelt tájvédelmi körzettel. Corvina útikönyvek sorozat
- 4 Kincses Károly
A Vadkörtefáról, ami nem csak vackort terem
Nádas Péter fotója, Pannon Egyetem, Balatonfüred–Veszprém
- 6 Brassai Zoltán
A kisemmizett ember menedéke
Czinki Ferenc: *Egy kocsmá város*. Prae.hu, Budapest, 2014.
- 7 Bálványi Péter
Kispityóka
Veszprém, Italüzlet, Óvári Ferenc utca 3.
- 8 Somogyvári Lajos
Egy iskola születése képekben
- 9 Felföldi Gábor
Kultúr-fotók az aulában
Kultúr-fotók – Pillanatok az egyetemi közművelődés életéből. Pannon Egyetem, B-aula, Veszprém, 2015. május
- 10 Andráskó Flóra
Bűnöző vagy beteg?
Rigó Péter: *Függőségeink, szenvedélybetegségek: Miért él kábítószerrel az ember?* Pannon Egyetem, MFTK, Antropológia és Etika Tanszék, Éjszakai Egyetem, Veszprém, 2015. május 6.
- 11 Pintér Viktória
Potlecs – filozófia ajándékba
Trialógusok az Ex Symposion Alapítvány és a Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézet rendezésében.
Vendég: Sebők Zoltán. 2015. április 21.
- 12 Gopcsa Katalin
Kalándtúra a várban
Keresd a titkos lépcsőt! Múzeumpedagógiai foglalkozás a Művészetek Házában. 2015. április 26.
- 13 Éltető Erzsébet
Rejtélyek, játékok, szórakozás
- 13 Horváth Virág
Orális Majális
OdaLÖKött KÖLTészet (Slam Poetry Veszprém), Fricska, 2015. május 13.
- 14 Bodonyi Emőke
Veszprém és az üveg
A Laczkó Dezső Múzeum *Kortárs Üvegművészeti Gyűjteménye*
- 15 András Ferenc – Horváth Virág
Törékeny zöld kis növényke
Média, közösség és felelősség, Veszprém, *Pódium Sarok*, 2015. április 16.
- 17 Géczi János
Rohadt eső. Esti Kornél-koncert
2015. április 8. Budapest, Átrium Film-Színház (akusztik), Margit körút 55.
- 20 **Gizella Napok 2015**
Veszprém, 2015. május 5–10.
- 22 Rainer Pál
Test és lélek a Nagy Háborúban
Test és lélek a Nagy Háborúban – *Tábori lelkészet, katonai kórházak és orvoslás az első világháborúban* című kiállítás a Boldog Gizella Főegyházmegyei Gyűjteményben az irgalmasság rendkívüli szent évében

Árnyjáték, Off-Biennale Budapest
Fricska Bár, Veszprém, 2015. május 28.
Dramaturg: Gábor Sára

A SÉD 2015. ősz megjelenésének időpontja:
2015. szeptember

- 24 Kovács Győző
A molnár, a fia...
A két Tumler című könyv bemutatója. Szolnoky Gábor: *A két Tumler*. Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém, 2015.
- 26 Pintér Viktória
Guggolós rock
Anna the Barbies akusztik koncert, 2015. május 5. Hangvilla
- 27 Pálffy Zsófia
Avantgárd zsákbamacska
Kapcsolatok. Egri János és Pogány Judit gyűjteménye. Művészetek Háza, Modern Képtár – Vass László Gyűjtemény, 2015. május 9.–június 21.
- 28 Kovács Bálint
Örmény keresztes kövek – az emlékezet kövei
- 30 Perlaki Claudia
Egy gondolat bánt engemet...
Szargiszyan Rafael: *Keresztes kő*, Veszprém, Kossuth utca/Szent Imre tér, 2015.
- 31 Kotroczó Máté
Felhő alapú kultúra? Nem jól csinálod!
- 32 Klausz Melinda
Kézilabda, Marian Cozma, havazás – amitől az internet hangos
Érzelemmérés közösségimédia-felületeken – Veszprém kapcsán
- 34 Vikman Pál
Kobaken vagy B. G.? Lehet választani!
- 35 Kovács Endre
Az átkelés látványa
Az aluljáró mint képzőművészeti tér
- 36 Éltető Erzsébet
Vad fruttik és narancsok
Géczi János: *Bunkerrajzoló*. Likó Marcell élettörténet-rekonstrukció. Athenaeum, Budapest, 2015.
- 36 Szarvas Melinda
Let's kifli
Kovács Eszter, *Let's kifli*, Atheneum Kiadó, Budapest, 2015.
- 37 Karlinszky Balázs
Egy veszprémi akadémikus köszöntése
Arcana tabularii. Tanulmányok Solymosi László tiszteletére. Szerk. Bárány Attila – Dreska Gábor – Szovák Kornél
- 38 Papp Sándor
Az utolsó előtti pillanat
Gelencsér András: *Füstbe ment bolygó*. Pannon Egyetemi Kiadó, Veszprém, 2015.
- 39 Csomay Zsófia
Épített világ és természet egysége
Cserhát. Szerk. Márkusné Vörös Hajnalka. A Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára, Veszprém, 2013. (Veszprémi Kaleidoszkóp 1.)
- 39 Gy. Lovassy Klára
Élet a mínusz harmadikon
Élet a mínusz harmadikon. Várbörtön a 21. században. A Laczkó Dezső Múzeum kiállítása. Veszprémi Törvényszék, Vár u. 19. Megnyitó: 2015. május 6.
- 40 Ladányi István
A vers legyen veletek
A Parnasszus költészeti folyóirat kéziratkiállítása. Veszprém, Egyetemi Könyvtár és Levéltár, 2015. május 21–27.
- 41 Tokos Bianka
Alkalmi magyarázatok Nemes Z. Márió költészetéről
A Kb és az újvidéki Híd Kör Kritikusátjának találkozása, Veszprém, Pannon Egyetem MFTK, Sziveri János Intézet, 2015. április 28.
- 42 Bartuc Gabriella
Határátlépés Frenákkal
Szabadságvágy, szex, az öregedés nyomorúsága – Őszinte pillanatok a táncszínházak 17. veszprémi fesztiválján. Május 27.–30.
- 44 Pintér Viktória
Mozdulatok ketrecben és kelepccében
A Tánc Fesztiválja. 2015. május 27.
- 49 Szücs Kitti
Kapcsolataink kiüresedett villamosa
Tennessee Williams: *A vágy villamosa*. Kulcsár Noémi, Tellabor – Aulea alkotócsoport
- 50 Pintér Viktória
Dobhártyaszaggató
Góbi Rita Társulat: *Ne hisztizz!* 2015. május 28. Hangvilla. A Tánc Fesztiválja
- 51 Bodor Áron
Ösztönösség és tapasztalat – felemás arculattal
Hollywoodoo-koncert, Ezer Lámpás Éjszakája, Szombathely, 2015. május 31.
- 52 Peiker Éva
A titkos ajtó alatt
Élménybeszámoló az Athenaeum Kiadó június 4-i londoni könyvbemutatójáról
- 54 Fenyvesi Ottó
Képversek a Magtárban
A Magyar Műhely képverskiállítása a Petőfi Irodalmi Múzeum anyagából. Művészetek Háza – Magtár, 2015. április-május. Megnyitotta: Mányoki Endre
- 55 Dohnál Szonja
Vizuális invenció, radikális elkötelezettség
Future Lab/Jövőlabor. Boros Viola kiállítása. Veszprém, Művészetek Háza – Csikász Galéria, 2015. április 11. – június 6.
- 56 Géczi János
Átlátások
Kontra Ágnes: *Átlátások*. Képzőművészeti kiállítás. Dubniczay-palota – László Károly Gyűjtemény, Veszprém, Vár utca 29. 2015. június 6. – július 12.
- 57 Szántó Viktória
A változatosság gyönyörködtetne
A veszprémi színházak repertoárelemzése
- 58 Szalai Renáta
Pannon sztárgyár
Gém Zoltán: *Starfactory*. Musical. Rendezte: Vándorfi László. Koreográfus: Krámer György. Veszprém, Pannon Várszínház, 2015. április
- 60 Szücs Kitti
Színésznőből rendező, avagy Kéri Kitty Titus Andronicusa
William Shakespeare: *Titus Andronicus*. Veszprémi Petőfi Színház. Játékszín, 2014/2015-ös évad. Rendezte Kéri Kitty.
- 62 Várszegi Martin
Közhely és újítás kardpárbaja
Alexandre Dumas: *A három testőr*. Pannon Várszínház, 2014/2015-ös évad. Rendező: Vándorfi László. Koreográfus: Krámer György
- 63 B. Kiss Mátyás
Are you feelin' it, Veszprém?
Irie Maaffia-koncert az Expresszóban. 2015. május 22.
- 64 Patka László
Völgyhíd–Hölgyhíd
A vers kézírata (Fábián Judit tulajdona)

Számunkat Gáspár Gábor fényképeivel illusztráltuk.

Őz és környezete

A balácai őzikés fibula, Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém, leltári szám: 55.250.215.

Rhé Gyula egykori múzeumigazgató, a balácai római kori villa első ásatója így ír a veszprémi múzeumban őrzött őzikés fibuláról, a bronz ruhakapcsoló tűről 1912-ben: „Előlapján egy kiemelkedő, széles körvonalakkal rajzolt szarvasűsző. Az erdőt az állat hátára hajló ág és egy előtte levő kisebb fa ügyesen jelképezi. A rajz felülete, ezüsttel futtatottnak látszik; az erősen kiemelkedő konturok közeit zománc töltötte ki. Hátán egy, a tű tengelyének beillesztésére szolgáló lyukas kiemelkedés, vele szemben a tű bekapcsolására alkalmas lehajlított nyelvecske van. Bár a rajz jó megfigyelésre vall és a munka is tiszta és precíz, mégis inkább hiszszük népvándorláskori emléknek, annál is inkább, mert lelőhelye az I. számú épület 5. sz. helyisége előtti szabad tér, ahol barbár tüzelőhelyek és ezekből nyílhegyek, barbáros késpengék kerültek elő.”

Rhé Gyula kiváló grafikai képességekkel rendelkezett, sőt Münchenben képzőművészeti tanulmányokat is folytatott, sokat utazott és dolgozott Itáliában. Nem csoda tehát, ha tar-

Séd, 2015. tavasz, 4. old.

talmilag és technikailag is jól ítélte meg az őzikés fibulát. A lelőhely meghatározását és a fibula kronológiáját illetően azonban tévedett. Ezt mégsem róhatjuk fel egyértelműen hibájának, hiszen csak úgy és azt tette, ahogy a kor ásatási szokásai azt megkívánták. Nem volt elvárás akkoriban a rétegtani megfigyelésekre súlyt helyezni és a leleteket rétegenként különválasztani. Így az 1906-ban megtalált őzikés fibulát sem egy „mellék helyiségben”, hanem a villagazdaság keleti kertjében vesztette el egykori tulajdonosa, méghozzá nem a népvándorláskorban, hanem valamikor a Kr. u. 2–3. század táján.

A római császárkorban alkalmazott *émail champlévé* (beágyazott zománcberakás) technikának megfelelően a ruhakapcsoló tűt, az alaplapot és a bemélyített őzike és fa mintázatok kontúrjain belüli részt piros, zöld, barnás és fehér zománc díszíthette.

A technikai jártasságot igénylő, emiatt drága és megbecsült tárgyak kiválasztásában, esztétikai értékén kívül a vásárlót a környezet is befolyásolhatta. Állatalakos fibulákon ugyanis leggyakrabban olyan állatok szerepelnek, amelyek a közvetlen, házi vagy erdei környezetben is előfordultak, így például kutya, nyúl, ló, bika, őz, szarvas, vaddisznó, galamb, sas, bagoly, hal, béka, de találkozhatunk egzotikus állatokkal is, mint oroszlán, leopárd, delfin stb. Bár a fibulakészítő mesterek járhattak a Római Birodalom távolabbi vidékein, ahol találkozhattak ezekkel a különlegesebb állatokkal, sokkal inkább azonban mintakönyvek alapján dolgoztak a különböző, még ma is nehezen meghatározható műhelyekben. Az azonos mintatípushoz tartozó ábrázolások nem mindig azonosak. Méretükben, az állat fejének, fülének megformálásában, az erdőt jelképező fák ívében eltérhetnek egymástól.

Hogy a kínálatból kiválasszák a balácai villagazdaság lakója számára leginkább

Őzikés fibulák: 1. Pusztamonostor, 2. Enns (Ausztria), 3. Balács (B. Bónis Éva és Sellye Ibolya nyomán)

vágyott fibulát, megkönnyíthette a környékbeli erdőkben és erdei tisztásokon legelésző, jól ismert őzek látványa, amelyek az állatcsontleleteket meghatározó szakemberek (Bárány Annamária, Vörös István) szerint a római korban már ritka nagyvaddal, az őstulokkal, gímszarvasokkal, vaddisznókkal, vidrákkal, mezei nyulakkal éltek együtt a villa környékén, s esetenként áldozatául estek a lakomák hússzükségletének kielégítésére rendezett vadászatoknak.

A faszénleletek vizsgálata (Grynaeus András) alapján az őzeknek és társaiknak élettere egy részben nedves környezetű,

erdős terület lehetett. A környező erdők fájainak többségét kocsányos és kocsánytalan tölgyek (*Quercus robur* L., illetve *Quercus peatraea* [Mattuschka] Lieblein) alkották, de előfordult még bükk (*Fagus silvatica* L.), fűz (*Salix* sp.), hárs? (*Tilia* sp.), kőris (*Fraxinus* sp.), nyárfák (*Populus* sp.), mogyoró (*Corylus* sp.) és még a dió (*Juglans regia* L.) is.

Ez volt tehát a természetes környezet anno, a római korban, amely lényegében azonos a maival Nemesvámos és Veszprémfajsz határában, a római kori villa közelebbi és távolabbi körzetében.

Palágyi Sylvia

Fotó: Oszkó Zsuzsa

Nemzeti ParkOK?

Bede Béla: *Nemzeti parkok Magyarországon. 39 kiemelt tájvédelmi körzettel.* Corvina útikönyvek sorozat. Corvina, Budapest. 2015.

A nemzetközileg elfogadott és magyarul sokat idézett meghatározás szerint a nemzeti park (NP) olyan terület, amelynek ökológiai egységessége megőrzendő, megvédendő mindenfajta mezőgazdasági és ipari hasznosítástól, és amelyen lehetőség van tudományos, oktatási és szabadidős tevékenységre is. A Természetvédelmi Világszövetségnek ebben a szűkített – mezőgazdasági hasznosítást is kizáró – értelmezésében Magyarországon aligha lehet mezőgazdasági műveléstől mentes NP-okról beszélni. Éppen a veszprémieket legközelebből érintő Balaton-felvidéki Nemzeti Park talán a legjobb példa erre, hiszen a védett terület jelentős része szőlővidék. Ezzel a nemcsak látszólagos ellentmondással is magyarázható, hogy Magyarországon viszonylag későn, csak 1973-ban alakult az első, a Hortobágyi NP – annak ellenére, hogy a nemzetközi természetvédelmi gondolat (a vándormadarak védelme révén) először éppen Budapesten és Bécsben fogalmazódott meg 1891-ben. Európában 1909-ben alakult az első nemzeti park, az USA első nemzeti parkja 1867-ben körvonalaződött.

A magyar nemzeti parkok létrehozását a fogalom tágabb értelmezése tette lehetővé: „A NP a természet megőrzését szolgáló park, általában természetes, fél-természetes és fejlett területeken kialakított rezervátum, melyet egy szuverén állam sajátjának ismer el.” A különböző államok (mivel ez a meghatározás a nemzetközi jogban nemzeti hatáskörű) különféleképpen határozzák meg a NP fogalmát, de valamennyi meghatározásban közös az „őstermészet” megőrzése az utókor számára, valamint az, hogy a NP a nemzeti büszkeség egyik jelképe.

A Corvina tematikus útikönyvsorozatának negyedik kötete Magyarország tíz nemzeti parkját (NP), 39 tájvédelmi körzetét (TK) és 167 természetvédelmi területét (TT) mutatja be. Szerepel az útikönyvben 267 tanösvény is, de ezek közül csak a 48 „kihagyhatatlan” tanösvényt írja le részletesebben a szerző, Bede Béla, aki a 2015-ben indított Corvina Útikönyvek sorozat több kötetét is összeállította, mint például Gyógyfürdők és gyógyszállók Magyarországon – 122 kiemelt gyógyfürdővel (oroszul is); Magyar borvidékek – 145 kiemelt borászattal (oroszul is); Magyar szecessziós építészet – 225 kiemelt épülettel (angolul is).

A könyv egyik különlegessége, hogy – azok számára, akik csak egy bizonyos növény virágzása miatt látogatnának meg egy-egy vidéket – 237 növényfaj virágzási idejét és a növény NP és TK szerinti előfordulását is megadja.

A nemzeti parkok (NP) betűrendben sorakoznak a kötetben, a hozzájuk tartozó tájvédelmi körzetekkel (TK) és természetvédelmi területekkel (TT) együtt: Aggteleki NP (TK-k: Tokaj-Bodrozug és Zempléni); Balaton-felvidéki NP (TK: Magas-bakonyi, Mura-menti, Somló); Bükk NP (TK: Borsodi Mezőség, Hevesi Füves Puszták, Hollókői, Karancs-Medves, Kelet-cserháti, Kesznyéteni, Lázberci, Mátrai, Tarnavidéki); Duna-Dráva NP (TK: Boronka-melléki, Dél-Mezőföldi, Kelet-Mecsek, Nyugat-Mecsek, Zselici); Duna-Ipoly NP (TK: Budai, Gerecsei, Gödöllői-Dombvidék, Ócsai, Sárréti, Sárvíz-völgy, Tápió-Hajta Vidéke, Vértesi); Fertő-Hanság NP (TK: Pannonhalmi, Soproni, Szigetközi); Hortobágyi NP (Bihari-sík, Hajdúsági, Közép-Tiszai, Szatmár-Beregi); Kiskunsági NP (TK: Pusztaszeri, Mártélyi, Körös-éri); Körös-Maros NP (TK itt nincs említve, csak a parkhoz tartozó természetvédelmi területek vannak felsorolva; ilyen felsorolás van minden NP esetében); Őrségi NP (TK: Kőszegi, Sághegyi). Minden NP-nál szerepel az alapítás éve, a területe, az igazgatóság címe, telefonos és világhálós elérhetősége, az igazgatóság GPS-koordinátái, elhelyezkedése, az NP története, látogatható egységei (például barlangok) és ezek nyitvatartási ideje, a terület főbb talajtani és klimatikus jellemzői, növény- és állatvilága, kulturális értékei, a helyi nevezetességek és az érdekesebb állandó programok. Hasonló a beosztás a TK-k esetében is. A TT-k csak felsorolásszerűen szerepelnek.

Már a nevek pusztája felsorolása is lehetetlen idegenforgalmi csáberő!

Lássuk a veszprémieket legközelebből érintő (de csopaki székhelyű!) Balaton-felvidéki Nemzeti Park példáját. Ezt a kötetben talált adatok szerint 1997-ben alapították, 2015-ben 57.000 hektárnyi a területe és ebből több mint 11.000 ha fokozottan védett, azaz a nagyközönség számára nem látogatható. Itt – a Tihanyi-félszigeten – jött létre 1927-ben a csonka-ország első önálló Biológiai Kutatóintézete, ennek a nemzeti parkká nyilvánításáért interpellált a veszprémi Cholnoky Jenő az 1940-es évek elején a magyar parlamentben, és itt jött létre 1952-ben Magyarország első tájvédelmi körzete, melynek területe ma közel 1600 ha (ebből mintegy 200 ha fokozottan védett). A kötet a Balaton-felvidéki NP egyetlen kiállítóhelyének a nyitvatartási idejét (Tihanyi Apátság Múzeuma) adja meg, de kimaradtak innen olyan csodák, mint például a Hegyestűn lévő geológiai kiállítóhely – mely talán az említés szintjén sem szerepel a kötetben (azért „talán”, mert a könyvnek nincs névmutatója, ami

rögtön nagyságrendeket ront a kis kötet használhatóságán).

A fejezetet szép színes képek teszik vonzóvá (készítőik felsorolása a könyv egyetlen „mutató jellegű” függeléke), de a figyelmesebb olvasó kritikai érzékét rögtön felborzolja a képaláírások hiánya. Hányan fogják vajon kitalálni majd, hogy az 53. oldalon a szigligeti várromot (?), az 56.-on az igencsak ritka és védett egyhajú virágot, az 58.-on a fekete kökörcsint (?), a Káli-medencénél a tihanyi levendulát, a Tapolcai-medencénél *mittudoménmit*, a Kis-Balatonnál milyen récét, a Magas-Bakonyonál milyen templomot, a Mura-menti TK-nél milyen virágot (csillagvirág?), a Somló TK-nél (76. lap) a hegy melyik részletét látja a kíváncsi olvasó (KO!)? (NB: Ez utóbbit a KO véletlenül tudja, lévén szőlője a képen látható hely szomszédságában.)

Végül csak egy mondat a szöveges tartalomról... a jobbítás szándékával és annak tudatában, hogy ebből is, mint a szerző több Corvina Útikönyvek kötetéből, angol fordítás is fog készülni majd.

Hogy is hangzott a bevezetőben idézett meghatározás záradéka? „A nemzeti park a nemzeti büszkeség egyik jelképe”, azaz „The national park [...] is a symbol of national pride”. (Europarc Federation [2009, szerk.]: Living Parks. 100 Years of National Parks in Europe. Oekom Verlag, München). Korunkban, a nemzeti dohányboltok, nemzeti konzultációk, strasbourg-i és brüsszeli stb. stb. nemzeti számonkérések korában talán a magyar nemzeti parkok az egyetlenek, amelyeket nem ért komoly hazai és nemzetközi bírálat (bár a recenzens is tudja, hogy még ez sem igaz).

Ennek a könyvnek a „nemzeti” tartalma is megérdemli, hogy ne maradjanak majd az angol fordításban komolyan kritizálható mondatok, melyek közül – csupán a példa kedvéért – egyetlen egyet idézünk itt a bennünket közelebből is érintő részből: a tihanyi „Óvár oldalában kezd spontán visszaerdősülni a pannon ősgyep is, amihez talán az ősi magyar juhajták, a fekete racka és a merinó legeltetése is hozzájárult” (56. oldal – értelmezhetetlen mondatban komoly tárgyi tévedés).

Hogy is mondta Lenin elvtárs? Tanulni, tanulni, tanulni!

És mit mondhat a recenzens? Lektorálni, lektorálni, lektorálni!

Ezen, kedves Corvina Kiadó, nem érdemes takarékoskodni!

Mint ahogy egy útikönyv mutatórendszerén sem.

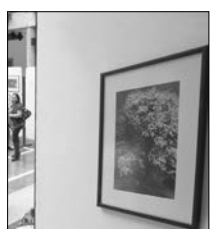
Kár volna a szép könyvért. A „national pride”-ről nem is beszélve.

Szabó T. Attila

A Vadkörtefáról, ami

Nádas Péter fotója, Pannon Egyetem, Balatonfüred–Veszprém, Magyar

Ismert, ugye, a kis herceg és a rózsza története. Tudott, hogy más, személyesebb, bensőségebb viszonyt alakít ki az ember egy fával, mint ha egy egész erdőt tulajdonolna, vagy ha egy egész megye, ország lenne az övé. Nádas sincs másként az ő *Vadkörtefájával* – igen, így, nagybetűvel –, mint az ifjú herceg. Abban a szerencsében volt részem, hogy itthon az elsők között ismerkedhettem meg Nádas elmesélésében a vállalkozásáról, mely 2000 júniusa és 2001 júniusa között zajlott a kertjében, a nyilvánosság teljes kizárásával. A teljes sorozatot először a Kunst-Raum Galéria mutatta be 2001 augusztusában a Salzburgi Ünnepi Játékok keretében. Én a rákövetkező évben nézhettem meg az 507 polaroidot és a 42 színes és fekete-fehér fotót, minek nyomán 2003-ban megrendeztem a Mai Manó Házban a kiállítást a Vadkörtefáról. Mindent tudtam róla a képek alapján, és csak mindezek után mentem le Gombosszegre, személyesen találkozni Nádas fájával, vagy a fával, akié Nádas, a tulajdonlás kérdése még nincs eldöntve.

Séd, 2015. tavasz, 31. old.

Értettem én addig is, hogy nem az a fontos igazán, ami a képeken van, amit első látásra észreveszünk rajtuk. Azt – jelen esetben – egy, de legfeljebb négy képben is meg lehetne mutatni. Mert miről is beszélünk? Egy évszázados nagy fa a háza mellett, amelyre, ha az író felemeli a fejét munka közben, mindig odalát. Na, jó, tényleg szép, tényleg hatalmas, gyönyörű formájú, de miért kell ezt egy éven keresztül minden nap lefényképezni? A kérdés inkább csak a laikusoknak szól, mert akit kicsit is beszippantott az a mágia, amit az igazi, a filozófiailag, érzékileg, gondolatilag is átélt fotografálás jelent, az tudja, ha napokig, hetekig, hónapokig lát az ilyen ember valamit, ami hat rá, akkor nem teheti meg, hogy ne fényképezze azt állandóan. Nem tett ezzel másképpen a kilencven felé közeledő André Kertész New Yorkban a lakásában, a tárgyain garázdálkodó, mindig változó fény megörökítésével, nem tett másként az egyik kezét még az első világháborúban elvesztő Josef Sudek, aki a műtermének helyet adó prágai, sokemeletes belvárosi ház udvarán lévő hússzor húsz lépésnyi kertjét és parányi műtermét fényképezte évtizedeken át, ezekkel a képekkel teremtvé világraszóló életművet. Ezekhez a fotográfus ikonokhoz hasonlóan, Nádas Péter sem bírt ellenállni a hívásnak. És aki nap mint nap teljes intenzitással képes egy dologra figyelni, az bizony még egy fában is meglátja a parányi változásokat. Ezeken a képeken az idő feneketlen mély kútja ábrázolódik és nem egy fa a négy évszázaban, 365 napon keresztül...

Szerintem Nádas első olyan fotós munkája, mely egészen biztosan egyenértékű a regényeivel, könyveivel, az a gombosszegi *Vadkörtefa*. Addig csak fényképezett Nádas Péter, de itt találta őt meg, vagy találta meg ő azt a modellt, melynek láttán ugyanazt vagy nagyon hasonló érzelmi és intellektuális belső

állapotot ért el, amiben a szövegei is születtek és születnek.

Nem véletlen egyébként, hogy abban a könyvben kizárólag ezek a képek szerepelnek, amelyben Nádas Péter a saját haláláról ír. A *Vadkörtefának*, az egy éven keresztüli fényképezési projektnek és a halálközeli élményének ugyanis közös a gyökere. Olyan fotók ezek, melyek nem arról szólnak elsősorban, ami látszik rajtuk, hanem az ezek nyomán a nézők agyában előhívódó gondolatokról, érzésekről, asszociációkról. Ezért nagyon személyre szabott Nádas Péter fotóművészeti tevékenysége, mert akik elfogadják őt, elfogadják az általa állított szabályokat, azok a képek ürügyén elsősorban önmagukkal találkoznak. A 2003-as Manóház-béli kiállításon érdekes volt figyelni a látogatókat. Erősen polarizálta őket a látvány. Voltak (sokan) akik átsiklatták tekintetüket a falakra rendezett képeken, csak egy fa? És már mentek is tovább, míg mások gyökeret eresztettek a parkettába. Kevesebben. Nos, nekik, Péternek és magamnak csináltam a kiállítást.

Megkérdézhetik, milyen fotósnak tartom Nádas Pétert.

Hivatásos sajtófotósként feladatokat kellett megoldania. Ezt jó színvonalon tette, pontosan úgy, mint hatvanhárom másik kortárs fotóriporter akkoriban Magyarországon. Ezt a részt egy következő kiállításán lehet, hogy teljesen kihagynám, csak a negyven-ötven éves, megsárgult újságlapokat állítanám ki. Mert oda készültek, elsősorban ott élnek. Ezek még nem a kiforrott nádasai gondolkodás, világlátás termékei, még ha bizonyos nyomok kis munkával már fel is fedezhetők bennük. Nádasban nincs, nem volt átlagon felüli kíváncsiság a történesek iránt, az átlagos emberi megnyilvánulások iránt, nem vonzódik a tárgyakhoz sem igazán, csak a fény, és a fény hiánya érdekli, az apró rebbenések, ahol szinte semmi nem változik a felületen, csak a mélyben. Ott, ahol minden állandó és változatlan, de a fénytől mindig más és mindig egyedi a látvány. Ergo, a korai képeiben is érzékel-

hető a rá jellemző finomság, igényesség, minőségvágy, érzékenység, de ezek önmagukból még nem emelnék ki a jók sorából.

Véleményem szerint Nádas Péter túl okos volt már akkoriban is ehhez a fajta fényképezéshez, meggyőződésem, hogy nem a megörökítés, hanem az ábrázolás az ő igazi terepe.

„Amíg műveltem a szakmát, nem kevés kudarc ért, sokszor dobták vissza a képeimet, mondván, rosszak, túl sötétek. Hol a téma volt nekik túl sötét, hol a látásmód volt túl sötét, hol pedig az adott nyomdatechnikai feltételek között ilyen képeket nem lehetett kinyomtatni. (...) Ráadásul nem csak fényképezésnek kellett volna lennem, hanem rendezőnek, aki olyan jeleneteket rendez a fényképezőgép elé, amilyeneket a saját vizuális valóságában nem talál meg. A lapoknak a hatvanas évek elején ilyen képekre volt szükségük.” (Magyar Hírlap, 1999. aug. 7.)

Csodáljuk-e hát, hogy idővel felhagyott a munkaköri köteleességből készített sajtófotókkal, de nem a fényképezéssel. Azóta csak a környezetét fényképezi, a személyes életterében felbukkanó helyzeteket, tárgyakat, embereket. Itt kezdte magát megtalálni Nádas, a fotográfus. Ehhez van igazán affinitása, érzéke és kedve, hogy a maga tempójában, a maga választotta helyen, ott, ahol totálisan biztonságban érezheti magát minden szempontból, magának rögzítse ezeket a témájában kicsi, de gondolatilag annál mélyebb képeket. Itt kezd szerintem átalakulni az eddigi leíró, ábrázoló, a valóságot megmutató fotós. Ez lassan elhomályosodott benne, s kezdett előtűnni, mint egy diaporáma úsztatott képpárjából a nézés helyett az érzésre apelláló alkotó, akinek képeiben a csend, a fény és a sötét folytat párbeszédet.

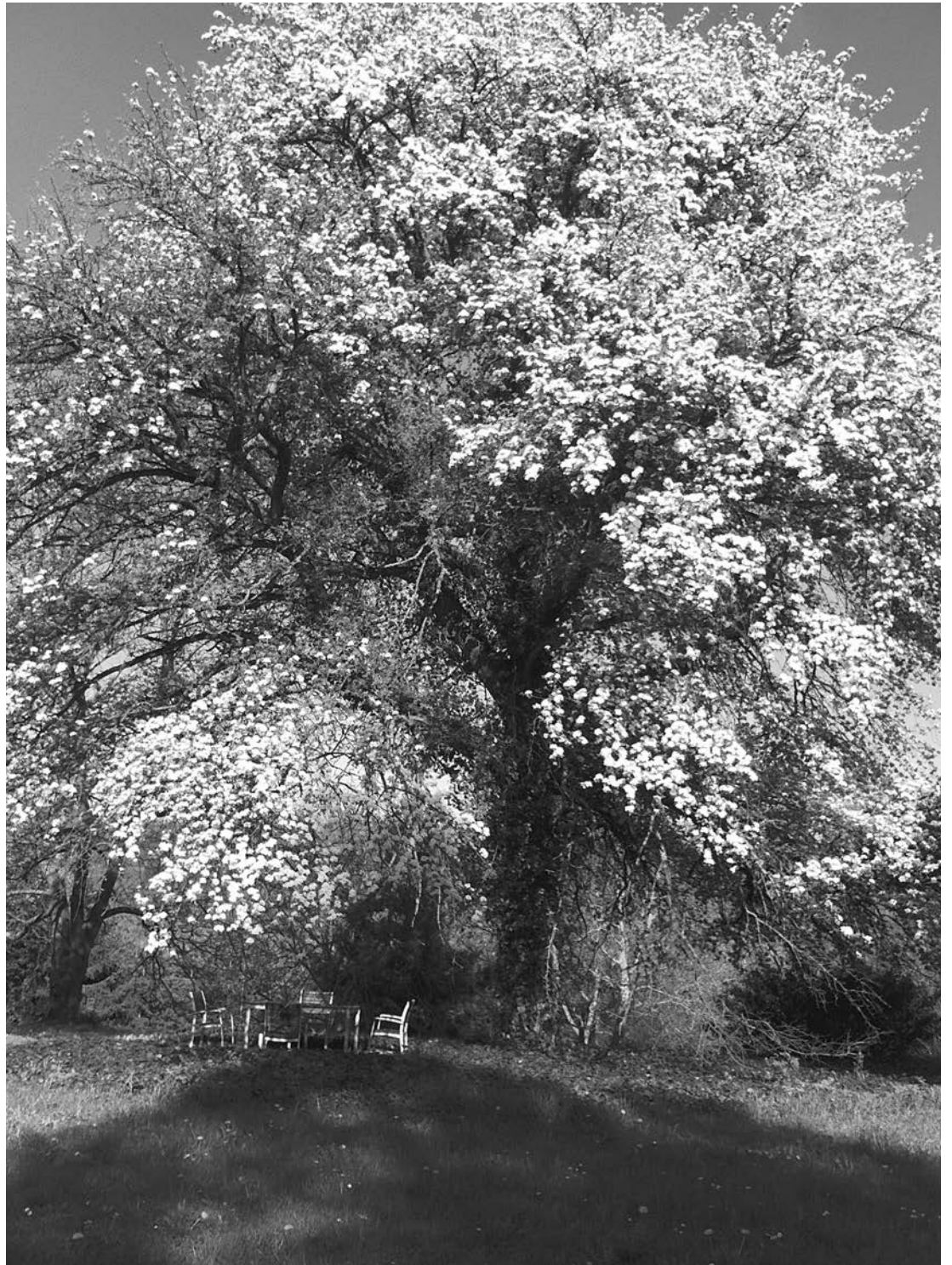
Nádas Péter *Valamennyi fény* című (hollandul, németül és magyarul kiadott) kötetének alcíme: *Megkülönböztetni egymástól a feketét és a feketét*. Ez a mondat nemcsak Nádas fotográfusi, de emberi és írói lelkületére is nagyon találó, – javasolom, ennek a mondatnak a mantarázásával nézzük a kiállított képet. Ezt

nem csak vackort terem

Magyar Napok 2015.

„Nem helyezi történetbe, nem antropomorfizálja, nem metaforizálja. Csak rögzíti – a látványt – a maga módján, különböző fényképezőeszközökkel. Százszámra készült fotográfia a számos gombosszegi év, évszak, hónap és nap alatt, ezek egy része fényérzékeny papírra előhíva, más részük nyomtatott könyvben kel életre, és az objektív egyetlen kioldásával rögzült látványból végtelen számú másolat realizálódik alkalmilag képként szerte a világban, a számítógépek monitorjain.”

Ladányi István

Nádas Péter: Vadkörtefa, digitális fotó, 2013. 04. 24. – 17:01:26. A Magyar Napok emblémája

a mondatot ugyanis lehet nagyon sokféleképpen magyarázni, nekem kézre esik Nádas munkamódszerét beleláttni... addig menni egy-egy hely, történés, ember, fa, bármi legmélye felé, amíg a távolról egyformának, azonosnak látszó, egymástól nem megkülönböztethető dolgokról ki nem derül, hogy mások, eltérők, különbözőségükben érdekesek. De aki nem ennyire vizuális, annak azt is jelentheti, hogy megkülönböztetni egymástól a látszatot és a valóságot. Az imént emlegetett könyv műfaját illetően leginkább képeskönyv. Nádas több mint százötven fotóját közli az év forgásában *Vadkörtefájáról*, a szöveg pedig a képekkel párhuzamos oldalra van tördelve. Ezek hol hosszabb részek, hol rövidebbek, hol pedig csak egy mondat. A lét alapkérdéséről, létről és nemlétről,

s a kettő közti szűk folyosóról. A furcsán szakadozott, széttördelt novella szívinfarktuszának, klinikai halálának és abból való visszahozásának részletes leírása. A képek viszont nem illusztrálják a történetet, hanem inkább meditációs objektumként szerepelnek, a természet rendjének, örök körforgásának, megújulásának és pusztulásának nem csak a fára érvényes olvasatával.

Ha az ember fiának csak egyetlen képe van, mondjuk a vadkörtefájáról, akkor viszonylag korlátozott a cselekvési szabadsága. Előveszi, elteszi, ide rakja, oda rakja, szembe vagy háttal fordítja, fejjel lefelé nézi... és kábé ennyi. Ha már kettő a képeinek száma, akkor lehetőségei meghatározódnak. Nézheti a kettőt együtt és külön-külön, teheti az egyiket

jobb oldalra, a másikat balra és fordítva, az egyiket fejjel lefelé, a másikat háttal... szóval sok, ha nem is számtalan választási lehetőség kínálkozik. És így tovább három képpel, négygel, egyre sokszorozódó variációkkal. Na és mi van akkor, ha majdnem ezer képe van ugyanarról a fáról? A kérdés korántsem elméleti, de megválaszolását Önökre bízom.

„A fát mikor kezdte fotózni?

– Ahogy odaköltöztünk. Azóta folyamatosan, 2001-ben meg naponta. És akkor a végén le is állítottam magam. Hogy elég volt. Mert fényképeztem már a fát éjjel és nappal. Holdfényben és szivárvánnyal, zivatarban és szeles időben. A fát figyeltem, és ahhoz igazítottam a saját életemet.”

Kincses Károly

A kisemmizett ember menedéke

Czinki Ferenc: *Egy kocsmá város*. Prae.hu, Budapest, 2014.

Cserna-Szabó András nevezi a kocsmát menedéknek Czinki Ferenc kis kötetének a hátlapján; „[a]z egyetlen hely, ahol még elbújhatunk a világ elől. A kocsmá az emberi civilizáció utolsó mentsvára. Már amelyik.” Ezek a „mentsvár-kocsmák” azok, amelyeket Czinki Ferenc ismer és megír. (Emellett társalapítója a KafkaBeat Kocsmaszínháznak, melyben rendez is.) Czinki Ferenc író, publicista, eddig két kötetet szerkesztett, ez az első önálló könyve, az *Egy kocsmá város*. Igen, külön írva a két szó, és ennek jelentése és jelentősége van, nem elírás vagy netán helyesírási hiba; hiszen egybe írva nem ugyanaz. A könyvet 2015. április 28-án mutatták be Veszprémben, az Utas és Holdvilág Antikváriumban.

A kötet, melynek már a műfaját is nehéz meghatározni, tetszetős megjelenésű. Ráadásul a borítójának anyaga érezhetően megyegyezik a sörátlátásával. Ez a könyv, melynek kiadója a JAK, a József Attila Kör, ki van találva. A kiadvány tördelője és tervezője, Varga Gábor Farkas is kiváló munkát végzett. Visszatérve a műfajhoz, leginkább a tárcára emlékeztetnek a rövid terjedelmű írások; maga a szerző „fikciós riportoknak” nevezi őket, mivel egy íróbarát kijelentette, hogy ezek nem tárcák. A kifejezés jó és pontos, hiszen a szövegeknek riport-jellegük is van, elvégre szerzőjük jó újságíró is, ugyanakkor szépirodalmi alkotások, melyeket a fikció logikája tart össze. Emellett kétségtelenül helytörténeti vagy inkább folklorisztikus vonásaik is vannak, amennyiben egy kis településrészt rajzol föl az író, egy adott szempontból: ez pedig a külvárosi kocsmák világa. Hogy ezt aláhúzza, több helyütt hivatkozásokat is jelez, még hozzá helyi, illetve helytörténeti kiadványok adatait, illetve egy esetben a *Légtalpi Szemle* cikkét, ami, valljuk be, nem gyakori dolog a magyar szépirodalomban. De másutt sem.

Czinki hat kocsmát jár be, melyek valódiak, léteznek, léteztek. Ha az ember rákeres a neten a „székesfehérvári kocsmák” kifejezésre, felajánl a program 111-et, hogy válasszon. Czinki kocsmái: a Vadalma, a Papagáj, a Panama, a Rádió, a Pálma és a megszűnésre váró Strand bisztró. Mindegyik jellegzetes, saját arcú: a Pálma például egyetlen napon él igazán, május 21-én, mikor (kis)világra szóló mulatság van a Bory-várban; a Panamába egyetemisták is járnak december 23-án, így ott Nietzsche, Lovasi András és Müller Péter neve, idézetei is elhangoznak (melyek elszomorítják Isti, a törzsvendéget; ez az írás a leginkább novella); a Strand bisztróban pedig lehet várni remény nélkül a megváltást. Bár azt a többiben is megteszik, a kocsmáknak, melyek valódiak, mindegyikét megtalálhatjuk Székesfehérváron, még hozzá nem is messze egymástól, szóval ezeknek a kocsmáknak megvan a maguk szerepe egy város életében: inni, beszélgetni, várakozni, borongani lehet bennük. Ezért is fontos a kitétel: ne menj a lakhelyedhez legközelebbi kocsmába. Vagy ha igen, cselezd ki magad, mikor megközelítet, menj kerülő úton. Így eljuthatsz a Vadalmába.

Ehhez csupán annyit jegyzek meg, hogy az a világ, amelynek krónikása Czinki Ferenc, valóban és szintén kiszakadt az időből, az irodalom idejéből biztosan. Olyan helyek és személyek jelennek meg itt, akikről nem szokás írni, akiket elfelejtettünk, amikor az íróasztal, a klaviatúra elé ülünk, akik szinte nem is léteznek. Nem véletlen, hogy ezek a „fiktív riportok” néha kifejezetten álomszerűnek tűnnek, tán még krúdysnak is, azaz mintha száz évvel ezelőtt járnánk, holott az, aki már járt a városok lerobbant részeinek kocsmáiban, tudja, hogy mennyire „realista” ez a kép, melyet az író fölrajzol nekünk. (Na, tessék, én sem tudtam idézőjel nélkül leírni ezt a szót.) Mennyire valóságosak azok az emberek, akik erről-arról beszélgetnek, mert csak itt hallgatják meg őket, de itt igen, még ha órákon át ugyanarról beszélnek is, n. b. arról, hogy rendelt-e tőlük valaki egy kölyökmacskát, visszaadták-e nekik a kölcsönként gereblyét, vagy egyszerűen csak az a valóságos kép, hogy „milyen szépen isznak”. Több évtizede ebben a világban, ezzel a mentalitással, ezzel a lélekkel élő külvárosi emberek és hangulatok érhetők tetten. Még József Attila külvárosa is eszünkbe juthat, és nem zavar, hogy ez most a székesfehérvári kocsmák tere, ahol mozgunk. Nem is lepődhetünk meg, hogy volt, akinek ezekről az írásokról az jutott eszébe, hogy a Kádár-kor hangulata, embere jelenik meg. A meglepő csak az, hogy a szerző túl fiatal ahhoz, hogy valamit is saját bőrén megtapasztalhatott volna a Kádár-korról, lévén hatéves, mikor megmozdult a történelem – ezt a második szövegben meg is írja. Rendszerválto-

zás történt, de a külváros a maga jellegzetes mentalitásával, szubkultúrájával megmaradt, és ki tudja, mikor alakul át. Ha egyáltalán. Addig pedig a kocsmá az (már amelyik), ahol menedéket talál a világból kiesett ember, például iszik egyet, mielőtt hazamenne, a sparos zacskóban meg ott ficáncol a holnapi ünnep ebédje, a ponty.

A kocsmá persze hagyományosan hímnemű, a vendégek férfiak, ez több évszázados hagyomány. Már 1548-ban így tanította a férj ifjú feleségét az *Adhortatio mulierum*: „A bort házunknál ámbátor igyad, / De az korcsomát te ne gyakoroljad”. Itt is férfakkal találkozunk, de a bort már inkább a sör váltja föl; a bort, a Zalagyöngyét a Strand bisztróba már otthonról hozzák. Érdekes viszont, hogy annál gyakoribb volt, hogy a kocsmáros nő; ezt már Petőfinél is több helyütt olvashatjuk, elég, ha a Szemérmetes Erzsókra gondolunk, vagy a korcsmárosnéra, aki, ugye, aranyvirág; itt is megjegyzi a szerző az egyik kocsmá általános nevét, mely a női személyzetre utal.

A kötetnek van egy főszereplője, ez a narrátor, aki ott ül a kocsmákban, hátul, és figyel, esetleg emlékezik. Maga a narráció általában többes szám első személyű, a szerző tehát grammatikailag is jelen van a nyelvi térben, de a szűkre szabott világban is.

A hat írásnak van egy határozott íve is. A kíváncsi, régi helyeket kereső narrátor fokozatosan lesz megfigyelő, megértő, majd azonosul a kocsmák közönségével, egy lesz a valamire, a csodára várakozók közül. Nevezhetjük történeti ívnek, bár az egyes fejezetekben szinte alig történik valami, inkább hangulatokat, élethelyzeteket ír le Czinki. Azzal kezdődik a kötet, hogy a szerzőnek egy régebbi, kocsmákról szóló szövege megsemmisült, még hozzá igencsak a témához illő módon: a rádólt vörösbort tönkretette a laptopot, de ez csak mellékszál, mert a szerző újra bejárja ugyanazt (?) a teret, felfrakeresi és leírja a kocsmákat, így jut el a legközelebbi, a Vadalmába. Ezután egyre otthonosabban, megértőbben írja le egymás után a helyszíneket, erősíti azt a bizonyos többes szám első személyű helyzetet, a Rádióban már nem is kérdez rá arra, mi szálldos itt a levegőben, mert úgy látja, milyen szépen isznak az emberek. Ezután már a bezárásra ítélt helyek következnek: az utolsóban, a Strand bisztróban, mely valószínűleg egy hét múlva megszűnik, már többekkel együtt vár valakire, aki soha nem jön meg. Régi toposz ez, már Balzacnál megjelenik, innen veszi át Beckett ugyanazzal a névvel, csak az írásmód különbözik (Balzacnál Godeau, Beckettnek Godot, az ejtés azonos). Náluk az ember sorsát, létezését kéne megoldani. Ebben a világban már csak annyit várnak a mitikus barátától, illetve haverunktól, hogy fizessen nekik, nekünk egy sört. Illetve néhány sört, mivel nálunk a sör csak többes számban írható le. De tudjuk, hogy nem jön, „ha nem rendelünk, akkor nem jön”.

És hogy mi lesz ebből, azt Czinki Ferenc és a könyv az olvasóra bízta. Ott van a hely a hetedik írásnak, szépen meg van vonalazva kilenc üres oldal, ez az általános terjedelem. Írjuk meg, kínálja föl nekünk a szerző, írjuk meg, mi lesz ezzel a világgal, legalább ebben a szűk térben; azaz mi lesz a világunkkal. Nem lesz könnyű. Nem csupán azért, mivel előbb ezt a világot meg illene ismerni, nem; azért, mivel ilyen pontos leírásokat, pontos mondatokat megírni, hát ahhoz még több tapasztalatra van, lenne szükség. Az egyes írások meglepően kiértelmezett, tudatosan feszes szerkezetéről nem is beszélve. Nem kis feladatot adnak azok a megvonalazott üres lapok.

Így lehetne hatásosan befejezni. De nem lehet, mert meg kell említeni a szöveggel szinte egyenértékű, fekete-fehér fotókat, Arany Gold Zoltán és Oláh Gergely Máté remek munkáit.

Brassai Zoltán

A Korona szálló 1907 után, jobb oldalon az Óvári Ferenc utcai homlokzat, képeslap

Italüzlet az Óvári Ferenc utcán, GoogleMaps, <https://www.google.hu/maps/@47.092352,17.90715,3a,90y,132.83h,94.84t/data=!3m4!1e1!3m2!1sfdcWBkbq1wW811G9ncFE2A!2e0!6m1!1e1?hl=hu>

Ismeretlen szerzőjű családi fotó az Óvári utcáról

Czinki Ferenc könyvbemutatója, Utas és Holdvilág Antikvárium, 2015. április 28. Fotó: Oláh Gergely Máté

Kispityóka

Veszprém, Italüzlet,
Óvári Ferenc utca 3.

Aki kocsmába jár, nem költ pszichológusra; akinek törzshelye van, még kevesebbet. Ezenkívül: aki kocsmába jár, az kíváncsi az emberekre. Mindig hallhatsz egy-két érdekes történetet, és különben is, figurálesen lenni, ahogy a színészek mondják, jó dolog.

A dohányzás elleni ostoba törvény, amely a legradikálisabban háborodott Európában, tönkreteszi a kiskocsmákat. De azért vannak még csodák. A Pityóka (hivatalos nevén simán csak Italbolt, mint Józsitól, a tulajdonostól, megtudom) még él, ha nem is virul. Hiába zárt be a Kismocskos és a Nagymocskos is. Vagy éppen ezért. (Regélik, hogy a Dózsavárosban is létezik egy Pityóka nevű kocsmá, és Józsi ezért adta a kissé hivatalos Italbolt nevet. Nagypityóka, Kispityóka, a népnyelv így különbözteti meg. Józsié a kicsi, közben teszteltem.)

Józsi 1997-ben vette meg a helyet („nyújtózkodtam volna tovább is, de eddig ért a takaróm” – szokta volt mondogatni), amely a Mackó cukrászda és a Petőfi Színház között található. 1998 óta már nem csak talponálló. Ekkor három, nem billegő asztal (ez nagyon fontos, mert a billegő asztalok a sátán művei, a billegés részleteiben és az ettől kiömlő sörben maga az ördög lakozik; súlyos pénzbírsággal, sőt: kényszermunkával büntetném azoknak a helyeknek a tulajdonosait, bérlőiket, ahol inognak az asztalok), szóval három asztal és hat pad került ide, Józsi befektetéseként. Fontos még megemlíteni, hogy az 1960-as évek elején, közepén a Pityóka helyén állt a Finom Falatok Boltja, még előbb Fűszerraktár működött itt a valamikori Bakony Komplexum részeként, amelyben Józsi igazgatóhelyettesként dolgozott. Pató István nyitotta meg a Pityókát, és szerződéses üzletként működtette; abban az időben, így Józsi, főleg lumpen elemek jártak ide. Józsi olyan időszakokra is emlékszik, amikor hétvégén kötelezték a helyet élelmiszer (szigorúan tej és kenyér) árusítására is.

A Pityókába, különösen tavasszal, nyáron és kora ősszel, csak Józsi miatt járok. Akkor is egy-két sör erejéig. Megfelezek magammal két sört. Néha konyak; nem a legjobb, iható. Ritkábban vörösbor, kánikulában hosszúlépés, korrekt, szigorúan fehér borból. Itt a Bázis, a színészek törzsasztala, akik befogadtak engem is. Színházi ősbemutató helyszíne (Tóth Loon rendezésében *Az Ezredik éjszaka*, Đorđe Lebović darabja), legutóbb pedig, Czinki Feri irodalmi estje előtt itt hangolt a zenekar, amit Oláh Gergely Máté dokumentált. Mindig kerül pogácsa a szomszédos pékségből, és a szeszek mellett megdiskuráltatik a múlt és a jövő. A jelenről nincs beszéd a Pityókában, legfeljebb ha a betegségek kerülnek szóba. Mindenki vidéki, szenilis háziorvos lesz lassan a Bázison.

Mint minden valamirevaló kocsmá: demokratikus hely. Megfordul itt a munkástól a parasztig, a színésztől az íróig, a festőtől a szobrászig, a hivatalnoktól a nyugdíjasig boldog és boldogtalan. Legutóbb veszprémi '56-osok találkoztak itt épp, kár, hogy a legvégére értem be, ők már indultak el.

Van valami különös báj Józsiiban, ha lehet férfiról férfinak mondani ilyet. Ha valamelyik vendég kezd az agyára menni, akkor nagyon határozott: „Lehet, menni. El.” – ezt mondja. Végzős pszichológusoknak kiváló tanulási lehetőség.

Bálványi Péter

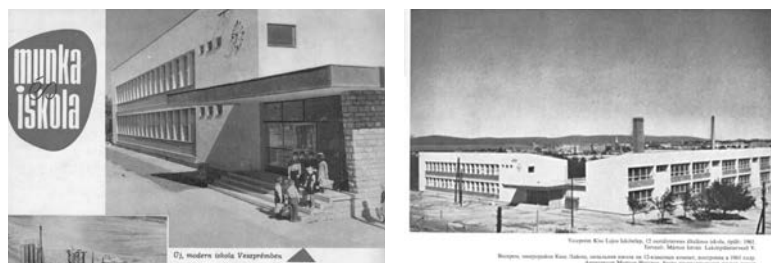
Egy iskola születése képekben

A képek és az általuk kialakított személyes és csoportos identitások különösen fontosak napjainkban. Ez az írás egy sajtófotóból indul ki, bemutatva az ikonográfia (képelemzés) lehetőségeit a helytörténet számára. Célom az iskoláztatás emlékeztetőnek lokális feltárása, az iskolatörténet belehelyezése a tágabb oktatáspolitikai-társadalmi kontextusba. A hagyományos helytörténeti kutatások általában szöveges dokumentumokból indulnak ki – ezt a látásmódot a (publikált és privát) képek felhasználásával, illetve személyes visszaemlékezések bevonásával lehet bővíteni. A múlt így válik átélhető, egy közösség által birtokolt történelemmé, ahol számos történet él egymás mellett. Ez a történelem azonban akkor válik igazán érdekessé, ha kapcsolatba kerül az országos történésekkel és tendenciákkal. Jelen közlemény erre próbál rövid kísérletet tenni.

Az első kép több szempontból is kivételesnek számít az általam kutató, hatvanas évekbeli pedagógiai sajtó vizuális anyagában. A *Munka és Iskola* 1959 és 1965 közötti évfolyamaiban a politechnikai oktatás, a munkára nevelés tematikája dominál, ez az egyetlen példa egy új iskolaépület bemutatására. Nincs nevesítve az iskola (ami új jellegének is köszönhető), a bemutatott sajtófotó pedig egy montázs része: az iskola mellett a Tiszai Vegyikombinátot és a karácsonyi vásárt láthatjuk az újság hátsó borítóján. Szokatlan összeállításnak számít ez napjainkban, de a hatvanas évek első felét uraló diskurzusban teljesen érthető: a Hruscsov által meghirdetett utolérés és modernizáció jellemző képtípusa a fejlődést szimbolizáló technikai tájkép, a termelés és az oktatás ebben a kontextusban teljesen egyenrangú.

A II. világháború után először 1962-ben adtak át újonnan épült oktatási intézményt Veszprémben – ez volt a 4. számú Általános Iskola, amit az első képen is láthatunk. Az iskola megalapításának hosszú előtörténete van. 1950-ben kezdte el működését a Nehézvegyipari Egyetem, ezt követően gyors fejlődésnek indult a környék, amit a később Kiss Lajosról elnevezett lakótelep felépítése is jelzett. Már 1957-ben komoly lakossági igény mutatkozott egy új oktatási intézmény létrehozására a környéken, hiszen csak a lakótelepen 150 tanköteles gyerek volt ekkoriban. Országosan problémát okozott a gyermeklétszám megnövekedése ezekben az években (a Ratkó-korszak utóhatásaként), így nagyszabású iskolaépítési program kezdődött. A típustervekre a modernizmus és funkcionálizmus volt jellemző, a 4. számú Általános Iskolán kívül számos hasonló épület született a hatvanas évek első felében Magyarországon.

Az iskola tervezője Márton István volt – az ő nevéhez fűződik még Veszprém városközponti rekonstrukciója a hatvanas évek második felében és számos Balaton-parti építmény megtervezése. Az eredetileg 8 termesnek elgondolt iskola végül 12 tanterem, 480 gyereket befogadó intézményként nyitotta meg a kapuit 1962 szeptemberében. (1. kép)

1. kép. *Munka és Iskola*, 1962/10, borító IV,

2. kép. Veszprém, Kiss Lajos-lakótelep, 12 osztálytermes általános iskola. Magyar művelődési létesítmények, 1945-1970. Műszaki, Bp., 1970, 63.

végül 530 fős gyereksereget fogadott be. Az iskola már 1962-ben Kiss Lajos nevét szeretne volna felvenni, de ez csak 1972-ben valósult meg, addig a 4. számú Általános Iskola néven működött az intézmény.

A lakótelep és az iskola névadója 1954 és 1955 között bíróként dolgozott, ezt követően a pártapparátus adminisztratív osztályára irányították. Kiss Lajos az 1956-os forradalom utáni szovjet bevonulás idején, november 5-én vesztette életét, zavaros körülmények között – a hatvanas években az ellenforradalom mártírjának látták személyét, a rendszerváltozás után viszont voltak, akik azt állították, hogy a szovjet katonák lövöldözése során halt meg. Biztos információk nincsenek tehát haláláról – 1990 után eltűnt emléktáblája, a lakótelep Hóvirág lett, az iskola pedig 1992-től Simonyi Zsigmond Általános Iskola néven működött tovább.

A hatvanas években megszületett épületek máig meghatározzák életünket külső látványukkal és belső tereikkel egyaránt, a veszprémi Egyetemváros környezetére különösen jellemző ez a megállapítás. A korszak pedagógiai írásaiban is számtalanszor feltűnik a tantermek berendezéséről, az iskolák belsejéről, díszítéséről szóló vita, ennek illusztrációja utolsó, harmadik képem, mely szintén a lakótelep iskolájában készült.

Írásom egy iskola megszületését és első éveit végigkísérő fotódokumentáció vázlata, mely tetszés szerint folytatható és kiegészíthető. Az iskoláztatás emlékeztető megörökítő írásos és képi források megtalálása és felmutatása, az értéktmentés nagyon fontos és időszerű feladat – helyi és országos szinten egyaránt.

Somogyvári Lajos

3. kép. Fehérvári Ferenc (MTI): A veszprémi Kiss Lajos-lakótelep általános iskolájának előcsarnoka. Köznevelés, 1966/3, borító IV.

Felhasznált irodalom

- Egy létesítendő iskola nyomában. Mikor kezdik építeni a Kiss Lajos lakótelepi általános iskolát? *Középdunántúli Napló*, 1957. december 12. 2.
Kiss Lajos elvtárs, nem feledünk! *Középdunántúli Napló*, 1957. április 28. 1.
Korszerű iskola épül Veszprémben a Kiss Lajos lakótelepen. *Középdunántúli Napló*, 1959. június 24. 1.
Márton István: *Kiegészítő gondolatok Veszprém belvárosának új koncepciójához*. Letöltés helye, ideje: <http://epiteszforum.hu/kiegeszito-gondolatok-veszprem-belvarosanak-uj-koncepcionalis-tervehez>, 2015. május 19.
Varga Domokos Péter: *Márványba vésett hamisítás*. Letöltés helye, ideje: <https://veol.hu/hetvege/marvanyba-vesett-hamisitas-1364378>, 2015. május 18.
A veszprémi Kiss Lajos Általános Iskola – 25 év adatokban, emlékekben. 1962–1987. Veszprémi Kiss Lajos Általános Iskola, Veszprém, 1987.
A veszprémi Kiss Lajos Általános Iskola jubileumi évkönyve. 1962–1992. OOK-Press, Veszprém, 1992.

Kultúr-fotók az aulában

Kultúr-fotók – Pillanatok az egyetemi közművelődés életéből.
Pannon Egyetem, B-aula, Veszprém, 2015. május

Májusban nyílt dokumentarista fotókiállítás a Pannon Egyetemen az egyetemi közművelődés életéből. A tárlatot Friedler Ferenc rektor és Bognárné Sabjanics Angéla, az egyetem Igazgatási és Jogi Igazgatóságának igazgatója méltatta, kiemelve a művelődés, a művészetek jelentőségét a tudományos közegben. Az egyetemi kórus, Veresné Petrőcz Mária vezetésével hangulatos népdalcsokkal gazdagította a megnyitót.

Séd, 2015. tavasz, 30–31. old.

Ez a kiállítás a Pannon Egyetem Fényképészköre-ről szól. Pontosabban az eseményeket 2009 óta dokumentáló Ruppert Tamás és a 2012 óta fényképező Domján Attila képeiről.

Először talán nem árt néhány szót szólni az egyetemi fényképész-kör-ről, amelyet több éves gyakor-

lattal a háta mögött Ruppert Tamás egyetemi hallgatóként hívott életre 2009 februárjában. A kis csapat tagjai fényképezőgéppel a kézben elkezdtek járni a várost, látogatták a különböző rendezvényeket, barangoltak a természetben, s időről időre összeültek, műhelymunkaszerűen vitatták meg egymás életlenyomatait. Szélesítették tudásukat a digitális fotótechnika területén, kísérletezgettek az informatika nyújtotta képmanipuláció lehetőségeivel. Mindeközben folyamatosan jelentek meg fotóik az egyetemi újságban, a kisebb kiállítótér-ek sorra megnyíltak számukra, és a Gizella Napokhoz kapcsolódva megszervezték a Fotós Viadalt, amely hagyománnyá váló, kedvelt megmérettetése, találkozója lett a környék amatőr fotósainak.

A most látható képek szűk egyetemi-kulturális témát ölelnek fel. Hét év sok-sok rendezvényének több mint ezer fotójából szemezget a 12 darab tematikusan összeállított tabló, összesen 72 darab pillanatszerű felvételt megmutatva. Bár az egyes képek magyarázattal és dátummal ellátottak, a szemfüles szemlélőddől ettől függetlenül is észrevehet egyfajta fejlődési folyamatot a srácok munkáiban, hiszen a kezdetek esetlensége, kísérletező jellege, útkeresése éppúgy tetten érhető, akár a kiforrott, jó fénnel, jó élességgel exponált magas színvonalú fotók (utóbbi az uralkodó egyébként). Kétségtelen, meg kell tanulni, rutint kell szerezni abban, hogyan érdemes egy nem beállított, élő eseményt megörökíteni, egy koncert forgatagában portrét készíteni.

Aztán persze ott van az archiválás problémája. Ez is szembe-ütő lehet a korábbi fényképek esetében. A kiállítás anyaga A/4-es méretű fotókat foglal magában, s jól látszik, hogy volt idő, amikor az alkotók még nem gondolkodtak az ilyen méretű előhívásban. A túléles képek közé keveredett egy-egy pixeles fotó is.

Miért nem zavaró mégsem a gyengébb minőségű fotók jelenléte az összképet tekintve? Mert a kiállítás a művészeti események sokszínűségét próbálja megmutatni, némiképp propagandajelleggel, a figyelmet erre összpontosítja. A fontos az, hogy az egyetem Közművelődési Titkárságának milyen állandó jellegű programjai vannak, ezeken mely művészek vettek eddig részt, milyen művészeti csoportok a formálói, részesei az egyetemi kultúrának.

De eredjünk csak nyomába egy-egy tablónak néhány gondolat erejéig! A Gitáros Esték 2005 óta van jelen a közművelődési kínálatban, s ebből nőtte ki magát az Egygitáros Minifesztivál 2012-ben. A két tablón ott vannak az egyetem-közeliek zenészek (Illésfalvi, Berzevici, PUB) mellett az országosan ismert arcok (Zselenszky, Hangács, Babarci). Ez a kettősség végigkíséri a tárlatot. A Zenei Csemegék koncertsorozat (2008-tól állandó program-elem) képei között ott találjuk Rozsnyói Pétert vagy éppen Orosz Zoltánt meg a Kávészünetet. A Világzenei Estek (2010) felirat alatt láthatjuk például a Gyöngyhalász Latin Zenekart, illetve Petruska Andrist és a NeoFolk ütőgardonját. Az Egyetemi Folklórhét (2005) tablóján feltűnik Berecz András, de a Petőfi Színház színé-

szei is, a Színpad előadások esetében Vujity Tvrtko és a Telesztérion Színházi Műhely, a Kiállításoknál az egyetemi fotópályázat eredményhirdetése és Korcsmáros Pál tárlata, míg a Kultúr-portrékon néhány Kossuth-díjas művészre ismerünk (Lovasi András-tól Benkó Sándorig).

Némely tabló az egyetemi hagyományokat, a kulturális csoportokat villantja fel. Az Ünnepi pillanatok között a nemzeti ünnepeken túl a harmadik versmondótábor résztvevőit ugyanúgy láthatjuk, mint a 25. VEN emlékoszlopát. A 2015-ben immár tizedik alkalommal megrendezett Egyetemi Ki mit tud? néhány fellépője külön szerepel. Az Adventi Művészeti Gála és a Művészeti csoportok tizenkét fotója remekül mintázza az ifjúság kulturális sokszínűségét: a különféle tánc-csoportoktól a jógásokon át a gitárkorig, a szimfonikus zenekartól a versmondókig a pom-pomlányokig.

Ez a kiállítás nem a Pannon Egyetem Fényképészköre-ről szól, hanem az egyetemen folyó kulturális életéről. Illetve ennek arról a szegmenséről, amelyben a Közművelődési Titkárság érintett. Ebben egészen biztos vagyok. Sokan pontosan tudják, miért.

Felföldi Gábor

Fotó: Domján Attila

Fotó: Domján Attila

Bűnöző vagy beteg?

Rigó Péter: *Függőségeink, szenvedélybetegségeink: Miért él kábítószerrel az ember?* Pannon Egyetem, MFTK, Antropológia és Etika Tanszék, Éjszakai Egyetem, Veszprém, 2015. május 6.

Rigó Péter, a budapesti Nyíró Gyula Kórház drogambulanciájának osztályvezető főorvosa *Függőségeink, szenvedélybetegségeink: Miért él kábítószerrel az ember?* címmel tartott előadást a Pannon Egyetem Antropológia és Etika Tanszéke által szervezett Éjszakai Egyetem rendezvénysorozat keretében, május 6-án. A pszichiáter, ahogy maga is megjegyezte, ezen az estén kilépett orvosi szerepéből, és előadóként volt jelen. A kitekintés pedig az egész előadás nézőpontjáról is elmondható.

Séd, 2015. tavasz, 21. old.

„Az ember addiktív lény” – szögezte le rögtön az elején Rigó Péter. Mindannyiunknak megvannak a maga szenvedélyei, vágyai; legelsőként pedig a vágy, amelyet mind hordozunk, amelyik minden másikat megelőz: a „létvágy”. A vágy mindig

valami hiányt jelöl, és ezt a hiányt valamivel pótolni kell. Az ember örök tulajdonsága, hogy drogokhoz nyúl, de nem minden esetben követi a drogfogyasztást függőség. Drogbetegségnek az egyén, az anyag és a szociokulturális pillanat találkozását nevezzük. A függővé válás folyamatában fontosak ugyan a genetikai hajlamosító tényezők, a biológiai okok, de meghatározó szerepet játszanak a kulturális hatások is.

Tény, hogy a jelenlegi posztmodern társadalomban gyakoribb a drogbetegség, mint néhány évtizede. Ennek egyik oka az est előadója szerint, hogy a társadalmat korábban átható általános bűntudat érzését, amelyet a vallással és pszichoterápiával tudtak kezelni, felváltotta a kiszolgáltatottság fojtogató emóciója. Ez utóbbi lett a posztmodern ember alapélménye a mindennapokban. A jelen társadalom, a technikai haladás és annak rohamos terjedése, a virtualitás hétköznapiakba való betörése megtöri az emberek közötti közvetlen kapcsolatrendszereket, ami a közösségek szét hullásához vezet. Ez pedig nem űzi el a kiszolgáltatottság érzését, éppen ellenkezőleg: a személyiség patológiussá válásához vezet.

A körülmények, a helyzet megváltozott körülötte, de az ember evolúciós szinten csak óvodás, akinek veszélyes játékok kerültek a kezébe, és akinek együtt kell élnie azzal a gondolattal, amely a vég felé tart: vagy elhagyja a bolygót, vagy vele pusztul. A tudományok 'hovatovábbja' összezavarta az emberi értékeket, az önértékelést is ide értve, ezzel tovább fokozva a bizonytalanság érzését. Az ember nem tudja, hogyan kellene élnie, és amit csinál, jól csinálja-e. Az egyén régen tudta, de az új világban ösztönösen nem tudja, mit kéne tennie, és a hagyomány sem mutat utat, hiszen minden 'új'. Így az egyén egyrészt önmagától, másrészt a saját kultúrájától, végül pedig az emberi léthelyzettől is elidegenedik.

Jelenkori társadalmunk 'túlversenyezett' embere a teljesítményt a boldogság fölé rendeli. Fontosabb, hogy 'legyen valaki', mint hogy az legyen, aki. Ezen a ponton hangsúlyozza dr. Rigó Péter, hogy a drogbetegség érzelmi betegség. Manapság az is gyakori jelenség, hogy az apa hiányzik a családból. Az apa, aki a törvény, a szabály és a lelkiismeret szinonimája a gyermek szótárában. Ennek a hiánynak a pótlására irányuló döntés, egy elhibázott öngyógyítási kísérlet eredménye lehet a drogfogyasztás, amelynek legnagyobb veszélye, hogy mindig egyre több kell. A beteg az elvonás elől való meneküléssel tölti az életét; ekkor már csak a testi én számít, amely felett egy agresszív feszültség teljesen átveszi az irányítást. A bizonytalanság okozta szorongás csökkentésének vágya az agyi jutalmazó rendszerben hibát okoz, ezen a ponton válnak a körülmények meghatározóvá.

Letenni azért nehéz, mert „a drog helyett nincs semmi, a drog van valami helyett” – ahogy az ambulancia falán áll. A drogbetegségből nem lehet kigyógyulni, de néhány év alatt fel lehet épülni. A józanság

fenntartása ezek után is borzasztó nehéz: az egyetlen járható út az életmód megváltoztatása. Egészen drasztikusan a beteget ki kell emelni korábbi környezetéből, hiszen mindannyian szokásaink rabjai vagyunk. A nagy kérdés, hogy az illegális drogtól függő ember bűnöző-e vagy beteg; hiszen felelős a tetteiért, ugyanakkor beteg is. Itt pedig ismét a környezet szerepe válik hangsúlyossá, mert ha eltöri az önmagát beteljesítő jóslat pálcáját a drogbeteg felett, akkor annak súlyos következményei vannak a felépülés tekintetében.

A tartalmilag és szövegesztétkailag is rendkívül színes előadás után a pszichiáter-előadó a hallgatóság kérdéseire válaszolt, ennek keretében pedig munkájának nehézségeiről is megtudhattunk néhány kulisszatitkot. Ahogy ő fogalmazott: „úgy érzem magam, mintha a társadalom guberálója lennék”, olyan, aki kincset keres: azokat az eseteket, amikor tud segíteni. Ez átlagosan száz emberből öt, de sosem tudni, ki lesz benne abban az ötben...

Andráskó Flóra

Fotó: Riskó Annamária

Potlecs – filozófia ajándékba

Trialógusok az Ex Symposion Alapítvány és a Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézet rendezésében. Vendég: Sebők Zoltán. 2015. április 21.

A veszprémi *Trialógusok* legutóbbi vendége Sebők Zoltán esszéíró, filozófus volt. A beszélgetés egy kultúrfilozófiai kérdés, az ajándékozás köré épült. Elsősorban az ajándékozó személyről, annak motívációjáról, pszichéjéről, tetteiről esett szó.

Kevesen voltunk. Nem panasz, bár az is lehetne. Inkább kérdőjel egy város felé, amely büszke kulturális beágyazottságára; egy egyetem felé, amely humán tudományi karral rendelkezik; és a diákok felé, akik középiskolai től-ig tanulásként fogják fel a felsőoktatást.

A *Trialógusok* címet viselő irodalmi beszélgetéssorozat tizenegyedik éve hív vendégeket az irodalmi élet különböző területeiről. Nem mainstream, ez igaz. Persze volt itt Esterházy Péter, Tóth Krisztina, Bartis Attila, Kukorelly Endre. Tele is volt a terem. Ők azok, akiket ismerünk. Nevük behívja a nézőt, a néző pedig örömmel nyugtázhathatja, hogy a kulturális áram kellős közepében van. De innen hova lehet kérdezni? Mi motivál arra, hogy elmozduljunk az origótól? Szembesülünk az újjal? A *Trialógusok* egy igazi irodalmi geller. A szervezők, Bozsik Péter és Ladányi István ügyelnek arra, hogy legtöbbször olyan vendégeket hívnak meg, akik távolabb vannak a partvonalától. Vagyis a messzeségből indítanak. Így a távolságot az előadónak és a közönségnek egyaránt be kell járnia. Erőfeszítés nélkül ez nyilván nem megy.

A parton túlról érkezett a programsorozat soron következő vendége is, Sebők Zoltán esszéíró. Esszéíró, mert ahogy ő fogalmaz, „valamit választani kellett”. Aztán hamar gyanússá válik a meghatározás, mert az esszéírásról az első öt percen kívül nem sok szó esik. Az esszé persze fontos Sebőknél. Olyan nyelvi-gondolati mező, ahová majd a beszélgetés, a gondolat befészkelheti magát. A személyesség tere. Az esszében azonban nem ül benne az ember, a *Trialógusok*ban igen. Azt hiszem, Sebők Zoltán ezen az estén sok-

kal inkább filozófus volt, aki apró kanyarjaival addig térítgette elfelé a kiindulópontokat, míg körbe nem ért. A beszélgetés a platóni áldialógusokra hasonlított, hisz a kérdezők is látták, nem életutat, hanem gondolati íveket kell bejárni. Az instabil helyzet mindenkit megrezegtetett, az egész beszélgetésnek a mélyén – ahogy Sebők fogalmazott többször is – volt valami feneség. Körülbelül az est negyedénél az egész beszélgetés váza ott lebegett szétszórva a térben. Olyan dolgok motoztak, zizegtek körülöttünk, mint víruselmélet, mémek, Chesterton, Groys, Christo, a szimbolikus csere és potlecs, kulturális identitás vagy a mana.

De észrevétlenül futottunk bele az egész hegeli gondolkodás megingatásába is. Először csak két ember találkozásáról volt szó a sivatagban. Aztán kiderült, hogy amit természeti állapotnak nevezünk, az nincs. Tanult, illetve kulturálisan örökölt, belénk ivódott testtechnikáink ugyanis pont attól válnak emberivé, hogy elkülönöződnek a természeti állapottól, sőt kultúráként, emberenként egymástól is. Például az ágyban születés ugyanúgy természetes, mint az, hogy valaki Indiában állva hozza világra a gyermekét.

Persze minden a nagy téma, az ajándékozás kérdésköre felé mutatott. A szimbolikus csere vagy potlecs az egyik alapvető kulturális mozgása az Európán kívüli archaikus társadalmaknak. Egyfajta antikapitalista állapot, a birtokviszony tökéletes megkérdőjelezése. A saját javak radikális pusztítása. Vagyis az arcot, a személyiséget az „az vagy, amid nincs” elv határozza meg. A lemondásban kirajzolódó identitás a kultúra alapja. Számunkra talán különösen hathat a „diplomáciának” ez a formája, ezeknél a törzseknél azonban evidencia. Az ajándékozási szertartás radikális, a lemondás már-már ésszerűtlennek nyilvánítható állapotig sulykolt változata. Olyan határátlépő gesztusok, mint a saját ház felgyújtása, a saját tulajdonú rabszolgák vízbe dobása európai szemmel az örület szférájában értelmezhetők. A másakra hagyományozott önrész, a fokozódó, egymásra lícitáló tettelegesség a lemondásban paradox hatalomgyakorlássá alakul át. A sajátot egyfajta pszichikai dresszúraként nyomják a másokra.

Hamar kiderül az is, hogy Sebők nem állt meg az archaikus közösségek ajándékozási szokásainak vizsgálatánál. A maussi vonalon elindulva körülnézett a modern, felvilágosult 21. századi Európában. Kutakodásai először az olyan események körül forogtak, ahol a lemondás közösségi szituációban valósulhat meg. Ilyen volt például az esküvőn az ajándékozás vagy a menyasszonytánc. Ez azonban még mindig csak tünetként olvasható, nem pedig jelenségként.

Aztán a különböző történetek miértjei lassan Descartes-hoz és a kételkedés filozófiájához vezették. Sebők azt mondja (a Vár utca 39. W105-ös teremben, 2015. április 21-én, 20:00 körül), hogy az „európai gondolkodásunk azon áll vagy bukik, hogy a nyugati civilizáció specifikuma tényleg a tudás, vagy valami egészen más: a kétely. Én azon az állásponton vagyok, hogy nem a tudás. Számos kultúra felhalmozott bizonyos tudásanyagot. A nyugati ember, a nyugati kultúra specifikuma nem az, hogy a tudása olyan nagyon különbözne más kultúrák tudásától, hanem az a specifikuma, hogy sokkal messzebbre ment el a kétely dolgában. Azaz sokkal több mindent dobott ki abból, amit a hagyományából kapott. És ez a nagy potlecs, ami nagyon sok mindent átértelmez.” Mondani sem kell, hogy a másfél órán keresztül építkező beszélgetés zárómondatai egy radikális filozófiai nyitányba futottak bele.

Jó lenne, ha a szabadidőből többet potlecselnénk a kultúra felé, mert ez a fajta lemondás tényleg képes új arcéleket adni...

trialógusok
2015

Szervezők az **EX Symposion** Alapítvány
és a Pannon Egyetem Magyar Irodalom-
és Kultúratudományi Intézete

2015. április 21., kedd, 18.00
Pannon Egyetem, Irodalom- és Kultúratudományi
Intézet, Veszprém, Vár u. 39., 105-ös terem

Kérdező	Vendég	Kérdező
Bozsik Péter	Sebők Zoltán	Ladányi István

szépirok
társasága

nca

Pintér Viktória

Séd • 2015. nyár

Kalandtúra a várban

Keresd a titkos lépcsőt! Múzeumpedagógiai foglalkozás
a Művészetek Házában. 2015. április 26.

Régi igazság, hogy a kíváncsiság milyen serkentő erővel bír. Remek ötlet volt, tavaly alkalmazták először a Művészetek Házában a *Keresd a titkos lépcsőt!* felhívást, kiegészítve azzal, hogy keresd a titkos kertet! (Aki megkereste, a kerttel kapcsolatban – netán ismerve F. H. Burnett könyvét – lehet, hogy mást várt, mert az egyébként igényesen kialakított, Tűztorony előtti kis liget szépen formált növényekkel, jól elhelyezett plasztikákkal díszített ugyan, de nem a gyerekromantikus történet lápos-vörösbegyes helyszíne.) De persze most nem a kerten, hanem a lépcsőn volt a hangsúly.

Veszprémet, dimbes-dombos fekvése miatt, jellemzik a lépcsők. Az ide látogatók csak észlelik ezt, a helybélieknek már sokkal többet jelent, ha azt mondom, Ostrom lépcső, amely összeköti a várat és az Óváros teret a Buhimmal, vagy Franciscs lépcső, ami utal a kis kamorájában gyertyát gyújtó naplóíró borbélymesterre, vagy a Sörház lépcső... És folytathatnám, de elég csak a veszprémi levéltár remek *Történelmi szalonjára* is utalnom, amikor ezekről a lépcsőkről volt szó. A felhívásban szereplő „titkos lépcső”, tapasztalhatták a szervezők, tavaly is, idén is csábította a várban sétálók, vagy ha nem is kalandra, de valamilyen érdekes dologra nyitott családokat. (Nem tudom a pontos statisztikát, de a 60-80 fő körüli részvétel, amit magam is észleltem, biztató, hiszen ezek a családok máskor már otthonosabban, ismerősként is be fognak térni a Művészetek Házába, mert nemcsak belátogattak, de minimum egy órát vagy többet töltöttek el ott játékkal.) Mindenhol több „házigazda” várta a betérőket, akik az intézménnyel kapcsolatban lévő, korábban tárlatvezetői tanfolyamot végzett önkéntesekkel együtt foglalkoztak minden érdeklődővel.

A felhívásban szereplő titkos lépcső a Hősök kapuja előtti, Vár utca 3. számhoz tartozó, annak idején a korábbi Kiszaléki vezető, ma már nem használatos csigalépcső. Előtte az utcán beszélgettek, szóba elegyedtek a sétálók, várba látogatókkal a „játékra csábító”, diszkrét „becsalogató”, a Művészetek Házában dolgozó kollegák. De mivel kisváros vagyunk, itt is rendkívül közvetlen volt a hangvétel, sok ismerős is járt arra, csatlakoztak a szíves invitáláshoz – jó volt a „becsalogató” hangneme. Kapott mindenki egy borítóstul nyolc lapos, élénk színű kiadványt, amiről nem lehet tudni, kik csinálták, de szerepelnek rajta fotón a helyszínek, és a szövegek alá nyomva, két alaprajzon a Vass László Gyűjtemény és a Dubniczay-palotabeli László Károly Gyűjtemény alaprajza és az a hét mű (Reinhard Roy, Ludwig Wilding, Rita Ernst, Tipary Dezső, Huszár Vilmos, Marcello Morandini az állandó kiállításokból és Boros Viola *Jövő labor* műve a Csikász Galéria

időszakos kiállításáról), amely köré a játékos alkotó foglalkozások szerveződtek. Vegyesen magyarok és külföldiek, figurálisok és nonfiguratívok.

A kiválasztott művek mellett a házigazdák beszélgetéssel egybekötött, játékos kreatív foglalkozásokra invitálták a gyerekeket és szülőket, akik az egyes művek által inspirálva készíthettek alaprajz-tervezést, à la Rita Ernst („Álmodoztál már arról, hogy egy palotában élsz? Lenne tornya, terasza, könyvtára? Hogyan rendeznéd el az asztalokat, székeket? A galéria falain találgatok Rita Ernst palotáinak alaprajzait, gyertek, készítsétek el ti is álmaitek palotáját, az alaprajztól a homlokzatig!”), vagy kisplasztikát, Reinhard Roy ott a kertben körbejárható, megtapintható műve alapján, vagy Wilding művét megpróbálhatták másképp megformálni („Gombostű, cérna, olló... Mi jut eszetekbe először ezekről a szavakról? Esetleg a technikaóra, szabóság, hímzés? Gondolnátok, hogy a művészethez is kapcsolódhat? Gyertek el hozzánk, hogy Ludwig Wilding szemképrázató alkotását újraalkossuk a varrás eszközeivel. Gombostűkre tekert fonalakkal szövvényes hálót készítünk, amelyet sosem untok meg.”)

A Rita Ernst-mű mellett talán a legszerencsésebb ilyen játékhoz a kiválasztott Morandini-plasztika: a könnyed és lendületes, emlékezetes formát örökre megjegyzi, aki az ollóval „meghúzott”, hajló színes papírcsíkokat egymáshoz illeszti, vagy a Huszár Vilmos tervezte szép ritmusú üvegablakterv, mely felfelé színesedő és sűrűsödő apró négyzetekből és téglalapokból teremt összhangot.

Lenyűgöző az a változás, amely ezen a múzeumpedagógia-művészetpedagógia területen végbement az elmúlt évtizedekben. A kezdet, az „áttörés” a Várnagy Ildikó és Szabados Árpád elképzelései szerinti GYÍK műhely volt a Magyar Nemzeti Galériában. Mintát adtak arra, hogyan lehet komplex, kreatív szemléletű műhelymunkával közelebb hozni a művészetet, elosztani a „múzeumi szentély”-ben való gátlásokat. Hatalmas átalakulás volt azóta ezen a területen: kiadványok, foglalkoztatófűzet-sorozatok jelennek meg, tanszékeken oktatják-tanulják a múzeumpedagógiát, korosztá-

lyonként kidolgozott tematikával dolgoznak a komolyabb múzeumok. De lehet születésnap is tartani egyik-másik helyen (az Iparművészetben, korábban a Szépművészetben is), kreatív, játékos foglalkozással egybekötötten. A Magyar Nemzeti Galéria honlapján számos számítógépes játék (kirakó, „hibás képek”, színezd ki, memória stb.) várja a gyerekeket a galéria anyagából. A Ludwig Múzeumban, ahol 2001 óta foglalkoznak átgondolt múzeumpedagógiával, egy múzeumi módszertani központ is működik. Lehet pályázni autóbuszjáratra is vidékről, és olyan is van, hogy a múzeum „házhoz megy”. Ez az ún. „kitelepülés”. A veszprémi Művészetek Háza is gyakorolja ezt, Szelényi Károly *Színek* könyvének meglevenítésével, Goethe prizma-kísérlettel, „kiszállva-kitelepvedve” egy-egy szakközépiskolába, gimnáziumba.

Külön múzeumpedagógiai programot dolgoztak ki az állandó és az időszakos kiállításokhoz, iskoláknak mást és családoknak mást. A honlapon Oktatás címszó alatt ugyan csak a VVIM műhely (vizuális műhely) szerepel, de az egyes intézményekkel (óvodák, iskolák, stb.) a személyes kontaktusok alapján szerveződnének a programok.

A Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ honlapján (MOKK) a megvalósítható lehetőségekkel együtt az a la carte menüpont alatt meg lehet találni a veszprémi kínálatot is – tudtam meg Hajdú Franciskától, aki múzeumpedagógiai asszisztensként, Ludwig múzeumos gyakorlattal egyik segítője a festőművész-múzeumpedagógus Környei Ágotának az intézményben. Honlapjukon is szívesen látnám akár a tavalyi titkos-lépcsőt kereső program képeit, akár a többi széles választékot bemutató korábbi, divatbemutató, táncos, zenés-tárlatvezetési rendezvényük archív képeit. A titkos lépcső pedig a menüben a „desszert”, mert a lépcsős kapcsolással kifejezetten egyéni, helyi ízt kapott. „Il faut, qu’une porte soit ouverte ou fermée” – „Egy ajtó legyen nyitva vagy csukva” (Musset) – a titkos lépcső ajtaja időnként nyitva van, és gazdag világba enged bepillantást.

Gopcsa Katalin

Rejtélyek, játékok, szórakozás

Idén tavasszal öt alkalommal rendezte meg a Művészetek Háza a *Titkok, játékok, szórakozás* elnevezésű vetélkedőt, melyre bárki nevezhetett egy-egy könnyed, délutáni kikapcsolódás reményében.

A programsorozat nevét is már eleve titkok, rejtélyek övezték, és az esemény hirdetését olvasva sem derült ki pontosan, tulajdonképpen miről akar szólni a verseny, azon túl, hogy „lesz benne kérdezz-felelek, totó, de más izgalmas és érdekes játék is”. Ami biztos volt: aki eljön a különböző helyszínekre a megadott időpontban, és ügyesen játszik, az nem fog üres kézzel távozni.

Most, hogy véget ért a verseny „első évada”, talán elárulhatom, mire is volt jó ez a nagy titkolózás. A rejtjeles elnevezés ugyanis nem volt teljesen véletlen. Persze, alapvetően a játék öröme és a hangulaton volt a hangsúly minden alkalommal, de hogy valójában műveltségi és irodalmi jellegű feladatok megoldására vállalkozott az, aki részt vett a rendezvényen, csak a játék közben derülhetett ki. A szervezők szándéka ugyanis az volt, hogy a vetélkedősorozat megvalósításával felhívja a figyelmet a kultúra fontosságára, és hangsúlyozza annak jelentőségét a mindennapi életben is.

A *Titkok, játékok, szórakozás* házigazdája Kilián László, a Művészetek Háza igazgatóhelyettese volt, aki igyekezett minél változatosabb versenyszámokat összeállítani. Játsoztunk Actívít regényhősökkel, különböző szóalkotási feladatokon törtük a fejünket, szólásokat és közmondásokat fejtettünk meg, vagy a *Magyarország, szeretlek!* szórakoztató televíziós műsorból már jól ismert *Szóbeszéd* elnevezésű játékban adtunk tovább egymásnak történeteket emlékezetből, melyek általában kortárs szerzők rövidprózáit jelentették.

Kétszer a Művészetek Háza, három alkalommal pedig valamelyik szórakozóhely adott helyszínt a játéknak, így voltunk az

Íródeák Kávé- és Teaházban, a Fricskában, végül pedig a Decanter Bisztróban.

A vetélkedővel kapcsolatban csak az érdeklődés hiányát sajnáltam a veszprémiek részéről, aki viszont már legalább egyszer kipróbálta magát, továbbra is lelkes látogatója volt a versenysorozatnak. A játék pedig ősszel folytatódik tovább, hasonlóan agymozgató, ugyanakkor szórakoztató feladatokkal.

Éltető Erzsébet

Orális Majális

OdaLÖKött KÖLTészet (Slam Poetry Veszprém) Fricska, 2015. május 13.

A tematikus versenyen tehát ezzel a témakörrel lehetett nevezni, és jó volt látni, hogy Veszprémbe akadt bőven versenyző. Az eseményt most is, mint mindig, Tóth Szabolcs 'Executor' vezényelte le. Aki először téved be egy slam versenyre, gondolhatja, hogy az a srác, aki a mikrofon előtt áll, viccelődik, mások nevét kiabálja, egy egyszerű konferanszié. Aki tényleg ezt gondolja, azt el kell keserítenem. A slam poetry eseményen minden felelősség ezé a srácé, aki kezdettől uralja a mikrofont. Nem állhat ott akárki. A slam közösségnek el kell őt fogadnia mint slammert. Csak ezután válhat belőle konferanszié, aki nyugtatja, buzdítja, vidítja és megöleli a slammert, mielőtt felmegy, és miután lejön a színpadról, ha az szükséges. És ugyanígy segíti a közönséget is, átvezeti őket egyik szövegből a másikba, nem hagyja, hogy ellaposodjon vagy épp elfajuljon a hangulat. Észreveszi, ha szünetet kell tartani, de éppúgy figyel arra is, hogy ne taposson bele az előadás által okozott katarzisba. Veszprémi konferansziénk, ahogy mindig, ezen az estén is megállta a helyét, és az előbb felsorolt feladatokat tökéletesen teljesítette.

Említettem, hogy egy tematikus versenyről van szó, ami annyit takar, hogy előre kiadott témában (1-2 héttel az esemény előtt a témát közzéteszik) kell felkészülni, és ezt előadni a helyszínen, a közönségből kiválasztott zsűri pedig egytől tízig terjedő skálán pontozza a látottakat – ez adja a versenyhelyzetet. A magyarországi slam poetry nem él azzal a lehetőséggel, amit a slam poetry megalkotója, Marc Smith ajánl, ez pedig: a hackelés. A slam poetry előadásokban eredetileg annyira nagy szerepe van a közönségnek, hogy – azon túl, hogy pontoz a kiválasztott öt ember – az előadás

közben, akár azt megzavarva, véleményt lehet nyilvánítani. Ez lehet pozitív vagy negatív is. Tehát a közönségnek lehetősége van arra, hogy hangosan kinyilvánítsa nemtetszését, és „fűjjolással” kényszerítse az előadót, hogy távozzon a színpadról. Ezzel „meghackelik” az előadást, vagyis megzavarják vagy félbeszakítják azt.

A veszprémi slam poetry közösség olyannyira nem él ezzel a jogával, hogy még a pontozók is igyekeznek nem túl sértően véleményt nyilvánítani az előadás után. Joggal gondolhatjuk, hogy egy összeszokott slam közösség védi a sajátjait, és nem kockáztatja meg, hogy az adott versenyző (barát) rossz szájizzal távozzon egy-egy ilyen estről. Viszont ha olyan ember kezébe kerül a pontozótábla, aki nem ismeri az előadókat, és mit sem sejt arról az íratlan etiketről, akkor kaphatunk egy olyan véleményt – ha nem is objektívet, hiszen senki sem slam poetry-szakértő, hogy megmondhassa, mi a jó slam és mi nem az –, ami eddig nem volt, és valószínűleg az „idegenlégiós” őszinte véleményét tükrözi. Így történt ez május 13-án is. A közösség látható meglepődöttségét követően, meglepetésemre, nem orroltak meg az újonnan érkezőre, és kíváncsian várták az újabb és újabb szövegeknél, hogy vajon hány pontot kapnak. Ebből is látszik, hogy a veszprémi slam megérett arra, hogy tovább vigyék a hagyományát, hogy ne csak a mikrofon előtt állók merjék vállalni a véleményüket, hanem a közönség soraiban ülők is. Az OdaLÖKött KÖLTészet csapata erős lábakon áll, tehetséges, kritikus fiatalokból, barátokból, akik olyan masszív közösséget alkotnak, amelyre érdemes tovább építkezni.

Horváth Virág

Veszprém és az üveg

A Laczkó Dezső Múzeum Kortárs Üvegművészeti Gyűjteménye

Szerencsésnek mondhatjuk magunkat, mert Magyarországon nemcsak alkotóművészek, műfajok, technikák alapján, hanem muzeológiai gyűjteményezés szempontjából is elemezhetjük a kortárs magyar üvegművészetet. Jelentősebb kortárs üveggyűjtemény található a budapesti Iparművészeti Múzeumban, a Magyar Nemzeti Galériában, Pécsen, Székesfehérváron, kiemelendő a kaposvári Rippl-Rónai – és talán a legrangosabb a veszprémi Laczkó Dezső Múzeum kollekcója.

A veszprémi üvegművészeti gyűjtemény létrejöttének több összetevője és történeti előzménye van. Az elsők között érdemes megemlíteni a térség hagyományait, mert ezek egyértelműen meghatározták a korábban megyei múzeumként is működő Laczkó Dezső Múzeum gyűjtőkörét, illetve annak egy szélesebb, országos kitekintésű kibővítését is lehetővé tették.

A 18–19. században a Bakony erdeiben működő nyolc üveg-huta, majd az 1878-ban alapított Ajkai Üveggyár nemcsak a régi üveg kedvelőinek érdeklődését keltette fel. A huszadik században megerősödő stúdióüveg-mozgalom egyik jellegzetes kapcsolatteremtési és információátadási formája a szimpózium lett. Az 1980-as évektől a Veszprémben lezajlott események beleilleszkedtek abba a vonulatba, amely a magyar üvegművészet 1970–80-as évekbeli felfutását jellemezte. Az üvegtervezés középiskolai és főleg a főiskolai végzettségű művészei ekkor kezdték pályájukat, és elkezdődött a nemzetközi fórumokon való megmérettetésük. A külföldi, például a csehországi Nový Borban vagy a németországi Frauenauban rendezett szimpóziumokon való részvétel egyre természetesebbé vált; érthető, hogy Magyarországon is próbáltak a hasonló tematikájú programnak helyszínt keresni. Az 1980-as évekre már több, külföldi üveg-szimpóziumon részt vevő üvegművész kereste ennek a fórumnak a magyarországi helyszínét; ehhez természetéből adódóan az üveggyári környezet bizonyult a legmegfelelőbbnek.

Az Ajkai Üveggyár fogadókészségét bizonyítja, hogy a múzeummal együttműködve két szimpóziumnak is helyet adott. Az első még 1985-ben, a másodikat pedig 1990-ben rendezték, és hozzájárultak az üveggyűjtemény létrejöttéhez. Ehhez megfelelő személyi feltételek is kellettek. Ezzel kapcsolatosan elsőként kell kiemelni az Ajkai Üveggyár akkori igazgatóját, Katzer Zoltánt, aki biztosította a pár napos üveges találkozók művészi alkotómunkájához a gyári környezetet, valamint a Laczkó Dezső Múzeum munkatársait, akik az első perctől kezdve szakmai segítséget nyújtottak a szimpóziumok előkészítéséhez. Az intézmény művészettörténésze, Gopcsa Katalin a kezdetektől kiállt a kortárs magyar üvegművészet felkarolása és múzeumi gyűjteményezése mellett. Emellett pedig nevéhez fűződik nemcsak jelentős kiállítások, hanem a későbbiekben olyan, több részből álló konferenciák megszervezése 2003 és 2007 között, mint például a *Kerámia és üveg a kortárs építészetben* című.

Az 1990-ben a veszprémi múzeum által megrendezett első *Tihanyi Üvegtriennálé* nagyszabású kivitelezésével párhuzamosan több üvegkiállítás is hozzájárult ahhoz, hogy a megyeszékhelyen az 1990-es esztendő az Üveg Évének nevezték el, és a múzeumigazgató, Praznovszky Mihály is pártolta, hogy a veszprémi múzeum felvállalja a kortárs üvegművészet ügyét. Egy múzeum által támogatott rendezvény esetében megszokott dolog, hogy a támogató intézmény valamilyen módon részesül annak eredményéből, jelen esetben a szimpóziumon készült munkákból, mint ahogyan Kaposváron a Rippl-Rónai Múzeum elsősorban a közeli bárdudvarnoki Nemzetközi Üvegművészeti Alkotótelepen készült művekkel gyarapodik. Veszprémbe az első ajkai üveg-szimpóziumon alkotó művészeknek a múzeumba került alkotásai alapozták meg a ma már több mint ötven művész munkáját számláló kollekción, amely azóta vásárlások és ajándékozások révén gazdagodik. A múzeumban Gopcsa Katalin húszévnnyi gyűjteményezési munkáját Dohnál Szonja művészettörténész vette át, és az üvegkollekció egyrészt látványraktárban, másrészt az interneten megtekinthető képanyagon keresztül is megismerhető. A város központjától távolabb kialakított, igazán impozáns látványraktár azonban nagyobb reklámozást kaphatna, hogy maguk a városlakók is szembesülhessenek a konzekvens gyűjtés eredménye-

vel. A múzeum honlapján megtalálható szűkös képanyag bővítésével a kollekció világviszonylatban kaphatna ismertséget. A 2013-as *Varázslatos Üvegvilág* (Az üveg sokszínűségéről a rómaiaktól a kortárs üvegművészig) című kiállítás a veszprémi múzeum üveggyűjteményét: a régészeti, néprajzi, történeti mellett a képző- és iparművészeti jellegű tárgyakat egyaránt bemutatta. Ekkor lehetett először képet alkotni az itt őrzött kortárs üveggyűjtemény valós nagyságrendjéről. A több mint 450 alkotásból álló kollekcióban számos, nemzetközi ismertséggel is rendelkező, Munkácsy- és Ferenczy Noémi-díjas művész munkája található meg.

Az 1985-ös, majd az 1990-es üveg-szimpóziumokon készült üvegtárgyak legjava – köztük többnyire meleg üvegtechnikával készült tálak, poharak, pincetokok – alkotja a gyűjtemény gerincét. Az Ajkai Üveggyár tervezői, mint például Fábry János, Csere Ilona, Kiss Miklós, Hamza Erzsébet, Németh Magda, Tamási Gabriella, akik maguk is részt vettek ezeken a szimpóziumokon, többnyire az egyedi üvegek mellett a kisszerűs gyártásra tervezett munkáikkal is képviseltetik magukat a kollekcióban.

A huszadik századi stúdióüveg-mozgalom részeként azonban kötetlenebbé vált az üvegalakítás, és ennek keretében sajátos, plasztikai indíttatású üvegtárgyak születtek, ami Magyarországon is jellemzővé vált. Így az 1980–90-es évektől a hazai üvegművészet meghatározó generációjához tartozó Buczkó György, Erdei Sándor, Gaál Endre, Gonzalesz Gábor, Házi Tibor, Hefter László, Jegenyés János, Kertészfi Ágnes, Melcher Mihály, Mészáros Mari, Smetana Ági, 'Sigmond Géza, Vida Zsuzsa munkái a különféle üvegtárgyak készítésének technikáit és formaalakítási szándékot képviselik.

Emellett azonban sikerült a kortárs magyar üvegművészet történetébe illő jelentős műalkotásokat is megszerezni. Itt őrzik a huszadik századi szobrászat két kimagasló képviselőjének, Schaár Erzsébetnek és Vilt Tibornak egy-egy üvegplasztikáját, amelyek az üvegnek mint szobrászati alapanyagnak az alkalmazásával születtek meg. A hagyatéki anyagból megszerzett művek értéke felbecsülhetetlen, hiszen a két művész munkásságának szellemi kisugárzása mind a mai napig hatással van a szakmára.

A nálunknál alig fiatalabb, egykor Balatonakaliban alkotó Paulikovics Pál üvegplasztikája, a főiskolai Üveg szak megalapítójának, Z. Gács Györgynek egyik ölmozott üvegképe és utódjának, Bohus Zoltánnak elegáns, rétegelt, ragasztott szobra is gazdagítja a gyűjteményt. A főiskolai oktatás másik meghatározó alakjának, Horváth Mártonnak néhány szecessziós hatású üveg-vázáját, valamint Lugossy Máriának rétegelt, ragasztott, homokfúvott plasztikáit is megtalálhatjuk itt, mintegy jelezve az üvegfelhasználás két szélsőséges pólusát. A veszprémi kollekció egyre szélesebb körben való ismertségét jelzi, hogy a tragikusan elhunyt Kanyák Zsófia korán lezárult életművéből a Rosenthal stúdióban készített egyik üveglámpája, valamint egy üvegtála ajándékozás révén került ide.

Köztudott a magyar üvegművészek munkásságának külföldi elismertsége. A 2010-es Kanazawai Üvegkiállítás első helyezettjének, Lukácsi Lászlónak néhány korábbi alkotását, valamint az 1990-es években pályáját kezdők közül Borkovics Péter, Czebe István és Pattantyús Gergely üvegtárgyait is jegyzi a gyűjtemény.

A fiatalabb generáció tagjai közül pedig ez évben sikerült megszerezni a nemzetközi üvegművészet legrangosabb kiállítóhelyén, a *The Corning Museum of Glass* állandó kiállításán is munkájával képviselt Gáspár György egyik alkotását. Ez a vásárlás is jelzi, hogy a veszprémi üvegkollekció minőségi alkotásokra koncentrál, és mára országos gyűjtőkörűvé és jelentőségűvé vált.

Bodonyi Emőke

Törékeny zöld kis növényke

Média, közösség és felelősség
Veszprém, Pódium Sarok, 2015. április 16.

Elérte. A kisdéd az anyja karján ült, minden izmát megfeszítve nyújtózott az előtte táncoló szobai páfrány levele felé, s végül elérte. Megmarkolta, maga elé rántotta, hogy kerek szemekkel rácsodálkozzon, még a cserép is megbillent a húsos kis karok erejétől. A levél azonnal, halk surranással gyűrődött az apró, de roppant határozott marokban.

– Jajj! – kapta el az anya az apróság kezét. – Törékeny zöld kis növényke...

A gyerek rögtön elengedte, a csodálkozás megmaradt az arcán, de tekintete már nem a levélre, hanem az anyjára szegeződött. Ő pedig rám pillantott. Az idegenre, a kávéház szomszédos asztalánál. Büszkeség suhant át az arcán.

– Látja? Azonnal elengedte. Pedig nem érti még a beszédet. Sem azt, hogy nem szabad, sem azt, hogy törékeny zöld kis növényke.

Mint a filmekben, vágjunk egy éleset, s hagyjuk most anyát és gyermekét a kávézóban!

2015. április 16-án a Pódium Sarok munkatársai kerekasztal-beszélgetést rendeztek, melynek témája: helyi művészek a médiában. A Pódium Sarok rendezvényeinek tematikájában a fő irányvonalat egyébként az amatőr művészek felkarolása adja. A kerekasztal-beszélgetésen részt vett többek között Porga Gyula, Veszprém város polgármestere; Tóth Györgyi önkormányzati képviselő, a Pódium Sarok fővédnöke; Gotthard István, a moderátor; Trócsányi Gergő, a Hollywoodoo együttes frontembere; valamint képviseltette magát a Sántakutya, a Wetwood, a The Company *Live Band* és a Mozizenekar is.

A beszélgetés kezdeti puszkaporos hangulatát az okozta, hogy a legelső kérdés – „A város mit tudna tenni azért, hogy a helyi média bemutassa az amatőr veszprémi művészeket?” – két táborra szakította a jelenlévőket. Az érvek és ellenérvek végtenek tűnő ütköztetését Trócsányi Gergő kérdése fordította át közös gondolkodássá a közös cél érdekében: „Mit akarunk mi igazából?” Ettől a kérdéstől vált a kerekasztal-beszélgetés valódivá, és érvek helyett ötletek kezdtek záporozni az asztal körül.

Az esemény jó alkalom volt arra, hogy mind a média, mind a művészek, zenészek bepillantást nyerhessenek egymás álláspontjába. A megoldást talán megtalálhatjuk abban, hogy a két fél egyaránt azt tegye, ami a feladata. Az elhivatott zenészek dolga, hogy saját városukban minél több koncertet adjanak – amire az önkormányzat ad lehetőséget, és a művészek élnek is ezzel. A helyi média dolga pedig, hogy a városi eseményekről tudósítson – aminek esetünkben természetesen eleget is tesznek. Hogyha ezen felül a művészek többet szeretnének elérni – amiről tulajdonképpen a beszélgetés szólt –, ahhoz többet is kellene tenniük. Valami kreatívát és egyedit, amire felfigyelhet a város a megszokott, rutinszerű koncertek mellett. Ehhez persze az önkormányzat segítsége kell, de az egyeztetés során egyértelművé vált, hogy a veszprémi önkormányzat pártfogolja az ilyen és ehhez hasonló kezdeményezéseket. Bár az önkormányzati és az alkotóművészeti feladatok

különbözőek, a kihívás azonos. Azonos ugyanis a felelősség, amelyen a megjelent szereplők osztoznak. Feladat, kihívás, felelősség, no és a vállalás, mely mindegyik háttérben ott áll – nehéz fogalmak ezek. S ami nehéz, az könnyen válik ijesztővé, valami olyanná, ami idegen az adott közösség testében. A találkozó összképe azonban ennek épp az ellenkezőjét sugallta. A felelősség felbukkanása nemhogy persona non grata a közösség életében, hanem minden teendő kezdete. S mi a teendő? A válaszáért egy újabb éles vágással térjünk vissza a kisdédhez és a megmarkolt páfránylevélhez.

„Még a beszédet sem érti”, így az anya, s csavart módon ezzel épp azt fejezi ki, hogy a gyerek mégiscsak érti. A szavakat ugyan nem, őt viszont igen. Születőfélben lévő fogalmak. A „törékeny”, a „zöld” és a „növény”. Pár évtized múlva a kisdédből lett felnőtt egy asszociációs játékba keveredve talán majd rácsodálkozik, hogy a zöld fogalmáról miért épp a kávéház illata villan elméjébe. Az évgyűrűk mély emlékeket zárnak magukba. Illatot, megélt szituációt, az anya szelíden terelő mozdulatát. A konkrét, az egyedi emlék aztán idővel elillan, s megacélosodik az, ami közös, ami a fogalomhasználat napi rutinjában mindenki számára látható.

Az individuum s annak személyes, lokális tere mindazonáltal kiküszöbölhetetlennek tűnik. Ezért nem mindegy, milyen a szituáció, az esemény, ahol fogalmaink alakulnak. Milyenek és vannak-e városi koncertjeink, kiállításaink, performanszaink, közös intellektuális élményeink. Érteni a másikat, a dolgokat s azok menetét, behatolni az okok, az indokok, a célok terébe – nos, ez bizony mélyre megy. Mélyebbre annál, mint ami van. „Törékeny zöld kis növényke...” Vajon mit jelent? Nyilván nem egy száraz botanikai megállapítás. Még csak nem is az élénk táruló kép játékos leírása. Megkockáztathatjuk, hogy a jelentés lényegében nem az elhangzott mondatban van, hanem abban az anyai mozdulatban, ahogyan visszahúzza az óvatlan gyermeki kezét, a lágyan figyelmeztető hangban, a gondoskodó szándékban. Az általa helyesnek vélt világot fogjuk fel, amikor a másikat megértjük, s ez jóval több annál, mint ami van. Az akaratával van dolgunk, mellyel fenntartaná a törékeny, zöld kis univerzumot. Ami van, aminek lennie kell, s a kettő összhangja – szó, tett és szándék. Micsoda szimbiózis! Ebben gyökerezik a közösség felelőssége.

András Ferenc – Horváth Virág

Fotó: Baumann Béla

A Sántakutya nevű veszprémi zenekar

*Bodor Áron, az Esti Kornél énekese
Fotó: Nagy Mihály*

Rohadt eső. Esti Kornél-koncert

2015. április 8., Budapest, Átrium Film-Színház (akusztik), Margit körút 55. Bodor Áron – ének, billentyű; Horváth Kristóf – gitár; Lázár Ágoston – dob; Lázár Domokos – gitár, vokál; Pályi Ádám – basszusgitár; Veres Imre – gitár. Fotók: Nagy Mihály

Gyanítható, hogy amikor Kosztolányi Dezső megteremtette Esti Kornél névvel a főhősét, olyan alakot szándékozott körbeírni, amely révén saját magáról juthat alaposabb ismeretekhez. Esti nyilván azért lett Kosztolányi-hős, mert a szerző általa jutott a névhez, s az *amiből* emblematisztikus személyisé, *akivé* vált. Egykoron, amikor a pincegarázsban összeverődött elő-együttes nevet kívánt adni magának – s név által elkülönültté válni, mily különös, olyat adott, amelyről az iskolában hallottak, akinek alakjáról tanórai kötelező olvasmányból tájékozódhattak. Mondják, azért ő, mert az alakmásban jól megférnek, mindannyian külön-külön és akár együtt is. A mezőtúri garázszenekar, bármennyire is az ellenfeszülések eredményeként körvonalazta meg önmagát (szöveg univerzumát, zenei világát, megjelenési stratégiáját, kommunikációs gesztusait, személyeinek színpadi megformázását, s ezt az műveletet használják mind a mai napig), jól tudják, eljárás mód mindez. Hozzá tartozik az underground világhoz, hogy feleselünk a világgal, mást nem tehetünk, s ebben a visszabeszélésben egyszer csak ott vagyunk mi magunk, saját erőből, saját mondatokkal megfogalmazottan.

Azon a koncerten, amelyet a retró hangulatú Margit körúti moziban rendeztek, nem csak a mostanság a Radioheaden szocializálódó együttes vett részt. Az akusztikus koncert vendégeként Kirschner Péter (Európa Kiadó), Barta Gyöngyi (Képzelt Város) és Ács Eszter (Pegazusok Nem Léteznek) szerepeltek. Az esti kornélosok elődei közül tehát az Európa Kiadó idéződött meg egy időre, de feltűnhetett volna a Kispál és a Borz, a Trabant, a Balaton, az URH vagy akár a nyolcvanas évek utáni zene egyik emblematisztikus csapata, a Quimby is, hogy kizárólag magyar meghívhatók sorolódjanak elő. Igaz, úgy is ott voltak, ha személyesen kizárólag a keményrockos Kirschner Péter állt föl a színpadra, s frenetikus gitárjátékával nagyszerű példával szolgált. Az Esti Kornél magánkiadásban megjelent 2014-es *Ne félj* című albumának két számában vett részt, az *Unom már* és a *Ne félj* ezen az estén általa is megszólalt, hogy a nagyérdemű azt is lássa, milyen lenne, ha maga is zenélne az együttesben. Az estiseknek jó gyakorlatuk van az idősebb generációkkal való együttműködésben, hol ekként, hol előzenekarként, hol másként, s nem is érdemtelenek a közös munkára.

Az akusztikus koncerteken ellenőrizni lehet, a személyesség milyen új árnyalatokkal gazdagítja az együttes lemezekkel, nagykoncertekkel előállított képét. Az Esti a háromszáz, székekben ülő hallgatót unikális élménnyel ajándékozta meg: nem csak azzal, hogy bő válogatásban bemutatták az eddigi három lemezük anyagának javát (összesen huszonkét dalt, amelyben hétben vendégművészek is közreműködtek), hogy a helyhez-időhöz illő (vetített) képi közeget teremtettek, s hogy hozták a szokásos félszeg (Bodor Áron és Lázár Domokos felelgetős beszélgetésére épített), kamaszos megjelenésüket, hanem azzal is, hogy kihasználták az igényes szöveg és a karakteres (indie rockba skatulyázott) zene természetes megjelenítését. Gitárzenekar kismoziban, mozdulatlanlanságra

kárhoztatott hallgatóság előtt rock jobban nem is szólhatna – s ez a sajátos előadói és egyben befogadói helyzet nem vált a zenekar kárára. Lázár Domokos továbbra is úgy szervezi a zenei együttlétet, amiképpen akarja, a ragyogó hangú Bodor Áron akként énekel, ahogyan tervezi – nincs baki, nincs üresjárat, nincs esetlegesség. Annak ellenére, hogy jól tudják, ügyelniük kell a diákzenekaros aurára, a kifeszített dallamokra, az artikulált kiejtésre. Sorjázta a bevezetett számok: *Ti a rosszak, mi*

a jók; Kalkutta; Elvis él; Nem vagy már; Gagarin; Ez itt az ország; Rohadt eső; Véget ér. Az Akkor hagylak el Barta Gyöngyi közreműködésével egészen megindítóvá változott, Ács Eszter jóvoltából a *Boldogság, te kurva* pedig hatásvadász, színpadias produkcióvá – de kétségtelen, hogy nyilvánvalóvá vált, ezeknek a daloknak sokféle élete van, sokféle módon szabad mindegyiket használni. Akár előadni. Akár hallgatni.

Géczi János

Fotó: Nagy Mihály

*A Séd szerkesztői a Fricskában: Demel Eszter, Dénes Tamás tördelő-szerkesztő,
Géczi János, Gopcsa Katalin, Ladányi István és Perlaki Claudia*

Gizella Napok 2015

Veszprém, 2015. május 5–10.

Május 6. A Gizella Napok ünnepélyes megnyitója.
Közreműködik: a Magyar Honvédség Légierő Zenekara

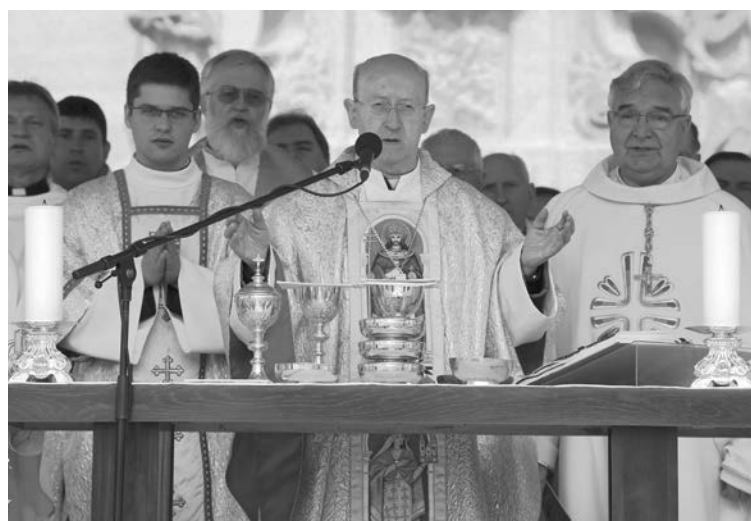
Május 8. Kéknyúl-koncert az Óváros téren

Május 9. A Gizella-díjasok: Raffai István, Löwey Lilla (hiányzik Váradai Péter Pál), Vargáné Földházi Ildikó és Varga István (Kis-Bakony Táncegyüttes)

A Gizella Napok rendezvénysorozat keretében megújította
testvérvárosi szerződését Veszprém és Bottrop városa.
Kulturális műsort adtak a Botev iskola néptáncosai

Május 9. A szentmise főcelebránsa: dr. Márfi Gyula veszprémi érsek.
Szentbeszédet mond: Várszegi Asztrik pannonthalmi bencés főapát

Május 9. Ünnepi szentmise a Szentháromság téren

Válogatás Egri János magángyűjteményéből.
Kiállításmegnyitó a Modern Képtár –
Vass László Gyűjtemény galériájában

Test és lélek a Nagy Háborúban

Test és lélek a Nagy Háborúban – Tábori lelkészet, katonai kórházak és orvoslás az első világháborúban című kiállítás a Boldog Gizella Főegyházmegyei Gyűjteményben az irgalmasság rendkívüli szent évében. Megnyitó: Bíró László püspök, Magyarország katonai ordináriusa; P. Kozma Imre OH, a Betegápoló Irgalmas Rend magyarországi vezetője, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat alapító elnöke; Kapronczay Károly történész

Május 6-án nyílt meg Veszprémben, a várban található Boldog Gizella Főegyházmegyei Gyűjteményben a fenti című kiállítás az Osztrák-Magyar Monarchia I. világháborús tábori lelkészetéről és katonai egészségügyéről. A nagy alapterületű kiállítás három földszinti (tábori lelkészet) és három emeleti helyiségre, valamint egy emeleti előtérre (egészségügy) oszlik.

Kronológiai táblázat tájékoztat a világháború főbb eseményeiről, leírás a háború okairól, céljáról, térkép a főbb hadszínterekről, valamint a monarchia nemzetiségi és vallási megoszlásáról. Megismerhetjük továbbá a római katolikus egyház háborúhoz való viszonyát. XV. Benedek pápa (1914–1922) 1914. november 1-jén a következőkben látta a háború okait: a szeretet hiánya, a tekintély megvetése, a társadalmi osztályok és rendek közötti harc, továbbá a birtoklási vágy. A „békepápa” (a róla készült olajfestmény is látható) szót emelt a békéért, az áldozatok gyámolításáért, elítélte a háborút, az örmény népiertást, később Trianont is. Láthatjuk Csernoch János (1912–1927) esztergomi érsek, Hornig Károly (1888–1917) és Rott Nándor (1917–1939) veszprémi püspökök képeit. A csanyteleki (Csongrád megye) plébános feljegyzései tájékoztatnak arról, hogyan élte meg a háborút egy vidéki plébános. Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök (1905–1927) naplója pedig egy főpap szemszögéből láttatja az eseményeket. A korszak talán legjelesebb magyar ka-

tolikus gondolkozója hálát adott az Úrnak, hogy nem kellett semmiféle hazafias szónoklatot, ünnepséget tartania és megáldania a hadba vonulókat fegyvereit. A háború kitörésének helyi hangulatát a Veszprémi Hírlap két újságcikke szemlélteti.

A következő helyiség anyaga a tábori lelkészettel foglalkozik. Megismerjük történetét, a monarchia tábori lelkészetének szervezetét, felépítését. Legfőbb hatósága az 1773-ban felállított cs. [és] kir. Tábori Helynökség volt, élén az apostoli tábori helynökkel (nem hivatalosan, a mindennapi köznyelvben tábori püspökkel). Az egyes tartományok (utóbb hadtestek) élén tábori főpapok (később katonai plébánosok) álltak. Ők irányították a csapatoknál és intézeteknél (katonaiskolák, kórházak) szolgáló lelkészeket. Idővel a r. k. mellett kialakult más felekezetek (református, evangélikus, görög katolikus, ortodox, izraelita, mohamedán) tábori lelkészi szolgálata is, de ezek is a római katolikus tábori helynök alá tartoztak. A világháborúban a monarchiának mintegy 2400 tábori lelkésze szolgált. Kö-

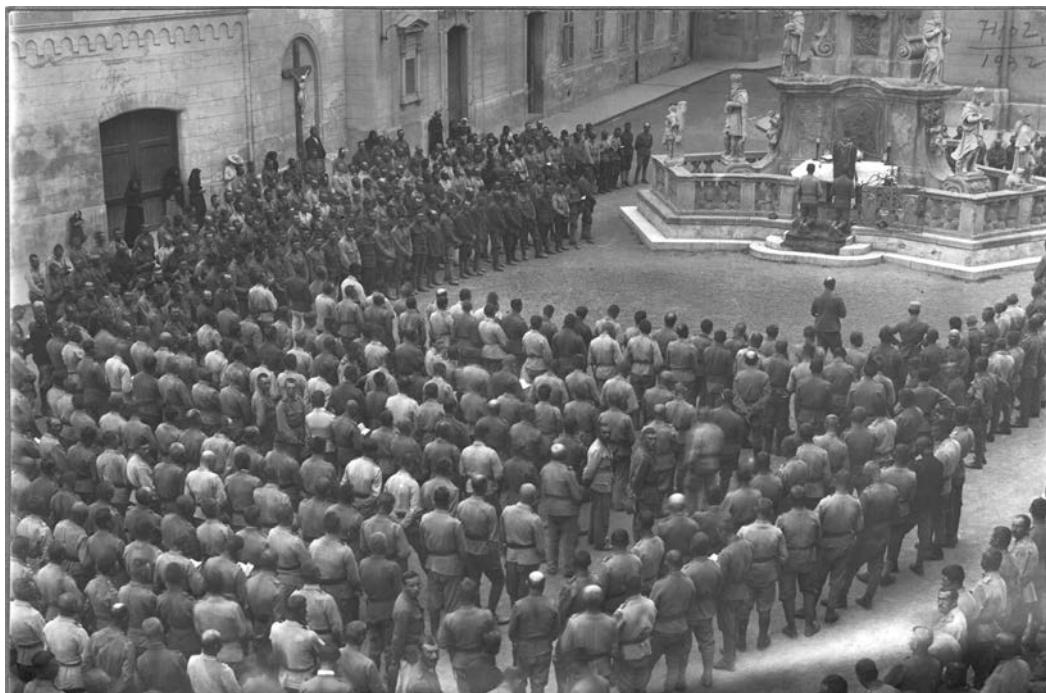
zülük már 1915-re 1 elesett, 11 betegségben halt meg, 10 megsebesült, 42 fogságba esett.

Láthatjuk a tábori lelkészek egyenruháit (másolatban), legszükségesebb, oldaltáskában magukkal vihető felszerelésüket. Külön egység tárgyalja a Veszprémi Egyházmegye ismert tábori lelkészeit, életrajzuk, arcképeik, hivatalos okmányaik bemutatásával. Sági (Schausz) József – későbbi városlódi plébános – haditengerészeti lelkészként túlélte a Szt. István csatahajó olasz torpedótól való elsüllyedését. Tábori lelkészként szolgáltak Tóth Tihamér és Bánáss László későbbi veszprémi püspökök is. Összeállítás (nem teljes) mutatja az egyházmegye tábori lelkészei által elnyert kitérítéseket.

A 3. földszinti teremben a korszak általános (nem csak katolikus) egyházi kegytárgyait láthatjuk. Ezeknek zöme azonban – a katonai imakönyveket leszámítva – nem kapcsolódik a tábori lelkészethez. Ellenben számos fotó mutatja be a tábori lelkészek világháborús szolgálatát (misézés, temetés, kórházlátogatás, gyóntatás stb.), és megismerkedhetünk a római katolikus, a protestáns és az izraelita tábori kápolnák pontos keláladékával (mai szóval leltárával).

Az emeleti rész a katonai egészségügyet mutatja be. Tájékozódhatunk a nemzetközi és a hazai (1881-óta működő) Vöröskereszt történetéről, a genfi egyezményről (1864), a monarchia katonai egészségügyi szervezetéről. A katonai kórházak egy részének elhelyezkedését térkép mutatja. 1918-ban a cs. és kir. hadseregben 999, a m. kir. honvédségben 173, a cs. kir. Landwehrnél 233, a haditengerészetnél 87 aktív orvos szolgált, nem beszélve a tartalékosok, nyugdíjasok további jelentős tömegéről.

Bőséges válogatást láthatunk a kor orvosi műszereiből, gyógyszereiből, gyógyászati eszközeiből. Megjelenik a korszak számos jeles orvosa (együttal világháborús katonarorvosa), pl. Czeyda-Pommersheim Ferenc (később Rákosi Mátyást is operálta), Ferenczi Sándor (Freud magyar tanítványa és barátja), Benárd Ágost (a trianoni békeparancs egyik aláírója), Orsós Ferenc (a

*Tábori mise a veszprémi várban, a Szentháromság szobor mellett az I. világháború alatt.
(Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém)*

„...ha azonban úgy rendelted,
hogy meghaljak hazámért és királyomért,
add nekem isteni kegyelmedet és jutalmazd meg
az örök élettel...”

(*Ima ütközet előtt, részlet*)

katyni lengyel katonasírok egyik agnoszkálója). A két utóbbi rövid ideig a 31. (veszprémi) honvéd gyalogezred honvédorvosaként is szolgált.

Ismertetést kapunk a leggyakoribb, legjellegzetesebb első világháborús sérülésekről és megbetegedésekről: járványos és fertőző betegségek, gázmérgezés, idegrendszeri károsodások, spanyolnátha. Olvashatunk a világháborúnak az orvostudományra gyakorolt hatásáról is.

Külön egység tárgyalja a veszprémi Vöröskereszt fiókegylet és a veszprémi cs. és kir. tartalékkórház működését. A háború elején mintegy 80 kiképzett ápolónő volt a városban.

Láthatók (többnyire másolatban) a honvédorvosok, a vöröskeresztes ápolónők és az ápolónői szolgálatot ellátó szerzetes nővérek egyenruhái, illetve öltözetei.

A kiállításon (elvileg) megtekinthető több korabeli mozgóképes összeállítás is, bár ottjártamkor ezeknek egyike sem működött.

A kiállított anyag válogatását és kivitelezését Udvarhelyi Erzsébet, Nagy Károly és

Král Éva, valamint a Narmer Építészeti Stúdió (Kovács Petra építésmérnök) végezte. Az anyaggyűjtésben részt vett Lichtneckert András ny. veszprémi levéltáros, történész. Komoly és alapos munkát végeztek. A rengeteg szöveg, táblázat, térkép, adatsor önmagában megérne egy kötetet vagy CD-t. Kérdés azonban, hogy mindez mennyire befogadható korunk (többnyire felkészületlen) kiállításnézőjének. Jómagam csaknem négy óra hosszáig tanulmányoztam a kiállítást, de így sem voltam képes az összes információt végigolvasni az egyébként jéghideg termekben. A kiállítás külön erénye, hogy angol nyelvű szövegeket is tartalmaz. A kiállítás létrejöttét számos országos és helyi közgyűjtemény és magánszemély is segítette. Köszönet nekik. Egykori tábori lelkészeinket, katonarvosainkat és egészségügyi közgeinket pedig főhajtás illeti embertársaikért végzett emberfeletti erőfeszítéseikért.

Néhány pontatlanság, tévedés. A kiállítás megnevezései részben pontatlankok, hiányosak, némelyiken nem hozzávaló szalag látható. A v. Siménfalvy Tihamér

vezérkari ezredes (ő volt 1921-ben a Tihanyban IV. Károlyt őrző különítmény parancsnoka) önmagában érdekes, de nem a témához illő hagyatékából származó tárgyak meghatározása szintén igen pontos. Az 1906 M. honvéd orvosi dolmányt mindig végig begombolták, felső gombjait soha sem hagyták nyitva, és felül nem hajtották vissza, mint a kiállított, egyébként nem ezredorvosi (orvos százados), mint a felirat mondja, hanem főorvosi (orvos főhadnagy) egyenruhán. Az „Egy magyar tiszt temetése a 16. honvéd gyalogezrednél, 1916. márc. 31.” feliratú fotó meghatározása – bár Borovi József *A magyar tábori lelkész története* című munkájában (Bp., 1992) csakugyan így szerepel – téves. A fotó valójában Kiss József tiszthelyettes (neve kibetűzhető a fejfán), legvitézesebb magyar tábori pilótánk temetésén készült Perginében, 1918. máj. 24-én (v. ö.: Boksay Antal: *A felhők katonái. A magyar hadirepülők története*. Bp., 1932, reprint 2001, az ábrák között).

Rainer Pál

Rott Nándor veszprémi püspök imádkozik a Veszprém alsóvárosi temető I. világháborús katonasírainál, 1930.
(Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém)

A molnár, a fia...

A két Tumler című könyv bemutatója. 2015. május 7.

Szolnoky Gábor: A két Tumler. Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém, 2015.

A Gizella Napok programsorozat részeként a Laczkó Dezső Múzeum kiadásában bemutatták Szolnoky Gábor A két Tumler című munkáját. Könyvnek nem nevezném, mert a 45 oldalas füzet felét teszi ki a tényleges írott anyag, illetve további 27 ábra segíti az olvasót a tájékozódásban.

A „könyv” bemutatása előtt a múzeum igazgatónöje beszélt a szerzőről, majd átadta a szót Oelberg Gusztáv címzetes egyetemi docensnek, aki elkalauzolt bennünket a Tigris és Eufrátesz vidékére, a Sárga-folyó völgyébe, Izraelbe és Belső-Ázsiába. Jártunk a római birodalom provinciáiban, megismerhettük a kor vízgazdálkodását, a nagyobb települések vízellátását, amelyek a birodalom felbomlása után pusztulásba, feledésbe merültek. Ellátogattunk a felvidéki és erdélyi bányavárosokba, megcsodálni azokat a szerkezeteket, amelyek a tárnákból voltak hivatva a vizet kiemelni és hasznosítani. Láttuk néhány kolostor vízellátó rendszerét, de csak nem akartunk Veszprémbe megérkezni.

Hallottunk Tumler György és fia, Henrik tevékenységének előképeiről, az ókori megoldásokról, a budai vár vízellátásának előzményeiről, a vízerő különböző hasznosítási módozatairól, a fűrészmalmokról, fűjtatókról, közetörölő berendezésekről, szivattyúkról. Az előképek után hallottunk a nagy vízrendezés előtti vízbo-

rítottságról, lecsapolások szükségességéről, azok hasznáról, illetve későbbi kártételeiről. Csak arról nem hallottunk semmit, amiért a bemutatóra egybegyűlt nem nagyszámú (ám lelkes és érdeklődő) közönség várt, amire a beharangozó is utalt, amikor azt írta, hogy „a két Tumler című kötet ismertetéséhez kapcsolódó előadás részletesen bemutatja a két kiemelkedő vízépítő mester munkásságát”.

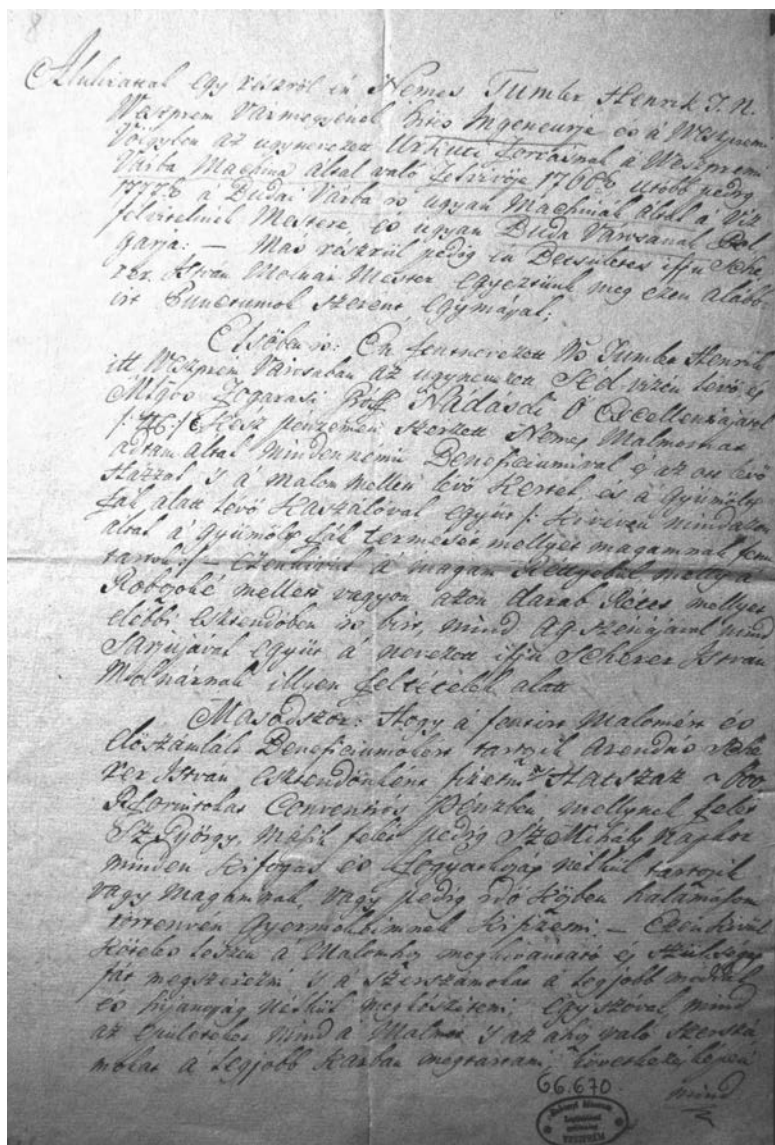
A kötetbemutató, a két Tumler életének, munkásságának ismertetése elmaradt, így annak, aki most szeretett volna megtudni valamit a „molnár és a fia” tevékenységéről, életéről és nem utolsósorban a veszprémi vonatkozású dolgaikról, csalódnia kellett. „Így jártunk!” – mondta egyik ismerősöm, mikor jöttünk ki a múzeumból. „Majd megvásároljuk a könyvet, elolvassuk, és talán okosabbak leszünk!”

A bevezető előadás után elsőként a szerző emelkedett szólasra, aki röviden elmondta (és korábban az igazgató asszony is említette), hogy családfakutatással (is) foglalkozik, és talán sikerül a származását Tumlerig visszavezetni, tehát nem csak vízépítési, de egyéb kötelékek is erősíthetik kapcsolatukat. Éppen ezért indítatva érzi magát, hogy Tumler volt lakóházát a Piac-téren (ma Óváros tér) emléktáblával jelöljék meg, aminek költségeit vállalja. Saját kutatásai alapján a 2. vagy 5. számú házat gondolja Tumler egykori lakóházának. (Gondolatmenetét a könyv 16. oldalán a 34. lábjegyzet alatt mutatja be.) Talán a családi „kötődést” hivatott erősíteni a 26. ábra is, Tumler Henrik jelenkori olajképe, amely egy ösgalériához készült, és egy „leszármazott” arcképét helyezi korhű jelmezek és relikviák társaságába. A magántulajdonban lévő képen megtalálható a veszprémi Tűztorony is.

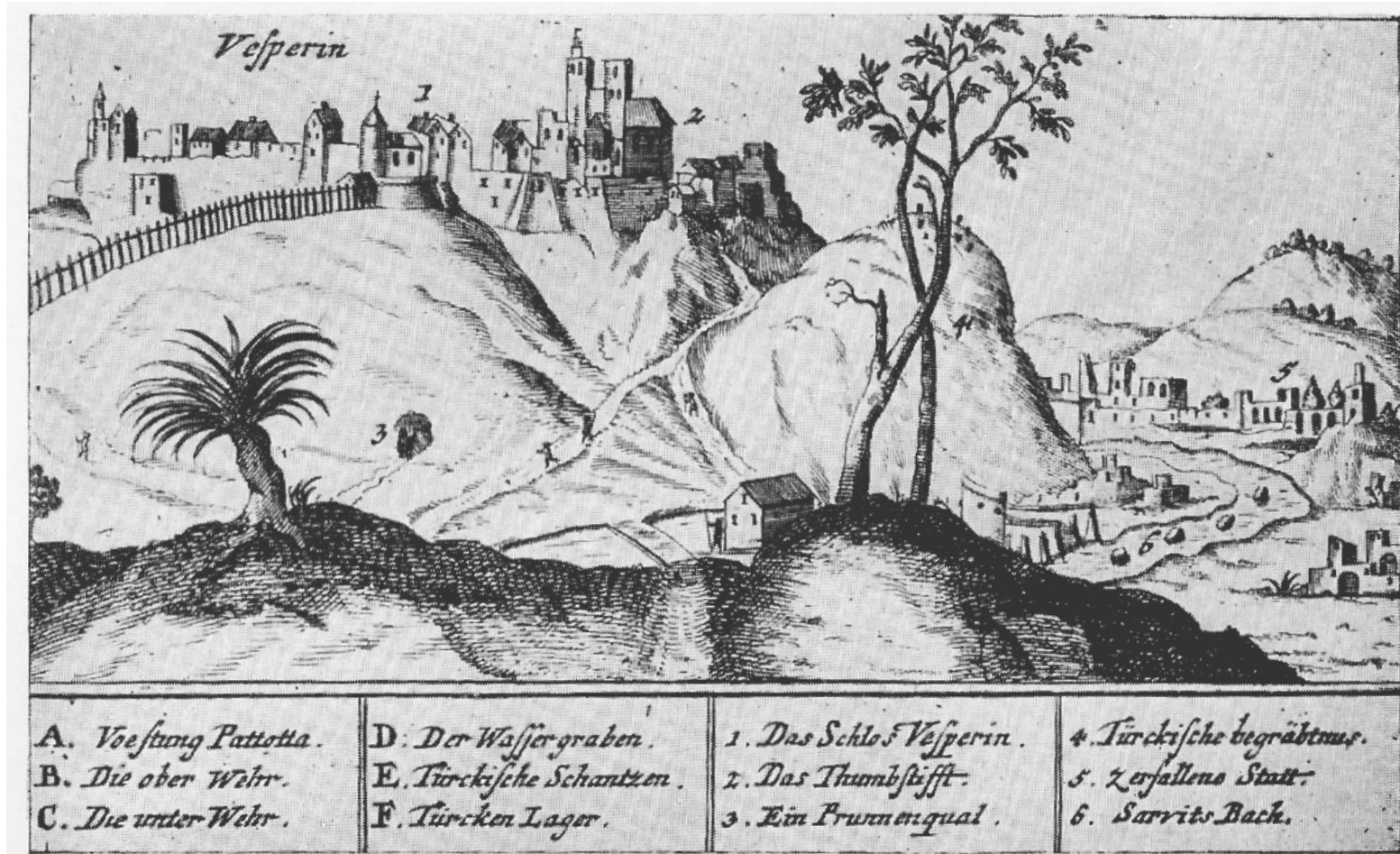
A füzet a Rövid összefoglaló két magyarországi 18. századi, illetve 19. század eleji vízépítőről alcímet viseli, és tényleg nagyon rövid. Ez különösen igaz a Tumleres veszprémi tevékenységére, de Henrik Veszprémen kívüli működésére is. Egy-egy témát szinte csak címszavakban (vázlatosan) említ a szerző, nem lép túl a korábban már mások által ismertetett (lásd irodalomjegyzék) tények vagy feltételezések pusztá felsorolásán. Pedig lehetett volna az anyagot bővíteni, színesíteni, különösen abból a 260 oldalnyi iratanyagból, amit a Veszprém Megyei Levéltár őriz.

Alig esik szó az első igazán nagy műről, a később országos hírnevet szerzett veszprémi vízemelő berendezésről, amely a Vár, a Püspöki Palota, majd később a Piac tér vízellátását volt hivatott biztosítani, és 130 évig működött, ha nem is mindig zavartalanul. A szerkezetéről és működéséről Bolgár Mihály a Veszprémi Közlöny 1899. október 20-i számában (Vízkérdés Veszprémbe) a következőket írja: „E vízemelő gépet a Séd vize hajtja, melynek e helyen körülbelül 1½ méternyi esése van úgy, hogy középvízállás mellett a 3½ méter átmérőjű vízikerek, dacára a nagy erővesztésnek 5–7 lóerőt képes kifejtetni. A vízikerek tengelyére erősített áttevő kisebb kerék átviszi a forgást egy háromszor nagyobb kerülettel bíró fogaskerekre, ennek izmos, 120° alatt három irányban meggömbített s 6 mázsát nyomó vas tengelye pedig a három dugót mozgatja. A dugók átmérője 12 cm, s járásuk 35 cm lévén, a vízikerek minden fordulataival négy liter vizet szállít 60 méternyi magasságba.”

A szerző Tumler Henrik veszprémi építkezéseinél (16. oldal) megemlíti, hogy „munkái közül tudunk még arról, hogy a vár bővíző csorgójának vizéből a Piac térre is meghosszabbított vezeték egy ott felállított csorgóhoz”. Talán ennél a mondatnál (ténynél) is érdemes lett volna felfigyelni a korabeli iratokat, városi közgyűlési jegyzőkönyveket. Tudni kell, hogy a víznyomó szerkezet építésekor Koller püspök felajánlotta a városnak a vezeték meghosszabbítását a Piacig, de akkor azt nem fogadták el.

Tumler Henrik egy 1816. január 14-én kelt malom-bérbeadási szerződésen így mutatkozik be: „...én Nemes Tumler Henrik I. N. Veszprém Vármegyének híres Ingenieurje (mérnöke) és a Veszprémi Völgyben az úgynevezett Urkúti forrásnak a veszprémi Várba machina által való felvivője 1766-ban, utóbb pedig 1777-ben a Budai Várba is ugyan machinák által a víz felvitelének mestere és ugyan Buda városnak polgárja...”

A Vár kelet felőli nézete, Ortelius kiadványából¹ (Johann Sibmacher rézkarca, 1603)

Később, amikor a közeli kutak már nem bírták ellátni az igényeket, a város kérte a víz levezetését a Piacra, amit a Tűztorony és Fecskendőház építésével párhuzamosan, Tumler tervei alapján készítettek el. A város a költségeket közadakozásból fedezte.

Érdeemes még elidőznünk Bolgár Mihály említett leírásánál, amiből megtudjuk: „A mily kezdetleges víznyomó gépezet, teljesen hozzá illő a vezeték is. A magasba fölhajtott víz egy, a püspöki palota előtt levő vízmedencében gyűjtetik össze. Eltekintve attól, hogy e vízmedence kicsinségénél fogva éppen nem felel meg a célnak, kívánatos volna, ennek egy másik s nagyobbval való kicserélése már csak azért is, hogy a palota s lakói megszabaduljanak e dísztelen kunyhótól, de még inkább ama épületes jelenetektől, amely esténként csapja előtt le szokott folyni. A medencéből három cső vezet el az összegyűjtött vizet: egy a víztartó legalján a püspöki konyhába, egy középső nyíláson helyben lehet vizet kapni s végül a legmagasabb vezet le a fölös mennyiségű vizet egy földalatti vezeték közvetítésével a piaci csurgó kútra. – Ezen berendezésnek az a célja, hogy ha a vízajtó gépezet bármi oknál fogva is fölmondaná a szolgálatot, legelőször is a legfőbb csövön, vagyis a piaci csurgó kúton, másodízben a helyi csapon s csak a legvégső esetben szűnnék meg a vízfolyás a püspöki konyha csapján.” Korabeli leírásokból tudjuk, hogy gyakran nem volt víz a piaci kútnak, mert az úrkúti molnár a szűkös vízerőt nem a víz felhajtásra, hanem őrlésre fordította.

A városi jegyzőkönyvbe 1817. január 21-én „örök emlékezetre bé jegyezték” a várbeli víznek a Piacra leendő lehozását. Az átadás, vagyis a Piaci Ugró Kút vízének megeresztése január 2-án délután 4 órakor történt a kivezényelt magyar és német katonaság örömtűzésének közepette, a most „Élő Közönségnek” szeme láttára. A korabeli feljegyzés szerint: „a márványkőből készült víztartónak kellő közepén felállított márvány kőoszlop középpontján, egy hüvelyk átmérőjű és az oszlopon felül szinte ötlábnyi magasságra lövellt fel a vízoszlop, mely függő mértékben maga magára viszatörekedett. E mellett ismét négy oldalról négy kisebb csöveken szivárvány hajlatra rendes szerrel folyó, és fél abroncsot formáló kristályvíz, mintegy összefűzött gyöngyszemeket ábrázoló sorba, oly sebességgel jövedött, hogy a víztartó márvány kád kerületét is meghaladta, mintha éppen a körül álló néző sokaság örömeinek kibuzgására példát akart volna mutatni.” – A jegyzőkönyv nem említi, de később Bolgár Mihály igen, hogy a piaci csurgó kútnak oly magas oldala van, hogy csak létrán juthatni a vízhez. Korabeli jegyzőkönyvekből tudjuk, hogy a kút téli takarására, illetve a létra javítására évente a város mekkora összeget fordított.

A két nagy veszprémi építkezés között Tumler korszerűsítette a budai Vár vízellátását, új forrásokat kapcsolt az ellátó rendszerbe, kutakat tervezett, vízvezeték, malmot épített. Elkészítette a fertődi kastély vízemelő berendezését és víztornyát, Székesfehérváron a belvárosba vezette a Király-kút vizét, részt vett a tervezett Duna–Tisza-csatorna terepfelmérési munkálataiban. Részt vett a Balaton lecsapolása körüli vitában és méréseket végzett a Sió-csatorna megépíthetőségét illetően. Folyamatosan foglalkozott a Marcal és a Sárvíz vízrendezésének kérdéseivel, a Sárírt szabályozása idején gróf Zichy Ferenc kálozi birtokát ellepő posványt kiszárította, aminek eredményeként 1000 hold került újból művelés alá. Ugyanakkor hatkerekű új malmot is épített. Ezek a tevékenységei is megérdemelték volna a bővebb kifejtést.

Szolnoky Gábor a füzet terjedelméhez képest viszonylag bőven és részletesen ismerteti a Tumler család történetét, leszámazottainak sorsát, sikeres vagy éppen sikertelen működését. Megállapítja, hogy egyik gyermek sem tudott takarékosan élni, felélték vagy elherdálták a rájuk maradt családi vagyont, a nemeséget, amit apjuk kemény munkával, tudással, takarékosággal és közmegebecsüléssel megszerzett magának. Megemlékeztünk Tumler Henrik halálának 180. évfordulójáról, elolvastuk a róla írott könyvet, de sokkal okosabbak nem lettünk.

Kovács Győző

¹ Bolgár Mihály Tájékoztató ismeretek a veszprémi vízvezetékhez című dolgozatának második részében, miután kifejti, hogy „Veszprém összes vízszükséglete csakis forrásokból szerzendő be”, említést tesz arról, hogy „az Úrkút, melyből most a várhoz egy malomkerék hajtja föl a vizet, minden kétséget kizárólag forrásvíz. Erre pedig a bizonyítékokat újabban szerezttem be, nevezetesen pedig: Dr. Jánossy Sándor ügyvéd úr pár héttel ezelőtt egy 17-ik századbeli könyvet volt szíves számomra kölcsön adni, a melyben a török hódoltság idejéből való várak képei jó-rossz kivitelben mind le vannak rajzolva. – Itt láttam Veszprémnek e korból való képét, ezen képen külön számmal meg van jelezve egy pont, a melyről az van az oldaljegyzetben mondva, hogy ez forrás. – Ezen pont teljesen a mostani Úrkút helyén áll. – Világos tehát, hogy mikor még a Séd folyón e helyt malom nem volt s így a magas s később épített malom árok nem létezett, az Úrkút vize a Séd vad árka felett forrás alakjában tört elő a földből, vízszíne különben most is magasabban áll, mint a Séd vadárkában. Másrészt pedig, midőn a nyáron a helybeli tűzoltók közreműködésével próbára tettük víz bőségét, daczára a már óráhosszat folytatott erős vízfogyasztásnak, vízpótló ereje nem változott s nem is zavarodott meg, pedig ha vizét vagy ennek legalább egy részét a fölötté magasabban húzó malom árokból nyerte volna, ily gyors és nagy vízvesztésnél okvetlenül meg kellett volna zavarodnia, annál is inkább, minthogy e kísérletet esős s oly időben végeztük, mikor a Séd vize erősen zavaros és sáros volt.” (Veszprémi Független Hírlap, XIV. évfolyam, 12. szám, 1894. március 24.) Erre utal Korompay György is Veszprém című könyvében, amikor a fenti képet elemezve a következőket írja: „Külön megjelöléssel szerepel még a képen a Benedek-hegy (Türkisches Begräbnis), az Úrkút-forrás (Ein Prunnenqual), a Sárvíz patak (Sarvits Bach) és a romokban heverő Szent Katalin városrész (Zerfallene Stadt). Még két épület tűnik fel az előtérben: az úrkúti malom és tőle északra – A Benedek-hegy tövében – egy nagyobb épület romja.” (Korompay György: Veszprém. 2. átdolgozott, bővített kiadás. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1957. 38. oldal)

Guggolós rock

Anna the Barbies akusztik koncert, 2015. május 5. Hangvilla

Az extravagáns *Anna and the Barbies* zenekar 2015. május 5-én akusztikus koncertet adott a veszprémi Gizella Napok egyik előrendezvényeként. A majdnem telt házas koncert örült hangulatot hozott a veszprémi Hangvilla nagytermében. A közönség összetétele vegyes volt, viszont a ritmusos székfészkelődések, „végtelenített fenéknyolcasok” egybehangoltak mindenkit. Pásztor Anna a *Lábat lóbálva* című számban azt énekli, a „szóló is csak úgy jó, ha az utolsó húron téped” – és volt is szufla rendesen ezekben a dalokban.

Több mint tíz éve bolygatja fel a magyar (rock)zenei világot egy szőke némbor és zenekara. Ez a szürreális, reszelős hangú nő (Pásztor Anna) testvérével (Pásztor Sámuel) együtt a hazai és külföldi terep elismert muzikusgerillája. A veszprémi Hangvilla épületében akusztikra hangolva, 2015. május 5-én egész estés koncertet adtak. Már a kezdő nótánál kiderült, hogy az akusztikus jelző Annáék esetében „csupán” a rock székre ültetett szelídebb árnyalata. A színpadon egy hattagú zenekar, bekábelezve, éles és tűpontos hangzással. Pásztor Anna és testvére egy Kispál és a Borz coverrel köszönti a közönséget, s hangjuk még a szomszéd teremből sem mondható visszafogottnak. Az egyetlen visszafogott elem Anna öltözéke, a nagystélyi, amit az őt ismerők talán kicsit furcsállhattak. (Pásztor Anna extravagáns öltözékeivel gyerekkora óta dolgozik sajátos divatikonológiáján. Ahogy egy HammerWorld-interjúban fogalmaz: „Az óriás comb-csizmáim régi harcostársaim, ahogy felveszem, valahogy rögtön rock-bőrbe bújok. Ez a kopott, elnyűtt fesztiválcsizma egy-

részt rock, másrészt nő, egy picit szex, valahol közben mégis világcsavargó. Nekem ez segít a metamorfózisban, ami színpadra lépés előtt elengedhetetlen.”) Nem volt combig erő latex csizma mini shorttal, sem vállra húzható szárnyak, csorgó vér vagy piros csikok az arcon. Mielőtt azonban a konformizmus vádjával illetnék Annát, a homloktól tarkóig erő szőke taréj ki is neveti az amúgy elképesztő ruhakölteményt.

A számok közé ékelt történetek humoros-melankolikus hangulata adta az est akusztikus jellegét. Hallottunk arról, ahogy a testvérek biciklivel és elnyúlhatatlan Lovasi-kazettákkal elindultak világgá. Fanyar humorral mesélt Anna arról, ahogy Mallorcán összetáncolta magának az első vezetéknélküli mikrofont. Szerelmekről és bulikről. Fájdalmakról és vágyakról. De minderről csak a zenével tudnak beszélni igazán, ahogy Anna felvezeti – sír helyette a szám.

Mindig megjíjdek, ha valaki túl hamar és túl hangosan kiált peace and love-ot a színpadon. Aztán ahogy a dalok és történetek átjárnak egymásba, rájövök, ez a zenekar

rendben van. Rendben vannak egymással, önmagukkal. Persze a dalok rímkenyszere sokszor talán rövidre fogja a kibontakozás és a mondanivaló szabadságát („Vattát tömök a szívembe / Ide, bele a helyedre / Legyél most mással, ne velem / Ó, hogy aszódna meg a szerelem”), de a zene, az énekelni akarás és tudás, illetve a választott elődök hitelesítik az egészet. Az Anna and the Barbies alázatos és lázadó zenekar egyszerre. Hagyományait, zenei kötődéseit egy percig nem tagadta le. Ahogy a Beatles-számok összefonódtak Pásztor Anna pszichéjével, úgy válnak a színpadon egy zenei pálya tükrképévé. Mások zenéiből esnek a sajátba. Sajátból a máséba. Ez az ő szabadesésük. (Legutolsó albumuk *Szabadesés* címmel jelent meg. A koncerten több dal is elhangzott a lemeztől.) A zenekar ülős koncertjei pont olyanok, mint az énekesnő estélyiben taréjjal: úgy férnek össze, hogy közben szétfeszítik egymást, mint az a bizonyos találkozás a boncasztalon.

Pintér Viktória

Avantgárd zsákbamacska

Kapcsolatok. Egri János és Pogány Judit gyűjteménye. Művészetek Háza, Modern Képtár – Vass László Gyűjtemény, 2015. május 9.–június 21.

A földszinten a posztnagybányai vonalat képviselő Bartha László, magyar modern festők (Czóbel, Czigány), Gadányi, Járitz Józsa, az Európai Iskolához tartozó Gyarmathy, Barcsay, a magyar avantgárd dal pedig Kassák, Bortnyik szerepelnek. A fenti teremben Vasarely-féle op-art, Schöffer, Hencze Tamás – az avantgárdot záró, illetve azon túlmutató neoavantgárd magyar vonulata. Az utolsó kiállítóterem munkáit összekötik a hideg geometrikus struktúrák, a minimalizmus felé törekvés. A *Gyümölcs-csendélet szőlővel* (Gadányi) és a *Férfialak* (Czóbel) modern jegyeitől eljutunk a minimalista op-artig.

A képzőművészeti kiállítások általában a kulturális „határidőnaplóink” margójára szorulnak. Lényegesen többször járunk színházba, és hatványozottan több filmet töltünk le a netről. Akkor miért érdemes galériákat látogatni mégis?

Gyorsan keresgélek a kiállításemlékeim között. A legutóbbi emlékeztetések Schiele és Chagall voltak. Mindkét festőt ismerem, szeretem, tehát egyértelműen azért mentem el, mert hajtott a kíváncsiság: milyen lehet előben látni Schiele *Ölését* vagy a Chagall-*Táncot*.

Nyilvánvaló, hogy a világszerte ismert művészek, illetve a számunkra legkedvesebb alkotásaik vonzanak minket be a tárlatokra. Esetleg kivásaljuk a kényszerzubbonyt, és elmegyünk a szobrászismerősök kiállításaira, megnézzük az előadást, amelyikben a színész-rokonunk játszik, harmadik esetben pedig kultúrsznobizmusból megnyitókön, premier-bulikon illegetjük magunkat, kezünkben Chardonnay-val. Az egyik kedves tanárom a következő szavakkal indított útra minket az egyetemi ballagásunkon: „Nézzenek meg minden előadást, vegyenek részt minden kiállításon, legyenek ott minden könyvbemutatón – ne szégyelljenek kultúrsznobok lenni!” És igaza volt.

Itt érkezett el a pillanat, hogy a *Kapcsolatok* című Egri-Pogány gyűjteményből válogatott kiállítás keltette benyomásokat megfogalmazzam. A tárlatot még nem ismerve, eléggé nyilvánvaló, hogy a befogadó orra elé lógatott mézesmadzag a tévés kvízekből (*Elmebajnokság*, *Kérdezz-felelek*) ismert médiaszemélyiség, Egri János. A veszprémi Vass-galériába leginkább kultúrsznobként érkezhettünk – a szó legjobb értelmében –, hisz semmit sem tudhatunk azon kívül, hogy Egri és felesége, Pogány Judit (nem a színésznő) magángyűjteményébe nyerünk betekintést. Vagy talán az egykori médiaszereplő „magánéletére” lennének kíváncsiak? Mit tud nekünk elmondani a műgyűjtőről – aki történetesen az egyik legismertebb magyar közszereplőnek számított – a gyűjtemény maga? Egy ilyen jellegű kiállításon hol a reflektorfény: a műalkotáson vagy a magánszemélyen?

Egri János nevét hívószóként suttogják a veszprémi közönség *whitefülébe*, miközben gyűjteményében Barcsay, Bortnyik, Kassák, Deim, Czóbel, Schöffer, Vasarely festményei lapulnak. A tárlat révén többségben a magyar modern és avantgárd stílusirányzathoz tartozó munkák láthatók Veszprémben. A kiállítóterem egyik zugában szembenéz velünk maga a fiatal Egri János is, Czóbel Béla jóvoltából (*Férfiportré*). Nem meglepő, hogy a műgyűjtők személyes kapcsolatban állnak a művészekkel – Egri Jánosra ez különösen jellemző, hiszen újságíróként számára sok esetben előbb váltak a képzőművészek interjúalannyá, mint magángyűjteményének részeivé. Ily módon képes egy gyűjtemény-kiállítás árulkodni arról, hogy milyen személyiség lehet az, aki az adott remekműveket őrzi. Fontos ez számunkra? A magángyűjtemény által a szenvedélyes műkedvelő (a képzőművészet szempontjából) fontos személyisévé válhat? Úgy teszem fel ezeket a kérdéseket, hogy anyai nagyanyám is műgyűjtő – ezt a „mesterséget” dédnagyapámtól örökölte, akárcsak a képzőművész családi barátokat, ismerősöket. Gyerekkorom óta nézem a szobák falán csüngő neves erdélyi festők munkáit, és mégis, számomra rejtély, hogy miért válik valaki műgyűjtővé, mi az a vonzalom, ami miatt adott esetben Egri János pályája elején fél fizetését aukciókon hagyta ott.

Gondolhatjuk azt, hogy a kortárs festmények jövőbeli értékének megugrására számít a gyűjtő, mint egy tőzsde? Van ilyen is. Saját bevallása szerint viszont Egri nem a nyereség hajtotta, hanem a kortársak csodálata, az értékek megőrzése. Valami többnek kell lenni ennél: olyan érzékenységről lehet itt szó, mint amivel – hogy a képzőművészetnél maradjunk – Michelangelo megláthatta a *Dávidot* egy elrontott szoborkezdeményben. Az olyan festőkkel, mint Bortnyik vagy Schöffer (utóbbival *A házigazda: Nicolas Schöffer* című portréfilm készült) Egri idős korokban találkozott, Schöffert Magyarországon annyira nem is ismerték, Bortnyikot jóval kevésbé értékelték, fogalma sem volt róla, hogy korai munkái milliókat értek a piacon.

De térjünk vissza az anyagra: az első kiállítóteremben, a földszinten a posztnagybányai vonalat képviselő Bartha László, magyar modern festők (Czóbel, Czigány), Gadányi, Járitz Józsa, az Európai Iskolához tartozó Gyarmathy, Barcsay, a magyar avantgárd dal pedig Kassák, Bortnyik szerepelnek. Lassan haladunk előre a stílusirányzatokban, hogy a következő, fenti kiállítóteremben Vasarely-féle op-arton, Schöfferen, Hencze Tamáson merengjünk. Ez már az avantgárdot záró, illetve azon túlmutató neoavantgárd magyar vonulata. A második és egyben utolsó kiállítóterem munkáit összekötik a hideg geometrikus struktúrák, a minimalizmus felé törekvés. A *Gyümölcs-csendélet szőlővel* (Gadányi) és a *Férfialak* (Czóbel) modern jegyeitől eljutunk a minimalista op-artig. Ugyanazon gyűjteményen keresztül bejárunk egy kis utat a magyar modern végétől a magyar neoavantgárdig, összefoglalva a magyar 20. századi képzőművészetet. Mi volt a szerepe ebben a műgyűjtőnek, Egri Jánosnak?

Valahol a cím körül keresném a választ a fentebbi kérdésre. A *Kapcsolatok* cím leginkább erre a gyűjtő-gyűjtemény közötti oda-vissza ható viszonyra céloz, ami tartalommal tölthet meg egy szakmainak is mondható szenvedélyt, hiszen Egri elsősorban interjúk készítése okán kereste fel ezeket a képzőművészeket. Újságírói-riporter elhivatottságából bontakoztatta ki műgyűjtői szenvedélyét. Azt hiszem, érdemes megnézni ezt az átfogó gyűjteményt, de nem az egykori médiasztár ismert neve miatt, hanem a válogatásban megjelenő alkotók miatt, akik neve, sajnos, egyetlen szórólapon sincs feltüntetve. Az Egri János névvel becsalógató gyűjtemény szélesebb réteget is megszólíthatna, ha nem csak a „kultúrsznobokra” apellálna.

Végezetül álljon itt egy híres műgyűjtőtől, Peggy Guggenheimtől származó idézet: „Fifty per cent of the people who come here genuinely want to see my collection; the others to meet what they consider a celebrity”, azaz: „Az emberek ötven százaléka tényleg azért jön (a kiállításokra), hogy láthassa a gyűjteményemet; a többiek azért, hogy találkozhassanak egy hírességgel.”

Pálffy Zsófia

Örmény keresztes kövek

Az örmény keresztes kövek közvetítők: sajátos szimbolikájukon keresztül megjelenítik a keresztény hitet, más szempontból a patriotizmus, a szülőföldre való ragaszkodás jelképei. A sok száz éves örmény keresztes kövek mellett ma is számos országban állítanak fel a helyi örmény közösségek keresztes köveket, utalva arra, hogy a nemzeti tragédiák utáni szétszórás és a nehéz sors ellenére is hűek identitásukhoz. Veszprémben a Szent Imre téren 2015. május 8-án avattak fel örmény keresztes követ.

Magyarországon az örménység a középkor óta jelen van, Erdélyben a 17. század második felétől örmény kereskedők és kézművesek telepednek le, hozzájárulva Erdély gazdasági fejlődéséhez. 1849-ben Aradon a 13 vértanú között kettő örmény származásút (Kiss Ernő, Lázár Vilmos) is találunk, a rendszerváltás óta pedig a kisebbségi (később nemzetiségi) törvény hatálya alatt Magyarország 13 nemzeti kisebbségének egyikeként jelenhet meg az örménység. Az Alaptörvény által biztosított módon – a nemzetiségi önkormányzatokon keresztül – az állam támogatja identitásuk fenntartását, kifejezését, amely 2015-ben, az örmény népiertás 100 éves évfordulóján, az arra való megemlékezéssel különös hangsúlyt kap.

Az örmény népiertás

Az örmény genocídium – örményül Հայոց Եղեռնություն [hajoc ceraszpanucjun] – kezdete 1915. április 24-hez kötődik: ezen az éjjelen az Oszmán Birodalom összegyűjtött és bebörtönzött több száz örmény értelmiségit, gazdasági vezetőt, majd hamarosan deportálták, illetve kivégezték őket. Ekkor világossá vált, hogy az Oszmán Birodalomban élő keresztény örmény értelmiségiek ellen parancsot adtak ki, gyilkolási parancsot, amely a népcsoport vezetői után minden örményre érvényes volt. Egy olyan védtelen keresztény népcsoport-

tal szemben történt mindez egy muszlim többségű államalakulatban, amely mögött nemcsak hogy nem állt szuverén államalakulat, de az Oszmán Birodalom évszázados rendjéből következően a keresztény „gavurok” (innen ered a magyar „gyaur” szó) fegyvert sem tarthattak. Tudták tehát a birodalom vezetői, ha az örmény értelmiségieket szisztematikusan elpusztítják, nem lévén intézmény a hátuk mögött, ennek a népcsoportnak a halálát fogják tudni okozni. Az események alól nem volt kivétel: férfi vagy nő, gyermek vagy idős, pap vagy világi, katona vagy civil, gazdag vagy szegény, örmény-apostoli, örmény-katolikus vagy örmény-protestáns: minden örménynek kivétel nélkül a deportálás és a megsemmisítés volt kijelölve.

1920-ra gyakorlatilag teljesen megsemmisült az Oszmán Birodalomban élő – több száz éven keresztül a szultán addigi bizalmasainak számító – örménység, amely körülbelül kettőmillió-kettőszázezer főt számlált. Ennek a látszámnak csak kisebb része tudott elmenekülni, nagy része – mintegy másfélmillió fő – meghalt. Az örmény népiertás, bár történeti forrásokkal teljes mértékben igazolt tény, Törökország mégis igyekszik máig tagadni – hogy el tudja kerülni a nemzetközi büntetőjogi tényállás egyik elemét: az elégtételt és kárpótlást. Az örmények magánvagyonára ugyanúgy, mint a közvagyonra – értendő ez alatt 1860 örmény templom, több száz kolostor, iskolák, árvaházak – megsemmisült, és az áldozatok utódai máig nem kaptak kárpótlást.

Magyarország kapcsolata az örmény népiertással

Magyarország két szállal is kapcsolódik az örmény népiertáshoz.

Egyrészt az Osztrák-Magyar Monarchia a Központi Hatalmak oldalán (Német Birodalom, Oszmán Birodalom, Bulgária) vett részt az I. világháborúban. Az Oszmán Birodalomba akkreditált diplomatákon keresztül az Osztrák-Magyar Monarchia vezetése nagyon jól informált volt az örmények helyzetéről, a birodalom örményellenes politikájáról és az örmény népesség megsemmisítésének tervéről. A követjelentések és beszámolók napra pontosan, sok esetben hosszú oldalakon keresztül írják le az örmény nép kitelepítésének, megsemmisítésének a lépéseit. A dokumentumok legnagyobb részén Pallavicini Jánosnak,

az Osztrák-Magyar Monarchia konsztantinápolyi nagykövetének az aláírása szerepel – amelyeket többnyire Burián Istánnak, az Osztrák-Magyar Monarchia közös külügyminiszterének küldött. Az Osztrák-Magyar Monarchia – hasonlóan a Német Birodalomhoz – azonban nem tett semmilyen konkrét politikai lépést az örmények megsegítése érdekében, attól a félelemtől vezérelve, hogy nehogy elvesztésük háborús szövetségüket, az Oszmán Birodalmat.

Másrészről a népiertás elől menekülők sok esetben találtak új otthonra Magyarországon. Magyarország az újonnan érkező örményeket befogadta, akik hamar integrálódtak. Talán a legbeszédesebb példa Rsduni Hrant Szerkisz esete, aki ekkor érkezett, és hamarosan a Magyar Nemzeti Múzeum hivatalos szőnyegszakértője lett.

Szumgait

Az örmény népiertás azonban nem egyszeri és meg nem ismételt esemény maradt, hanem 6 és fél évtizeddel később, a Szovjetunió felbomlásának időszakában Azerbajdzsán területén is történtek az korábbiakhoz nagyon hasonló események.

A szumgaiti mészárlások 1988. február 28-29-hez kötődnek. Ekkor Szumgaitban – Bakutól északra – azerbajdzsáni etnikumú 10-15 fős bandák az örmény etnikumú lakosokat brutálisan megtámadták lakásaikban vagy az utcán, megcsonkították, meztelenül megalázták, felgyújtották vagy lemészárolták őket. Az események olykor olyan brutálisan zajlottak, hogy a baltával összeszabdalt emberek beazonosíthatatlanok maradtak. Az eseményekre a rendőrség egyáltalán nem reagált. Több napon keresztül tartott a vérengzés, amelyben a szovjet hivatalos dokumentumok szerint 32 személy – 26 örmény és 6 azerbajdzsáni – halt meg, a helyi beszámolók szerint azonban ez a több száz fős számot érte le.

A szumgaiti események pedig a kanócat gyújtották meg a karabahi háborúnak, amely a Szovjetunió felbomlásához kapcsolódó talán legvéresebb, több évig tartó, politikailag máig lezáratlan fegyveres konfliktus lett. A karabahi háborúból Örményország katonailag győztesen került ki – és így visszaszerezte a Sztálin által Azerbajdzsánnak adott egykori dél-kaukázusi régiót –, ugyanakkor kénytelen volt feladni Nahicsevánt, a másik, örmények által is magas arányban lakott területet. Nahicsevánból az örmény-

– az emlékezet kövei

ség kénytelen volt elmenekülni, kultúrájának és történelmének a nyomait pedig az új állam gyakorlatilag sóval hintette be: a középkori újdzsulfai kereszteskő-gyűjteményt, egy egykori örmény temetőt pár nap alatt eldőzeroltak, és felrobbantották a művészettörténeti ritkaságnak számító kora újkori kőkereszteket.

Az emlékezet összefonódása

Talán innen Közép-Európából nézve gondolhatjuk, hogy az elkövetők különbözőek, más helyről, más társadalmi csoportokról van szó. Mindez azonban csak kívülről tűnik ilyennek. A két esemény, az örmény népirtás és a szumgaiti mészárlásokkal kezdődő karabahi háború között azonban nagyon sok összefüggés található. Az örmények kollektív emlékezetében az örmény népirtás és a karabahi konfliktus mentálisan kötődik össze. Amikor 1988-ban Jerevánban a szumgaiti mészárlások hírére több százezer ember vonult az Operaház melletti térre tüntetni, a transzparenseken „1915. április 24.” és az örmény genocídiumra való utalások voltak láthatók. Az alig hárommillió örményország ugyanis nem tudta: egy ilyen mészárlással csak ismét elkezdődik vagy netalán végérvényesen befejeződik mindaz, ami 1915. április 24-én már egyszer kezdetét vette?

Mindkét esetben ugyanis a keresztény örményeket gyilkolták muszlimok, és mint az köztudott, Törökország és Azerbajdzsán öndefiníciójuk szerint is egy népet takar, akik azonban két országban élnek. Maga az Azerbajdzsán államnév is csak az 1930-as évektől ismert, muszlim lakosait korábban a források „kaukázusi

török” vagy „kaukázusi tatár” népként jelölték meg.

A karabahi háború kirobbanásakor Törökország azonnal szövetségre lépett Azerbajdzsánnal, és együtt vették blokád alá Örményországot: a szövetség tehát felerősítette a korábbi ellenséggépet. A hivatalosan csak fegyverszünettel – és nem békével – lezárt konfliktus pedig mind a mai napig aktívan tartja életben a népirtás emlékezetét.

Örmény keresztes kövek

A keresztes kövek – örményül khacskarok (az örmény խաչքար szóból, amelyben a szó első tagja a խաչ/khacs= kereszt, második tagja a քար/kar=kő jelentéssel bír) – a szabad ég alatt felállított, kőből faragott sztélék, amelyek központi motívuma az örmény kereszt.

Az örmény keresztes köveknek különböző funkciói ismertek: síremlékek, fogadalmi tárgyak vagy történelmi események emlékei. A keresztény hitre tért örmény társadalom a korábbi pogány hit egyes elemeit tovább őrizte, a korábbi pogány elemek pedig átalakulva a kereszténységben is tovább éltek. Így a pogány Anahit istennő kultuszának egyes elemei Szűz Mária kultuszában maradtak fenn, a pogány kultikus helyeken pedig keresztény templomok épültek vagy khacskarokat állítottak fel.

Az örmények krisztianizációjáról beszámoló Agathangelosz krónikája (5. század) már leírta, hogy a kereszténység felvételének időszakában (tradicionálisan 301, de történetileg is minden bizonnyal a 3. század vége – 4. század eleje) Hripszime és társnői vértanúhalálának a helyén a keresztény örmények fakereszteket állítottak fel. A fakereszteket hamarosan kőkeresztek váltották fel, az ornamentika, a kereszteskő kiforrálódása pedig egyre inkább rendszereződött. A 11. századtól gyakorlatilag egyfajta „kanonizálódás” fi-

gyelhető meg a motívumokon: jellemzőek lettek a geometriai alakzatok, vonalak, növényi ornamentikák, egyes esetekben állatok (madarak), néha antropomorf alakok, akár angyalok faragott figurái találhatóak. A gránátalmával (amely az örmény kultúrában az örökkévalóságot szimbolizálja), szőlővel, virágornamentikával való díszítés ugyanígy gyakori volt.

A kereszt a kereszténység felvételét követően a megváltás jele lett az örmény társadalomban is, a halálból való feltámadást és az örök életet szimbolizálva: a kereszt nyitja meg az utat az örök élet mennyei fájának gyümölcseihez. Ezáltal válik a kereszt összekötő elemmé, az élet fája emiatt kereszt formájában található meg az örmény keresztes köveken. Az örmény keresztes kő Krisztus keresztjét és ezáltal a keresztény örménységet szimbolizálja, ugyanakkor az immanens és transzcendens figurákon keresztül összeköti a mennyet a földdel, az élet fájaként egyfajta kozmikus jelentőséggel bír.

A khacskarok másik jellegzetessége maga a kő, amely Örményországban és a Kaukázusban rendszerint a sárgás-vöröses tufa. A Veszprémben felállított örmény keresztes kő örményországi tufából készült, tehát anyagában is tökéletes módon tükrözi a „klasszikus” örmény keresztes köveket.

A kereszteskövön található kereszt-motívum kiválóan alkalmas nemcsak az örmény identitás kifejezésére, de a 21. századi, inditásátért küzdő európai társadalomban egy ilyen motívum közterén való felállítása a helyi társadalom önértékeléséhez, a béke szeretetéhez és keresztény kulturális identitás fenntartásához is pozitívan fog hozzájárulni. Mindezt pedig megteheti a keresztes kő, hiszen egy magasan fejlett keresztény kultúra jele és az örmények sok ezer éves esztétikus formavilágának a tanúja.

Kovács Bálint

Egy gondolat bánt engemet...

Szargiszyan Rafael: *Keresztes kő*, Veszprém, Kossuth utca/Szent Imre tér, 2015.

Május nyolcadika, péntek, sétálóutca. Délidő, napsütés, hétvégenyitány. Néhány tucatnyian megállunk, körbe vesszük a rózsalugas előtti zöld szigetet. Veszprém új köztéri szobrát avatjuk. A kicsiny oázis közepén egy sztélé, vörös kőből faragott oszlop áll. Kompozícióját kereszt, angyalok, gazdag növényi és geometrikus ornamentika alkotják. Meglepő és megkapó a kontraszt mű és közvetlen környezete között. A régi Cserhát örökségéből, a történelmi folytonosságot megjeleníteni képes épített környezetből az utcának ezen a szakaszán hírmondó sem maradt.

tus-követők között említünk, keresztény mivoltuk erősebb önmeghatározó szereppel bír, mint általában a Római Birodalom területén élt, később evangelizált, modern európai (napjainkra szinte teljesen szekularizált) népek esetében.

A 'keresztes kő' emlékkő és nemzeti jelkép. Szépséges, ősi szimbolikájával magát az örménységet jeleníti meg. A keresztes kő az óhazában féltve őrzött kincs, másutt örmény zárandokhely. A kaukázusi vörös tufából faragott, a nagyvilág számos pontján felállított jellegzetes sztélé, hírlík, bárhol is álljon, az örmény haza egy darabkája, ősi ábráival a nemzeti önazonosság jelképe. Szent hely mintegy, amit illik felkeresni, hozzálépni, megérinteni.

Vajon tudnánk-e mi is követ, szobrot, olyan jelet állítani akár csak itthon, de különösképp határon, Óperencián s tengeren túl, ami felekre és felekezetre, hitekre és ideológiákra tekintet nélkül minden, magát magyarnak valló ember számára elfogadható, vállalt, közös szimbólum lehet?

Alkalmas „tárgyakban” legalábbis bővelkedünk. Hogy csak a két legősibbet s legsajátosabbat említsem, van fenséges turulmadarunk és csodaszarvasunk. S égis ér a magyarok fája, és birtokunkban van a világ talán legrégebbi koronázó ékszere és palástja is. Folytathatnám a sort, ám tudjuk jól, ezek a küldetést kifejező, szakrális,

ikonikus tárgyak mind hangosabb s egyre indulatosabb vitát keltenek. Eredeti, tiszta jelentésüket elfedve, s a megőrzés eszközevé silányítva, hit- és értékbeli (horribile dictu) pártpreferenciák diktálta dühödt acsarkodást váltanak ki. S még messze nem nemzeti jelkép-létük a kérdés. Olykor csupán az, hogy egy emlékműben, egy köztéri alkotásban testet öltöttek.

A minap, tán épp, amikor a szoboravatón állva az én fejemben ilyen gondolatok forogtak, a világ egy más pontján valaki szintén felsóhajtott: „a Trianon óta eltelt időszak felörölte a magyarság erejét, olyanok vagyunk, mint egy horogra akadt nagy hal, amit kifogás előtt kifárasztanak”.

Gyönyörű, drámai erejű költői kép. Fájón igaz és szép. És bár Hemingway remekművéből tudjuk, a bölcs öreg maga is felörlődik a nemes zsákmánnyal folytatott küzdelemben, mégsem érzünk elégtételt, vigaszt vagy feloldást. Hal és halásza, mindkettő mi vagyunk, egyek vagyunk.

Egy faragott kő, ezer évek kulturális üzenete áll őrt a Kossuth utca tetején. Felesel a betonrengeteggel. Nemes egyszerűség, ősi, jól olvasható szimbólika, ebben rejlik lenyűgöző szépsége, mondandójának ereje, egyszersmind szerteágazó, napjaink problémáira is frissen reflektáló mivolta.

Perlaki Claudia

A történelmi hangulat vagy a csendes, elmélyülésre alkalmas környezet az alkotásnak mégsem létfeltétele. Az örmény népirtás százéves évfordulóján emelt „keresztes kő” első megközelítésben emlékműként értelmezhető. Egy sajátos emlékkő, amelyen kereszt és más, autentikus keresztény motívumok szerepelnek, s amely – kisugárzását érezzük –, mégis ennél összetettebb jelentésű. A keresztes kő nem pusztán fohászra szólító „út menti kőkereszt”. A keresztben itt egy általánosabb, ugyanakkor, más szempontból rátekintve, egy ennél konkrétabb tartalom is megtestesül: a kereszt az örménységnek is választott jele, szimbolikus tárgy és ábrázolás.

Általános jelentésében a genocídium egy nép áldozata, véráldozata, az emlékjel keltette asszociációval, köznyelvi fordulattal élve 'keresztre feszítése' vagy 'kálváriája'. De azt is tudjuk, hogy az örmények számára, akiket az első Krisz-

Fotó: Balogh Ákos. www.veol.hu

Felhő alapú kultúra?

Nem jól csinálod!

Tegyük kísérletet a Veszprémhez kötődő, művelődéssel és kultúrával foglalkozó weboldalak vizsgálatára. Mi lehet az egyszeri látogató célja? Mi lebeg egy szakember szemei előtt? Jó esetben ez a kettő egybeesik. Mindenekelőtt a használhatóság. Ha információra van szükségem, akkor a weboldal tegye elem. Ezután következhet a forma, majd a webes technológia, amivel azt megvalósították. Ha internetről van szó, az első felület, amit használatba veszünk, valószínűleg a kereső. Legyen az Google, Bing, Yahoo vagy az Origo, esetleg a Startlap keresője, ők bizony csak úgy találhatnak el a weblapunkra, ha az megfelelő formában kínálja számukra a keresendő információkat. Egy egyszerű teszttel indítottam a kultúrával kapcsolatos vizsgálódásaimat: beírtam a Google keresőmezőjébe néhány szót, kíváncsian várva az eredményeket. Egy rosszmájú szólás szerint „ha egy holttestet szeretnél elrejteni a világ elől, nincs jobb rejtékhely a Google második oldalánál”, ugyanis oda nagyon ritkán kattintunk.

Séd, 2015. tavasz, 36. old.

Mi a helyzet a veszprémi információkkal? Lássuk, mit dob ki a Google! A „Veszprém kultúra” kifejezésekre ezeket a címeket kaptam: *veszprem.hu*, *budapest.com*, *utazzitthon.hu*, *veszprem.varosom.hu*, *latnivalok*, *azevhonlapja.hu*, *facebook.com/PEKultura*, *veol.hu/kultura*, *programturizmus.hu*, *nmi*.

hu. A „Veszprém művészet” a másik kifejezés, ami alapján releváns találatokat szeretnék kapni: veszprem.hu, hotelvillamedici.hu, facebook.com/{gyűjtőoldal}, arthouseweb.hu, jobbmonitor.hu, dez.sulinet.hu, vpotre.hu, profession.hu. Utolsó tesztként egy konkrét keresést indítottam, jelenleg aktuális témára, ugyanis a Gizella Napokon, Veszprém utcáin sétálva szükség lett volna a program ismeretére. A „Gizella Napok program” kifejezésre ismét eléggé idegen találatok jöttek. Arra számítottam, hogy az első három találat között lesz egy konkrét cím vagy egy konkrét link: „A Gizella Napok Programja, gizella-napok.veszprem.hu” vagy esetleg „2015 Gizella Napok, www.gizellanapok.hu/2015”. Ehelyett azonban használható információt a hetedik linken találtam: „Gizella Napok | VMK Veszprém - vmkveszprem.hu/node/340”. Ebben a cikkben benne volt a program, de ha esetleg nem kattintok rá, nem derül ki, hogy ez tartalmazza a programot. Nem eléggé beszédes a tartalom címe, sem pedig a hozzá tartozó weboldal címe.

Mindegyik keresés után feltehetjük a kérdést: valóban ezekre a találatokra voltam kíváncsi? A fenti keresési küzdelem alól nyertesen kikerült, valóban veszprémi kultúrával foglalkozó oldalak, amikkel szerintem érdemes foglalkozni: veszprem.hu, veol.hu, arthouseweb.hu, vmkveszprem.hu. Ezeknek az oldalaknak is lenne hová fejlődni, ahogy azoknak is, amelyek a mostani keresési eredményekből kimaradtak. A száraz tények után érdemes lenne megvizsgálni a használhatóságot és a weboldalak dizájnját.

A *veszprem.hu* nemrégiben váltott arculatot. Szerencsére sok tekintetben előnyére változott. Egy városi weboldalhoz képest komoly, színes megjelenéssel van dolgunk. A térkiosztás kellemes, a tartalmak között szép széles margók vannak, szellős, áttekinthető weboldalt látunk. A „Kultúra, művészet” almenüben kutatva egyből feltűnt, hogy a cikkek címe alatt hiányzik a dátum. Sajnos, a tartalom is azt igazolja, hogy a fent lévő anyagok nem frissek. Ez nagyban csökkenti az oldal használati értékét. Ezután a weboldal helyi keresőjét próbáltam, a „Gizella Napok” kifejezésre vegyes találatokat kaptam, már dátumokkal ellátva. A közéleti hírek témában már friss találati eredmények is voltak. A weboldal szép, de a használati értéke nem megfelelő. Értékelés: dizájn: 5/10, tartalom: 5/10.

A *veol.hu* feladata a Veszprém Megyei Napló online megjelenítése. Mivel az oldal hirdetésekből él, elsődleges szempont, hogy minél több látogatót kiszolgáljon, így valószínűleg igazán használható tartalmat kapunk, szemben azokkal az oldalakkal, ahol a látogatók száma kevésbé fontos, és inkább egyfajta névjegy-oldalról van szó (lásd: *veszprem.hu*). Hírportálhoz illően kíváncsú, izléses formában jelenik meg, komplex, mégis átlátható tartalmi elemekkel. Külön „kultúra” almenü nincs, de ez nem

is gond, mivel a „Veszprém” almenüre kattintva vagy a keresőt használva is friss és érvényes olvasnivalót találunk, többek közt a Gizella Napok képeivel és programjaival. A beviteli mezők szép nagyok, a térközök itt is kellemes megjelenést biztosítanak. A közösségi oldal integrációja sem hiányzik, a Facebook-profilunkkal hozzászólhatunk egy-egy cikkhez. A témákhoz tartozó galéria könnyen kezelhető, a képek szépek, a hirdetések nem tolakodóak. Értékelés: dizájn: 7/10, tartalom: 8/10.

Az arthouseweb.hu a Művészetek Háza Veszprém online felülete. Különböző menüpontokban megtalálhatjuk a friss programokat, azonban a főoldalról hiányzik egy összesített nézet. Egyfajta programfüzet funkciónak is mindenképpen helyet kellene kapnia, sajnos ezek az információk eléggé szétszórva helyezkednek el. Egy művészeti portáltól profi dizájnt várunk, és ebben az esetben ezt jórészt meg is kapjuk. A fejléc grafikája rendben van, a menüpontoknál használt színek harmonizálnak egymással. A felület egyszerű és átlátható. A weboldalon használt technológiák azonban sok tekintetben problémásak. Esetenként a tipográfiával van gond, a szövegdobozok oldalai rálógnak az oldalt található képekre és egyéb tartalmi elemekre. A galéria „flash” alapú, átláthatatlan és nehézkesen használható. Egy galériának elsősorban praktikusági szempontokat kell szem előtt tartania. Sajnos olyan galéria-motort sikerült választani, amit nagyon kevés kép megjelenítése esetén szabadna csak alkalmazni, és a működés is hektikus, sok esetben nem töltődnek be a képek.

Értékelés: dizájn: 5/10, tartalom: 6/10.

A *vmkveszprem.hu* a Városi Művelődési Központ weboldala. Ez a portál is nemrégiben újult meg, és szerencsére előnyére változott. Modern technológiákat használ, mind a látvány, mind a tartalom terén. Láthatólag a veol.hu oldalához hasonlóan komoly tartalomkezelő program van a felület mögött. A felületi elemek nagyok és átláthatók. A cikk írása előtt a weboldal megfelelően működött, azonban jelenleg nagyon nehezen elérhető, és betöltéskor üres tartalom fogad. Valószínűleg belső probléma akadt, remélhetőleg sikerül ezt mielőbb elhárítaniuk. Ha helyreáll a működés, mindenki számára értékes felületet kapunk, ahol naptárba szervezett programok és friss tartalmak fogadják a látogatót. Értékelés: dizájn: 7/10, tartalom: 7/10.

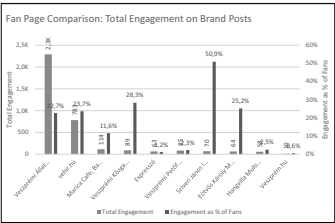
Összegezve a tapasztalatokat, egy közös pontot kiemelnék. Dicséretes dolog, hogy jelen vagyunk az interneten, azonban egyik weboldal sincs mobil eszközre optimalizálva (bár a veol.hu portálnak létezik mobil alkalmazása, ezért neki megbocsátjuk). A kellően nagy felületi elemek ugyan bizonyos mértékben hidat képeznek az érintésérzékeny felületek és az asztali munkaállomások között, de ez nem elég. Azt is figyelembe kell venni, hogy a múltunkhoz hozzátartozik az internet, azonban a jelenünkben egyre több mobileszköz is szerepet kap. Emellett megfontolt tartalomkínálattal is foglalkozni kell. Amennyiben csak egy online névjegyet kívánunk letenni, akkor mindegyik weboldalnál kitehetjük a pipát, azonban ha ennél többet szeretnénk, ha olyan szerepet kívánunk kapni az online világban, amely igazán hasznossá és ismertté teszi a profilunkat, arra áldozni kell.

Kotroczó Máté

Kézilabda, Marian Cozma, havazás

Érzelemmérés közösségimédia-felületeken – Veszprém kapcsán

Ismerősök körében jellemzően őszintébb az ember, jobban megnyílik, bátrabban elmondja véleményét, benyomásait. A márkákkal, termékekkel, szolgáltatásokkal és bizony városokkal kapcsolatban is ilyen őszinte vélemények összegyűjtésére, bemérésére és elemzésére szolgál az érzelemmérés.

Séd, 2015. tavasz 34–35. old.

A véleményeket három csoportba (pozitív, semleges vagy negatív) soroljuk az elemzés során, s mérjük a vélemények erősségét, a márkával/várossal kapcsolatos elköteleződést, illetve beazonosítjuk a véleményvezéreket és a jellemző kommunikációs csatornákat is. Így a nyári szezon kezdetén kiemelten fontos, hogy tudjuk, mit beszélnek rólunk a városlakók, az ide látogatni szándékozó turisták: milyen színben tűnik fel Veszprém? Melyek a legjellemzőbb beszédtemák Veszprémmel kapcsolatban?

Az érzelemmérés igen összetett feladat, amit ráadásul a magyar nyelv szépségei igencsak megnehezítenek. Anyanyelvünk közmondásokkal, szólásokkal és utalásokkal átszőtt virágnyelvét és az egyes szubkultúrák mondatait, kifejezéseit nehéz, pontosabban igen költséges számítógépes algoritmusokkal elemezni. Ezért elemzésünkben ezúttal egyszerűbb módszerekhez folyamodunk, és az érzelemmérés érzelmi aspektusaitól (negatív, semleges, pozitív) eltekintünk a magyar nyelvhasználat során. Azt azért felmérjük, hogy az angol nyelvterületen élők, illetve az angol nyelvet használók miként beszélnek rólunk – de ennyire még ne ugorjunk előre!

Google-kapcsolatok

Ha a Google keresőbe beírja valaki a „Veszprem” vagy „Veszprém” szót, szavakat, korábbi kereséseinek, érdeklődésének megfelelő oldalakat dob ki a kereső. A szemantikus web korszakában ugyanis már személyre szabott, mindenki számára egyedi keresési eredmények jelennek meg. Egy azonban mindenkinél azonos: ha jól van optimalizálva a honlap, és a Google algoritmusainak megfelel, jóval előrébb kerül a találati listában!

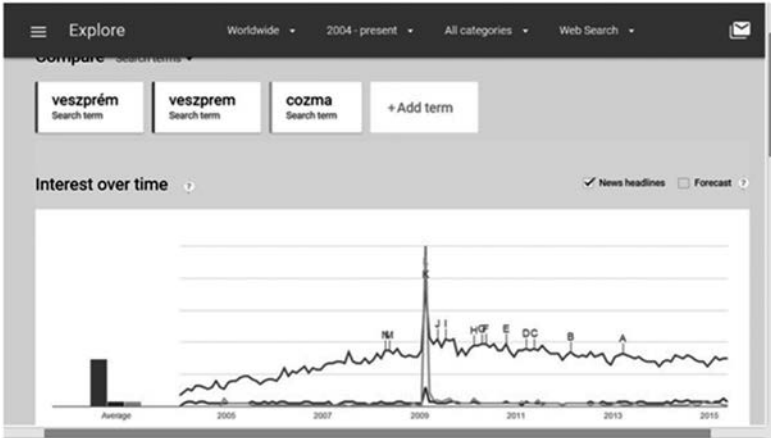
Ez alapján látszik, hogy a „Veszprém” keresőszóra a veszprem.hu, a veszpremtv.hu, a Pannon Egyetem egy nemzetközi konferenciája (nem maga az Egyetem!), az MKB-MVM Veszprém KC fórumoldala, a Lonelyplanet, egy norvég időjárás-jelen-

tő oldal, a Wikipedia utazási testvéroldala (Wikivoyage), valamint az Infocam oldala jön be.

A „Veszprem” keresőkifejezés kapcsán a legfontosabb oldalak a VeszprémFest és a Facebook-oldal, de a Tripadvisorral és a NASA csillagászati oldalával való kapcsolat is erőteljes. Ez utóbbi egyébként Ladányi Tamás fotósnak köszönhető, aki többször szerepelt az oldalon a Nap képeként kiemelve, a városban és a megyében készített fényképeivel.

Ha már a kereséseknél tartunk, nézzük meg, hogyan alakult Veszprém keresettsége az idő függvényében! A keresettség itt az interneten – azon belül is a Google-ben – történő kereséseket takarja, amely azért párhuzamba hozható a valós magánszemélyi keresettséggel is.

Veszprém történetében, – már ami a Google-ben 2004-ig vizsgálható időszakot illeti, 2009-ig jelentős növekedés volt megfigyelhető, keresettsége növekvő tendenciát mutatott. 2009. február 8-án a Cozma-gyilkosság esete megtriplázta a Veszprémre és Marian Cozma nevére történő kereséseket. Ezt követően azonban csökkenésbe fordult a keresések száma, és a 2009-es esetet megelőző szint alá süllyedt.

A legjelentősebb hírek, – melyek ismét felpörgették az Internetet Veszprémmel kapcsolatban, – 2004-től napjainkig az alábbiak voltak (a legnépszerűbb hírek szalagcímzeit közölve):

- 2008: Nagyon megverte Veszprém Szegedet
- 2008: Ötgólos előnyt szerzett a Veszprém a KEK-döntőben
- 2010: Öt góllal nyert a Veszprém a Chambéry ellen
- 2010: A Barcelonát kapta a Veszprém a BL-ben
- 2010: Részvétnyilvánítás a Veszprém megyei iszapkatasztrófaiban elhunyt áldozatok hozzátartozóinak
- 2012: Oroszországban dől el a Veszprém sorsa
- 2012: Huszadszor bajnok a Veszprém, Mocsai búcsúzott
- 2013: Igazoltan hiányozhatnak holnap a Veszprém megyei középiskolások
- 2013: Veszprém megyében száz autó vesztgel az utakon
- 2015: Kézi SEHA-liga: 15/15, bucira verte a Boracot a Veszprém

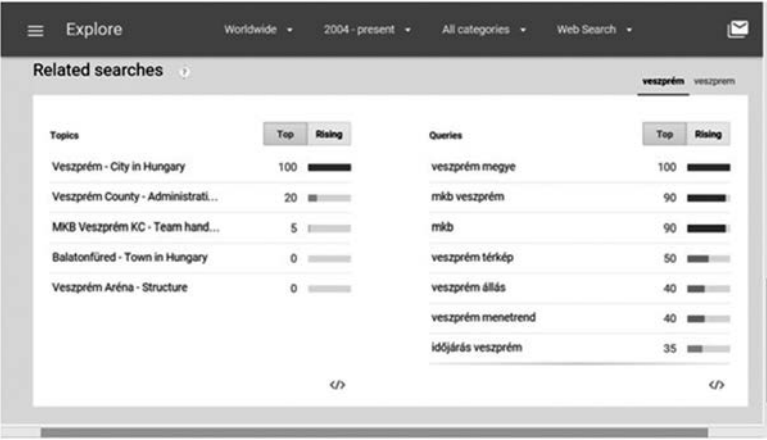
Országokat tekintve a legtöbb rákeresés Magyarországról (ezen belül is Balatonalmádiból, Veszprémből, Zircről, Balatonfüredről, Várpalotáról és Ajkáról), míg országhatáron kívülről Romániából (100-ból 7), Ausztriából (100-ból 6) érkezik, melyeket Németország és Lengyelország követ (100-ból 2 keresés esetén).

A legnépszerűbb kapcsolódó témák, melyek a „Veszprém” hívószóval összefüggésben megjelennek, az MKB Veszprém, a

– amitől az internet hangos

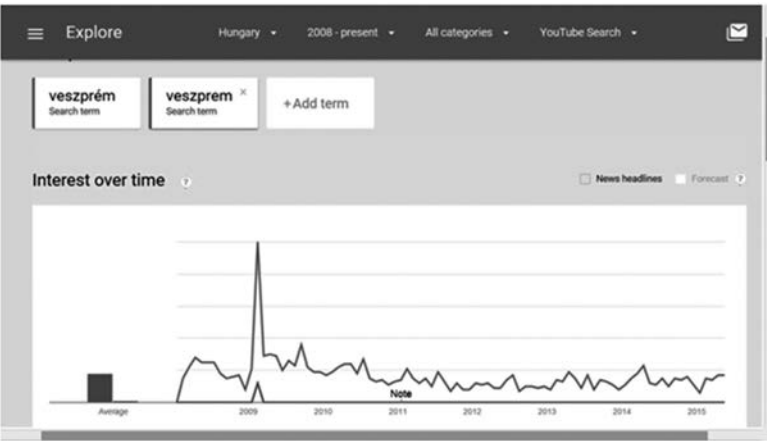

térkép, az állás, a menetrend és az időjárás, míg az ékezet nélküli „Veszprem” kifejezésre szintén az MKB Veszprém, a handball vezet, ettől jócskán lemaradva településnévként, illetve hotel kapcsolódó kulcsszóval keresik.

A Google-ben történő keresés az Y- és Z-generáció számára már oldschool megoldás, ők elsősorban a Youtube-on keresztül keresnek, ezért érdemes megnézni, mi mindent tud rólunk a Youtube. Bár itt a keresés csak 2008-ig vezethető vissza, ez alapján is tudunk érdekes adatokkal szolgálni. Sőt, mivel a 2009-es Cozma-gyilkosság eseménye a Youtube közeget még jobban felkorpácsolta, ezt követően még erősebben volt érezhető a keresések csökkenése. Sőt, 2011 októbere és 2013. január között elérte mélységi pontját, melyet csak minimálisan sikerült növekedésbe fordítani az elmúlt időszakban, s így a 2008-as időszak keresettségét nem sikerült reprodukálni. Az ok egyébként a felgyorsult információ-áramlásban keresendő (míg 2012-ben percnként 600 db átlagosan 3 perces új videót töltöttünk fel – kb. 30 órányit – a Youtube-ra, addig mára már 72 órányit). Ilyen nagy számú videókinálattól kitűnni nem egyszerű, pláne, ha az algoritmusok folyamatosan változnak és nem követik a feltöltők az új keresőoptimalizálási technikákat, amivel rá is tud találni az átlagos fogyasztó a videóra.

A keresésekben kapcsolódó kulcsszóként itt is az MKB Veszprém vezet, azonban felcsatlakoztak hozzá a „Veszprém Rally” és az „induló” szavak.

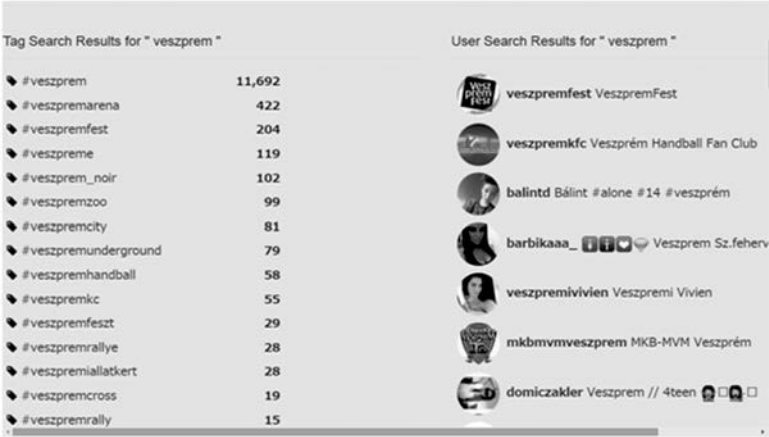
Ha a képekkel kapcsolatos jelenségeket vizsgáljuk, érdemes a korábban népszerű Flickr-t, valamint a jelenleg legtöbb felhasználó által használt Instagramot vizsgálni elsődlegesen.

A Flickr képmegosztó portálon 12.551 Veszprém-fotó szerepel, melyek közül több újrafelhasználható akár kereskedelmi forgalomban is: 1065 Creative Commons licenccel, 659 kereskedelmi forgalomban is használható joggal rendelkezik. Itt olyan kincsekre is bukkanhatunk, mint például Schmidt Attila szociofotói.

Schmidt Attila szociofotója is a Veszprém címszóra jelenik meg az Instagramon

Az Instagramon közel 12.000 fénykép szerepel #Veszprem címkével ellátva, melyet a #Veszpremarena (422 címkével), #Veszpremfest (204) követ. Mielőtt azt hihetnénk, hogy a kézilabda hátraszorult a 9. helyre, közöljük, hogy a Veszprém Aréna megjelöléssel feltöltött fényképek 99%-ban kézilabdás képeket tartalmaznak, a Veszprém kulcsszóból pedig minden 3. fotó ilyen.

Ha az angol nyelvű beszélgetések kommunikációs aspektusára kíváncsiak vagyunk, érdemes a socialmention szoftveréhez fordulni. Ezen program segítségével kideríthető, hogy 100 semleges bejegyzésre 4 pozitív és 1 negatív bejegyzés érkezik Veszprémmel kapcsolatban. A beszélgetésben előforduló kulcsszó – reméljük, már senkinek nem fog újdonságot okozni – a kézilabda.

Összefoglaló

Bár Veszprém kitört a Cozma-gyilkosság jelentette „érdeklődési” körből, az internet világa egyértelműen a kézilabdával kapcsolja össze Veszprémet. Ami önmagában nem lenne baj, ha a többi rendezvény, látnivaló és érték is megjelenne a netlakosok világában. Amíg azonban csupán egy rendezvény (VeszprémFest) látható Veszprém SEO térképén, amíg nem tudjuk tudatosan fejleszteni Youtube-megjelenéseink, honlapjaink, közösségimédia-felületeink optimalizációját (hogy többen találjanak rá a rólunk szóló hírekre), továbbá nem vesszük észre a körülöttünk lévő értékeket (pl. a közösségimédia-felületeken megjelenő tehetségeket), a keresési tendencia továbbra is stagnálni fog.

Klausz Melinda

Kobaken vagy B. G.?

Lehet választani!

Kobayashi Ken-Ichirót szeretik Magyarországon. Azaz, egy kivétel biztosan akad...

...vajon Bochkor Gábort kedvelik a japánok? Biztosak persze nem lehetünk benne, pedig de jó volna tudni! Mégis, ha tarkómra szegezett pisztollyal egy székhez kötözve Lang Györgyi igyekezne kiszedni belőlem, amit erről gondolok, félelmemben (alig hallhatóan, persze) biztosan azt ordítanám: NEM! Talán mert nem szerepelt a méltán népszerű *Riporter kerestetik* vetélkedő szigetországi adaptációjában. Kobayashi ezzel szemben indult a Magyar Televízió *I. Nemzetközi Karmesterversenyén* 1974-ben, és a kemény küzdelemben (Medveczky Ádám végzett a 2. helyen!), mindvégig megtartva fölényét, végül ő bonthatott szovjet pezsgőt, és ünnepelhetett vele vagy általa.

Az országosan magas nézettségű műsorfolyam-sorozat példátlan sikerének bizonyítéka ma is érzékelhető Kobaken – ahogy otthon becézik – töretlen népszerűségében. Európában – pláne nálunk – szinte érthetetlen kedvesség, figyelmesség, végtelen türelem, és igen, szeretet áradt mosolygó arcáról a zenekar felé. A zenekar úgy játszott, ahogy akart! De úgy akart játszani, éppen úgy, ahogy Kobayashi elképzelte.

Jó, de mit keres a megnevezett, illusztris magyar sztár-saságban egy karmester? Szegény! Semmit! Őt találta meg (vagy el) „véletlenül”, de legalább meggondolatlanul Bochkor, amikor reggeli gusztusgerjesztő műsorában megrendítő nyelvi leleménnyel ébresztett vágyat cca. a japán kultúra (all inclusive), plusz a karmesteri hivatás barnára színezésére, külön kiemelve hősünket.

Nem is kerekedett volna ebből egy lágy hangú médiabilizáló március végén, ha Lang Györgyi legyúri publikumért kiáltó bánatát, és nem ír válaszol valami... szépet. De írt. Stílusát könyörtelen pontossággal igazította ellenfele dús intellektusa számára hozzáférhetővé, hogy ezzel a fölényesen intelligens csapással sújtsa a sárba.

Egyetlen dolog nem derült ki a ríposztból – de időközben, a hálón e nemes vitát a végtelenbe örökítő, össze-vissza vagdalkozó, gép- és konfliktusfüggők reagálásaiból is kimaradt: miben áll a karmesterség, és miben Kobayashi művészete?

Varázslat! A karmesternek rengeteg láthatatlan eszközre van szüksége a varázslathoz. Hadd soroljam fel a fontosabbakat: mindent egybevetve a legalaposabb, talán a legsokoldalúbb zeneelméleti képzés, kifinomult hallás, zenetörténeti, hangszer- és stílusismeret, komoly zongoratudás, jó zenei memória, kifogyhatatlan energia, szellemi teremtő erő és intenzív jelenlét. Nem hiányozhat a pedagógiai és pszichológiai érzék sem, hiszen ötven vagy éppen száz öntudatos művésznak kell örömmel, teljes odaadással hinnie abban és tennie azt, amit ő akar. Egyetlen eszköze a varázspálcája. Harry Pottertől tudjuk, azzal sem könnyű bánni.

Varázslat! Különben mivel magyarázható Kobaken mutatványa, vagy a tény, hogy a Magyarországon, de talán Európában is elsőként rendezett *Nemzetközi Karmesterverseny* döntője felé közeledve, a magyar nézők többsége már nem a rendkívül

tehetséges hazai versenyzőért izgul, hanem egy teljesen ismeretlen japán emberke az, aki maximális szimpátiájukat elnyeri? És máig őrizi.

Ferencsik halála után, 1989 körül, már az Állami Hangversenyzenekar élén, Mahler II. „*Aufstehung (Feltámadás)*” szimfóniáját vezényelte Kobayashi Ken-Ichiro, a Zeneakadémián, két este, egymás után. Mindkettőn ott voltam, diákként ingyen bemehettünk, miért hagytam volna ki. Nem, valójában más oka volt, hogy kétszer is meghallgattam ezt a másfél órás, monumentális művet! Előző este olyan megrendítő élményben volt részem, amihez foghatót azóta sem éreztem. Nem lehettem egyedül ebbéli meggyőződésemből, mert az utolsó tétel elképesztően megrázó hangorkánja után valahogy elmaradt a taps, néhányan halkán zokogtak, mások összeroskadva ültek a helyükön, vagy lassan kibotladoztak a teremből, hihetetlen volt! Másnap mindez szóról szóra megismétlődött. Tudom, Mahlernek is lehetett némi szerepe a nem mindennapi hatásban, amit zenéje a publikumra gyakorolt, de a zeneszerek jól tudják, az „csak” kotta, teleírt papírlapok, nem adnak ki hangot, ahhoz kell a varázslat, meg egy jó zenekar.

A Győri Filharmonikusok élén ezúttal Smetana *Moldva* című szimfonikus költeményét, Brahms *Magyar táncai* közül az I., IV., V. és VI. darabot és Dvořák *IX. Az új világból szimfóniáját* dirigálta a mester. Épp 75 éves! Néhány ősz hajszál, még keskenyebb szem, mint valaha, néha ijeszten heves dünnögés (éneklés?) vezénylés közben. Egyébként minden változatlanak tűnik.

A műsorral zéró kockázatot vállaltak az előadók, ezeket a dallamokat még az *Életrevalók* című francia film nem kiondottan klasszikus műveltségű főszereplője, Driss is felismerte volna valami reklámból. Nem baj, érthető. A darabok előadása viszont nagyon is kockázatos, éppen a népszerűségük miatt.

Rápillantva a zenekar honlapjára, egyértelműen megállapítható, hogy a Berkes Kálmán zenei irányításával működő együttes sokat dolgozik. Nem is akármilyen neveket olvashatunk a naptárban: az itthoni zenei élet kiválóságai mellett külföldi sztárok is gyakran megfordulnak

Győrben. Azt hiszem, nem lehet könnyű egy vidéki zenekarnak talpon maradni sem most, sem máskor. Nagyon jó menedzsment kell hozzá, úgy fest, ezt is kipipálhatjuk.

Mit várhatunk még tőlük: hogy hiba nélkül játsszanak, hogy minden belépés tökéletesen egyszerre és kiegyenlített dinamikával szólaljon meg mindig, hogy a legapróbb zenei motívumok összetartó, egységes építőköveiből, mint valami katedrális, épüljön fel az egész mű, az elsőtől az utolsó hangig, hogy színekben gazdag, ha kell, elsőprő erejű, három ütem után felismerhető egyedi hangzásélményt nyújtssanak, ahogyan a berliniek, a chicagóiak, new yorkiak vagy a bécsiek CD-lemezein hallhatjuk? Talán nem.

Léteznek ugyan zeneművek, melyek előadásához például nélkülözhetetlen ez utóbbi adottság, a maximálisan kiművelt hangzás, és ebben a programban kizárólag ilyen darabok szerepeltek, de gyönyörű szólókat hallottunk, különösen a fafúvósok felől. Nagyon szép, nemes hangon játszott az első kürtös és általában a rezek.

Minden a helyén volt, ami itt és most a helyén lehetett, tisztességes koncertet hallottunk! Kobayashit ráadásul kaptuk, és vele a zenekar érezhetően emelkedettebb, egész egyszerűen jobb játékát.

Nehezen született meg e néhány sor. Azon gondolkodtam, ha a fent említett élvonalbeli zenekarok teljesítményét is lehet kíméletlenül kritizálni, ha hibát abban is talál, aki kitartóan keres, akkor tényleg az-e a dolgom, hogy a koncert után (sajnos tételek között is) lelkesen tapsolok, átszellemült arcú, önfeledten mosolygó embereket kiábrándítsam, elhitesse velük, hogy ők rosszul hallanak, és rosszul ítélenek? Ezen a hangversenyen sokan szolgáltak tudásuk legjavával minket, dolgoztak azért, hogy adjanak nekünk, tiszta őszinte szándékkal valami értékeset.

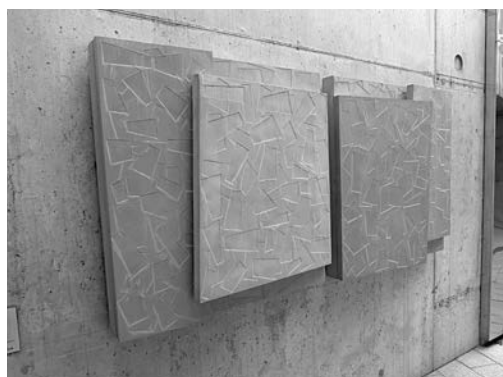
Nem minden koncert, előadás – és reggeli rádióműsor – jó szándékú és őszinte. Belőlük ábrándítsunk ki mindenkit, akit csak lehet, a többieket biztassuk, ha érdemesek a bizalomra, mert nemcsak elgondolkodtató, de talán igaz is az mondás: a szeretet fontosabb, mint az igazság!

Vikman Pál

Az átkelés látványa

Az aluljáró mint képzőművészeti tér

Szóval az aluljáró. Én inkább a képekhez szoktam, de most itt három művészből kettőről fogok szólni, akik a betonba burkolódzott underground világhoz betonból öntött műveikkel járulnak hozzá, az átkelés látványához.

Az egyik mű Hász Istváné (Gönc, 1946), akit a Wikipédia festőművészként, művésztanárként, a kortárs magyar absztrakt, geometrikus művészeti irányzat meghatározó alakjaként azonosít be. Ezt azért mondom így, mert ennél többet nem nagyon tudok róla, és mégis akárhányszor arra járok az aluljáróban, ahol sárgára színezett betonplasztikáját látom, mindig eszembe jut, hogy tulajdonképpen nem ismerjük egymást, a Vass Gyűjteményben szoktunk találkozni, tudniillik mindketten művekkel vagyunk ott jelen, de ezek a produktumok nem hiszem, hogy ismernék egymást. De mégis, egyszer gratulált nekem egy fotómhoz, a *Balzac utca* címűhöz. Ő is ott lakott és lakik, ahol én éltem le életem első fejezetét. Két házzal odébb. Aztán megkérdezte, hogy ismerem-e a Lajtai Petit, mert az ő szülei is a mi házukban laknak. Mondtam, hogy persze. Azt nem mondtam, hogy annak idején ők még a Katona József utcában laktak – két utcával odébb –, és hogy az öregek csak jóval később költöztek a Balzacba.

A Kassák Színház társaságában voltunk együtt, nyáron együtt nyaraltunk Badacsonyan. Ő is szerette a Sport szeletet. Peti aztán elment Rómába, onnan Izraelbe, aztán nem egészen egy év múltán Párizsba. *Alsó út, felső út*. Ott találkoztunk megint. Közben megnősült, és lett mostanra már kilenc-tíz gyereke.

Én nem maradtam Párizsban, pedig ő nagyon biztatott, el is vitt egy amerikai szervezethez a Boulevard Hausmannra, ott állítólag fél éven át adtak pénzt, de nem adtak. Aztán Peti elmondta, hogy ő sem kapott, mert csak olyannak adnak, akik utána haza-, visszaemnek.

Aztán talán újra találkoztunk még. Egyszer az asztal körül ültek, Molnár Gergely, a Gregory Müller and the Spions punkegyüttes frontembere KGB-ügynökként – *Let's do the Yellow* –, Emmy Grant, az IPUT (Telekommunikáció Nemzetközi Paralel Uniója) diszpécser, Lajtai Peti rabbi, egy maceszsütőüzem felügyelője.

Mindenki a saját választott szerepében. A dolgok tovább bonyolódtak, sokáig nem láttuk egymást.

Szóval az aluljáró. A másik mű hasonlóképpen betonból készült, de szintelen, *monochrome*. Pedig Halmi-Horváth István műve igazán lehetne színebb, mint a cement. Felidézem emlékezetemben az általam ismert képeit. Hol élénk, hol rendkívül árnyalt, szoros rendszerbe szervezett, legtöbbször delikát és vég nélküli vonalkombinációkból komponált színcsíkok

vannak előttem, melyek ha elérkeznek – és elérkeznek – a világ szélére, derékszögben bekanyarodnak a fal felé. Színstruktúra. Leheletkönnyű vászonképek. Derű. Mindez most átalakul reliefé, szoborrá. Rész lesz az építészet funkciójának, anyagának, kifakul, de H.-H. I. tartja magát az általa befutott pályához, úgy, hogy visszakanyarodik az induláshoz, a monokrómhoz.

(Nézem az avatásról készült fényképet, a polgármester úr és az alpolgármester asszony között húzódó nemzetiszínű szalagot, annak üdítő színes vonalait, melyek most is jelen vannak, de távol maradnak ettől a műtől.)

Úgy tudom, vele is ugyanabban a már említett gyűjteményben vagyunk, de ami biztos, egy hetet töltöttünk együtt Felsőörsön – Sympo 2009 –, ő festett, én fotóztam (őt).

Íme, a róla készült képsor, remélem, jól jön majd monokrómban (is).

Kovács Endre

Vad fruttik és narancsok

Géczi János: *Bunkerrajzoló. Likó Marcell élettörténet-rekonstrukció.* Athenaeum, Budapest, 2015.

Ha alkotásról van szó, Géczi János és Likó Marcell egész jó párost alkotnak együtt. Legalábbis ez derült ki a *Bunkerrajzoló* című könyv bemutatóján, melyre a veszprémi Hangvillában került sor. Géczi Jánossal, a könyv írójával és annak főszereplőjével, a Vad Fruttikból már jól ismert Likó Marcel-lal Szabó Tibor Benjámin beszélgetett.

Nemcsak a műfaji hasonlóságból adódóan, hanem a témát tekintve is észrevehető a hasonlóság Géczi János 1982-ben napvilágot látott *Vadnarancsok* kötete (melynek anyaga a Mozgó Világban való megjelenése után igencsak kiverte a biztosítékot) és az élettörténet-rekonstrukcióként aposztrofált *Bunkerrajzoló* között: olyan tabukról van szó, melyek kimondásával bepillantást nyerhetünk a „sex, drog, rock 'n roll” életérzés legsötétebb zugaiba, a fent és lent állapota között ide-oda csapongó fiatalok mindennapjaiba, ahol a feje tetejére állított, sokak számára eltűzöttnek gondolt világ szerintem nagyon is valóságos.

Lehet persze védekezni azzal, hogy nem szabad egy könyvben leírtakat készpénznek venni, és egy megkonstruált szöveg tulajdonképpen akkor is fikció, ha személyes élményekről szól, de ne legyünk naivak. Nincs azzal gond, ha lemerjük írni a 21. század problémáit. Igenis ki kell beszélni, ami van. És leginkább ez van: létbizonytalanság és az ebből adódó konfliktusok, melyek feloldásaként egyre többen választják az alkoholt, a drogokat, és ezektől az önpusztító szokásoktól és cselekvésektől várják a feloldozást. Mert így egyszerűbb elviselni.

A könyv ezeket az félresiklásokat bátran és nyíltan firtatja, néha már zavarba ejtő őszinteséggel. A Várpalotán játszódó történetek egytől egyig valóságok, szereplői könnyen felismerhetők, legalábbis az említett kisváros lakói számára mindenképpen. Ennek ellenére legtöbbjük nem éppen a pozitív oldaláról mutatkozik meg az olvasók előtt. Mit mondhatnék, nem egy tündérme-se, de legalább igaz és őszinte. „A vendéglátós zenélést nem lehet józanul kibírni. Vagy ha lehet is, én nem tudtam. Ez a szórakoztatás legalja, és nem számomra teremteték. Az ilyen koncerteket becsülettel végigdolgoztam, de hogy hiánytalanul elvégezzem a munkát, rengeteget vedeltem. A rekordom az, amikor Pétfürdőn, a vadásznapon a Diófában egy tálca Unicumot hörpintgettem föl. Kirakták az italt, és a zenekarból rajtam kívül senki nem itta az Unicumot. A harmadik szünetig emlékszem, majd azt éreztem, hogy elszáll velem a világ. Állítólag, hogy megpendítettem a gitár húrjait, elvesztettem az egyensúlyomat, és hanyatt

beleestem a dobba. Kihúztak a színpadról, és valaki elcipelte a vécére meghánytatni. Majd kivonszoltak egy autóba, rátekerték a fejemre az ablakot és a kocsiból kilógó fejfel szállítottak haza.”

A vallomások Géczi János Likó Marcel-lal történő beszélgetéseiből, interjúkból születettek, így talán nem meglepő a személyes hangnem, mely a mű egészét áthatja. „Félek, hogy a közvetlen környezetem vajon hogy fog reagálni a leírt tapasztalatok olvasása után. Sokszor éreztem azt, hogy ezzel a könyvvel nemcsak magamat viszem vásárra, de apámat és anyámat is lejáratom vele” – vallotta a Vad Fruttik zenekar frontembere a Hangvillában rendezett beszélgetésen. Véleményem szerint azonban a könyvben megírt problémákról, traumákról igenis kell beszélni, hiszen azok nemcsak egy népszerű együttes énekesének az élettörténetét alkotják a saját, egyéni gondolataival és önmagával való meg hasonlásaival együtt, hanem a társadalom egészének működésében keletkező zavarok is. A beszélgetés során világossá vált, hogy Géczi János is hasonló szempontokat tartott szem előtt, amikor „bevállalta” a könyv megírását.

A *Bunkerrajzoló* szerzőjére nagy mértékben hatott Likó Marcell zenéje is. „Marci zenéjéből mindenki énekel. Inspirált, ahogy a zeneszámok arról szólnak, amit az a fajta arctalan nemzedék is átélt, amelyikhez én tartozom.” Géczi János szerint a jó zenék azok lennének, amelyek az irodalom és a mindennapi élet összhangjából születnek, akárcsak ez a könyv, amelyben korunk sajátosságait igyekezett megragadni. Azt a kort, ahol az italos üvegek és füves cigik, családi drámák és hétvégi bulik, partidrogok, szétesések és összerakások mentén íródik le és át egy élet: mindannyiunk élete.

Éltető Erzsébet

Let's kifli

Kovács Eszter, *Let's kifli*,
Atheneum Kiadó,
Budapest, 2015.

„Kivándorlás. Anglia.” Az Atheneum Kiadó honlapján és még sok más, többek között Kovács Eszter könyvét is ajánló internetes oldalon ez a két szó szerepel a kötet cím mellett. Aligha azért, mert ennyivel össze lehetne foglalni a *Let's kifli* tartalmát.

A két szó sokkal inkább az Atheneum Kiadó *Magyarok külföldön* sorozatára utalhat, melynek nyitódarabja Kovács Eszter első, bemutatkozó kötete.

Szabó Tibor Benjámin, a kiadó egyik szerkesztője a következőket fogalmazta meg: „a veszprémi Sport kocsmában találkoztunk először [...], Eszter akkor már évek óta Londonban élt. [...] [É]n kértem fel Esztert egy éve, és akkor már egész sorozatban gondolkodtam... London, New York, Berlin, mindig más szerzővel. Fiatalok, egzisztenciális kényszerből vagy előrelépési reményekkel külföldre költöznek, munkát vállalnak, és az új kulturális környezetben rendezik be az életüket.” (<http://kiadok.lira.hu/kiado/atheneum/index.php?action=hir&id=1709>) Érthető és dicséretes a kiadói érzékenység, ugyanakkor azzal számolni kell, hogy nem feltétlenül írók távoznak külföldre. Arra persze, hogy a kötetek megszülethetnek így is, biztos lehet számítani, ahogy az emigráns író Ferdinandy György fogalmazott: „minden talajtalanság, tehát minden emigráció [...] a grafománia [...] melegágya” (Ferdinandy György, *Szomorú szigetek*, Budapest, Pesti Szalon Kiadó, 1992, 84.). Ha a felkért szerző léthelyzete a fontos, amelyben a sorozat darabjai íródnak, és amely várhatóan (és jelen esetben láthatóan) a tematikát is befolyásolja, akkor ehhez egy olyan szép-irodalmi formát lenne fontos megtalálni, amely nem próbál elhitetni magáról amúgy is nehezen mímélhető írói kvalitásokat, viszont nyíltan vállalja saját amatőrizmusát. Szabó Tibor Benjámin idézett mondatai alapján felmerül az a kérdés is: a *Let's kifli* nem tervezett, csupán kérésre vállalt kötet lenne a veszprémi bölcsészkaron végzett szerzőjének?

Az idézett sorozatszerkesztői elképzelés alapján az is világosnak látszik, hogy ezek a kötetek valamiképpen önéletrajzi jellegűek lesznek. Nincs ez másképp Kovács Eszter esetében sem, aki valóban hosszú évek óta Angliában él, ahogy könyve névtelen főhőse is. London az egyik legnépszerűbb célpontja a Magyarországot elhagyó fiataloknak. A kiadói ajánló szerint is a *Let's kifli* „egy kivándorlás ismerős, mégis lírai egyedi története egy lányról. [...] Izgalmas élménykalauz mindenkinek, aki menni, vagy éppen maradni szeretne.” Némileg túlzó ígéretek ezek: Kovács Eszter könyve izgalmasnak semmilyen szempontból nem tekinthető, és líraisága is csak helyenként, alig egy-egy bekezdésében sejlik föl, ami azonban sajnálatos, mivel ezek a bekezdések a kötet jobb részei. Még akkor is, ha ezek is hol klisészerűségük miatt (mint például itt: „Az úton vörössessárgán röpködtek a tréfás falevelek” – 135., milyen is egy tréfás falevél?), hol pedig stílusterésük miatt tökéletlenek. Utóbbira a következő mondatot idézném példaként: „Erősen sugárzott a júliusi nap, a nyár visszatükröződött a fűszálakról és a falevelekről, az idillt csak a környék iparosított berendezése rombolta kicsit” (41–42.). A természeti leírást irodalmi értelemben is némileg szétromboló „iparosított” jelző egészen biztosan megragad az olvasó emlékezetében, így

mikor a kötet egy későbbi pontján szintén felbukkan („A berendezés félig indusztriális jellegű volt” – 97.), már felmerül a gyanú, hogy az olvasónak íróilag nem jól megoldott szöveghelyekkel van dolga. A *Let's kifli* formája szépirodalmi törekvéstre utal: leginkább novelláskötetnek tekinthető (a külön címmel ellátott részek közti tartalmi összefüggés halvány), ugyanakkor maga a szöveg lépten-nyomon arról árulkodik, hogy nem szépiró írta: vagyis pusztán a terjedelmük okán, a műfajjal szembeni tisztesség miatt is, ezek az írások nem nevezhetők novelláknak. Kovács Eszter kötete mintha azt mutatná, hogy az Atheneum Kiadó tervezett sorozata még nem találta meg a maga irodalmi formáját.

A *Let's kifli* tartalmaz olyan megfogalmazásokat is, melyek nem szolgálhatják sem az élőbeszédszerűséget, sem a laza megszólalási formát. Ez nem jelenti azt, hogy beszélgetés során az ember ne hallana ilyen töltelék félmondatokat, de ezek élő beszélgetésben is zavaróak tudnak lenni, főként bizonyos mennyiség után. Az olyan szavak és kifejezések túl gyakori megjelenésére gondolok, mint például az *ilyen* vagy a *meg minden*. Utóbbira példa: „Azóta virágcserepekben termeszt a ruhászekrényben, infralámpával, meg minden” (46.). Bő tíz oldallal később: „meg közvetlen is, meg lehetett közelíteni, beszélgetni vele egy kicsit, még fényképhez is pózolt. Morcos nagydarab testőrök sem vették körbe, pedig tényleg nagyon híres volt, befutott Amerikában is, meg minden” (62.). Ez számomra ugyancsak a kiadói-szerkesztői szándék bizonytalanságát tükrözi: vagy egy vállaltan személyes hangú, vállaltan nem író személy által jegyzett szöveget kellett volna kérni és kiadni, vagy pedig, ha a szépirodalmi kötetet megjelentető szándék az erősebb, akkor ezeket a pongyola részeket szigorúbb szerkesztői munkával kellett volna korrigálni. A két eshetőség között a *Let's kifli* nem talált középútat.

Maga az alapanyag, amelyből a kiadó Kovács Eszter kötetét megjelentette, jó, s egy másik formában, más szerkesztői koncepcióval vélhetően jobban is működne. Az például kimondottan szimpatikus, hogy a szerző nem fogalmaz meg semmilyen, a kivándorlással kapcsolatos klisé, nem borong a múlttal való szakításon, a honvágy elviselhetőségén vagy elviselhetetlenségén. Még ha el is hangzik, hogy „visszamenni senki nem akart. Csak ő. Neki nem ez az otthona, nem itt vannak a gyökerei, Anglia sosem lesz az ő földje” (53.), a gyökértelenség sem témája a rövid, sokkal inkább az élet apró és hétköznapi eseményeiről szóló szövegeknek. Kovács Eszter hőse, miután maga mögött hagyta Magyarországon „a félbehagyott egyetemet, az igazságtalan munkahelyet, a mozdulatlan bánatot, a lassan emésztő szerelmet, az egész nehéz életet” (10.), most Londonban jár bulizni, meg persze dolgozni, közben barátkozik, szerelmes lesz (szakítás után ismét, ezúttal már valaki másba). Az előrefelé kevésbé mutató szövegek mintha azt sugallanák: a hely változott csupán, a helyzet nem. A lány él. Külföldön.

Szarvas Melinda

Egy veszprémi akadémikus köszöntése

Arcana tabularii. Tanulmányok Solymosi László tiszteletére. Szerk. Bárány Attila – Dreska Gábor – Szovák Kornél. Magyar Tudományos Akadémia, Debreceni Egyetem, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest–Debrecen, 2014.

2014-ben ünnepelte a hazai és a külföldi történettudomány Solymosi László történészprofesszort hetvenéves születésnapján. Az akadémikust a „szakma” az *Arcana tabularii* című kétrészes tanulmánykötettel köszöntötte. A kiadásban az a három felsőoktatási intézmény működött közre, amelyben az ünnepelt oktatói tevékenységét az elmúlt évtizedekben végezte és végzi.

Solymosi László 1944. június 25-én született Veszprémben, egy ismert városi család tagjaként; édesapja, József szabómester volt. Testvérei közül többen is szakmájuk elismert művelői lettek: Erzsébet (Molnár Jánosné) helytörténeti kutatóként és tanítónőként, Ferenc és János orgonaművészként, illetve zenei szerkesztőként és karvezetőként öregbítette családjá hírnevét.

Az ünnepelt 1962-ben érettségizett a Lovassy László nevét viselő egykori piarista gimnáziumban, majd 1968-ban végzett az ELTE történelem-levéltár szakpárján, miközben négy évig a híres Eötvös Kollégium tagja volt. Felkészültsége, tehetsége és szorgalma, valamint oktatóinak bizalma eredményeképp pályafutását az MTA Történettudományi Intézetében kezdhette meg. Választott kutatási területe veszprémi származásúként – elegendő itt csak a veszprémi püspökök királyné-koronázási jogára, valamint a Mohács előtti oklevelekben páratlanul gazdag egyházi levéltárra vagy a várbeli és környéki középkori épületmaradványokra gondolni – nem is lehetett más, mint a középkori magyar történelem. A Magyar Királyság a mohácsi csatát megelőző fél évezredes története a pártállami ideológiától sújtott és a marxista interpretációt szem előtt tartó korabeli történelemkutatásban nem számított éppen a népszerű és a támogatott diszciplínák közé. A témával épp ezért csak a legelhivatottabbak és szakmájuk legjobbjai tudtak foglalkozni, mivel eredményeik megkérdőjelezhetetlensége háborítatlan munkakörülményeket tudott biztosítani számukra.

Intézeti kutatói állását követően Solymosi László 1992-től előbb a debreceni, majd az újonnan alakult katolikus egyetem, végül az ELTE professzorgárdáját erősítette, és jelenleg is tanít. A kötet három szerkesztője – Bárány Attila, Dreska Gábor és Szovák Kornél – így egyszerre a három egyetemet is – Debreceni Egyetem, Eötvös

Loránd Tudományegyetem, Pázmány Péter Katolikus Egyetem – képviselte.

Mára a *Festschrift* a tudományos fórumok önálló műfajává vált. A tudományos élet régi és tiszteletreméltó szokása, hogy a korszakos jelentőségű és iskolateremtő tudósokat és professzorokat nagyobb évfordulóikon egy-egy tisztelegő kötettel köszöntik. Jelen kétkötetes emlékkönyv nem kevesebb, mint hatvanhat szerző írását tartalmazza, köztük a kor- és pályatársakét, illetve a tudományos közélet középgenerációja képviselőit, valamint a fiatal, pályájuk első felében járó történészekét. A szerzők egy része egyetemi hallgatóként Solymosi professzortól tanulta a szakma fortélyait, többen szakdolgozói, doktoranduszai voltak az ünnepeltnek. A szűken vett historikus szakma mellett művészettörténészek, régészek, irodalomtörténészek gazdagítják a szerzők sorát, és egy-egy írással külföldi kollégák is tiszteletüket fejezték ki. A kötet alkotói mellett több mint ötven pályatárs és egykori tanítványból lett történész nagyrabecsülését a *Festschrift*ekben megszokott *Tabula Gratulatoria* tisztelegő oldalain fejezi ki.

A kötet hat nagyobb tematikai egységre tagolódik, amelyek mintegy az ünnepelt kutatási területeit is jelzik. Ezek: *Diplomatica* – Oklevelek, levéltárak; *Ecclesiastica* – Az Egyház és intézményei; *Socialia* – Birtokok, falvak, polgárok (I. kötet); *Dynastica* – Királyok és országok; *Litteralia* – Krónikások, humanisták, jogászok; *Oeconomica* – Kereskedelem és gazdaság (II. kötet). Nehéz lenne akár egyetlen írást is kiemelni a két kötet több mint öt tucat tudományos munkája közül. Valamennyi tanulmány szerzője saját szűkebb kutatási területéből merített, az írássok tudományos színvonalát és minőségét a kutatók személye, a szerkesztők szigorú elvárásai és az ünnepelt tudományos pályafutásával megállapított és meglehetősen magasra tett mérce garantálják. A kiadványt az ünnepelt tudományos közleményeinek bibliográfiája zárja – tizennyolc oldalnyi terjedelemben...

Ahelyett, hogy az egyes írásokra részletesebben kitérnék – ami szétfeszítené jelen sorok terjedelmi kereteit –, érdemes inkább a professzor pályafutását publikációs mentén röviden, veszprémi szemmel áttekinteni. Solymosi egyik legelső mun-

kájában a helytörténetírás középkori forrásainak kutatását és hasznosítását hangsúlyozta. (Úgy is, mint a tanulmánykötet Socialia fejezete.) Tehette ezt úgy, hogy a hetvenes évek végén maga is közreműködött a másfél évtizede kallódó, jobb sorsra érdemes Gutheil Jenő-féle *Árpád-kori Veszprém* című monográfia megjelenítésében, majd pozitív recenziójával az összeállító személyét ért támadások élének csorbitásában. Érszegi Gézával már ekkor megkezdte a kötetet kiegészítő, de végül csak 2007-ben napvilágot látó okmánytár kiegészítését, amelynek munkálatai megkezdésük után csak három évtizeddel később, 2010-ben kerülhettek ki a nyomdából (Diplomatica). A nyolcvanas évek elején iskolateremtő módon elemezte és adta közre Veszprém megye középkor végi, 1488-ból származó adólajstromát, amely a középkori hazai lakosságszám megállapításában hozott fordulatot (Oeconomica, Socialia).

Pályafutását tulajdonképpen végigkísérte szűkebb pátriája középkori forrásainak gondos kiadása, amely egyetlen esetben sem nélkülözhetette a fontosságában sokszor magával a forrással egyenértékű, magas színvonalú tudományos bevezető elkészítését sem. 1985–1986-ban az Országos Széchényi Könyvtárban szervezett konferenciákon tartott előadásain a veszprémi székesegyház középkor végi könyvkölcsönzési naplójával, illetve az ezt tartalmazó leltárral foglalkozott és jelentette ezeket meg (Litteralia). A püspöki levéltárban fennmaradt első hazai magánoklevél, az 1079-ből származó Guden vitéz-féle paloznaki adománylevél elemzése először ugyancsak Veszprémben jelent meg 1989-ben (Diplomatica).

A rendszerváltozást követően az ünnepelt a veszprémi egyházmegyére vonatkozó olyan alapidokumentumok közreadását valósította meg, amelyek nélkül nemcsak a helyi, ha úgy tetszik provinciális helytörténeti, hanem az országos egyház- és köztörténeti kutatás is szegényebb lenne. A veszprémi székeskáptalan 1495–1534 között vezetett számadáskönyve, a veszprémi püspökség birtokainak 1524. évi urbáriuma, valamint a veszprémi egyház 1515. évi zsinati könyve megjelenítése az ezredforduló előtti évtized eredménye volt (Oeconomica, Ecclesiastica).

A nagyobb forráskiadványok mellett Solymosi László több szócikk alkotója lett különböző lexikonokban, és tisztázott számos, a város középkori történetéhez kapcsolódó, régóta megoldatlan problémát. Így tudományos alapokon cáfolta a Veszprémben mindmáig népszerű elképzelést, ami az első magyarországi egyetemet a településhez kötötte (és köti). Lokalizálta az egyik középkori városrész, a Szent Tamás-szeg korábban nem azonosítható területét (Socialia). Jellemző módon e tanulmányok többször is az újdonság erejével hatottak szülővárosában, mivel azok valamiért kívül estek a helyi kutatók horizontján. A tanulmánykötettel kapcsolatban talán annyi kritikát lehet esetleg megfogalmazni, hogy bár az ünnepelt munkássága több szállal kötődik

szülővárosához, a kiadvány nem tartalmaz veszprémi témájú írást.

Az emlékkötet méltó ajándék lett a címbe latin kifejezés szerint a történelmi, vagyis a „levéltári tudományok”-ban jártas professzor számára. A kötet megjelenése óta egyébként tovább bővült az ünnepelt publikációs listája, és bízhatunk benne, hogy Solymosi László is azok közé tarthat – például egy másik, Veszprémhez kötődő (egyház-)történészhez, Adriányi Gáborhoz hasonlóan –, akiknek még életében több *Festschrift* méltatja munkásságát.

Karlinszky Balázs

Az utolsó előtti pillanat

Gelencsér András:
Füstbe ment bolygó. Pannon Egyetemi Kiadó, Veszprém, 2015.

Gelencsér András professzor *Füstbe ment bolygó* című kötetét olvasva a francia filozófus, Jean Baudrillard *Az utolsó előtti pillanat* című műve (Magvető, Budapest, 2000) ötlök fel bennem. Az utolsó előtti pillanat az a határhelyzet, ami után többé már nincs mit mondani. Ekkor csupán a radikális elemzés/kritika árasztthat optimizmust, az események simogató, érdekezérelt elemzése a reményvesztés, a nihilizmus melegágya.

Ismert tény, hogy az embereket a mögöttük hagyott század végéig a légkörrel kapcsolatban szinte kizárólag az időjárás érdekelte. És ez nem véletlen, hiszen a múltban az időjárástól élet és halál függött. Manapság a média révén a szélsőséges időjárás hatásairól azonnal értesülünk, ami már önmagában véve is azt a benyomást keltheti, hogy az időjárási szélsőségek gyakoribbá váltak. Ez pedig felveti azt a gondolatot, hogy hasznos lehetne, hogy az időjárási eseményeket képesek lennénk érdemben módosítani.

Hogy a kérdésre válaszolhassunk, meg kell ismerkednünk a levegő, a légkör fogalmával, ami a köznyelvben gyakran a semmi szinonimája, ezt a „levegőnek nézve” szólás is jól tükrözi. A levegő alkotórészei közül talán az oxigén a legismertebb, a nitrogénről már kevesebben tudnak, a kisebb mennyiségben előfordulókat pedig nagyon kevesen tudnák számba venni. Ezen a helyzeten drámai módon akkor következtet be változás, amikor a múlt század végén a média révén a köztudatba berobban a „globális felmelegedés”, a „globális klímaváltozás” fogalma. A téma divatossá vált, politikai töltetet is nyert, s a vitában különböző érdekcsoportok is véleményt nyilvánítottak. Azonban ettől a kép csak zavarosabbá vált: természeti folyamatokról érzelmileg felfűtött vitát folytatni ugyan lehet, de nem érdemes. Ha ugyanis nin-

csenek alapvető ismereteink a Föld-légkör rendszer működésének alapvető tényeiről, akkor a viták csupán meddő vagdalkozások lehetnek.

Gelencsér András kötete nem világvége-prófécia, de távol áll tőle az a szándék is, hogy úgymond leszámoljon a tudósok globális felmelegedéssel kapcsolatos „világméretű összeesküvésével”. Azonban egy dolgot határozottan megfogalmaz: az emberiség ma már képes hatalmas léptékű légköri jelenségeket befolyásolni. És ez a „győzelem” nem feltétlenül sikertörténet. A munka nem kívánja az ember és a levegőkörnyezet kapcsolatának minden részletre kiterjedő, tudományos igényű bemutatását. Ezt számos kiváló monográfia és tankönyv megteszi. Mint a szó legnemesebb értelmében vett rendhagyó, ismeretterjesztő alkotás mindenekelőtt felvázolja, hogy az emberi aktivitással kapcsolatos közismert fogalmak – szmog, ózonlyuk, savas eső, globális felmelegedés, stb. –, illetve a róluuk alkotott fogalmaink helyesek-e. Nem hagyja figyelmen kívül a médiumokban és a világhálón keringő laikus érveléseket sem. Pontosítja vagy cáfolja őket oly módon, hogy a véleményalkotás folyamatába az olvasót is bevonja. A bonyolult légköri folyamatok bemutatására meglehetősen egyszerű, a hétköznapi gyakorlatban is megvalósítható fizikai kísérleteket mutat be. A kötet abban a tekintetben is rendhagyó, hogy szerzője a tudományterület aktív művelője, ami ma sok esetben nem feltétlenül megkövetelt kritérium. Sőt, az sem ritka, hogy az önjelölt szerzők a tudományos tényekből különféle érdekek mentén válogatnak, az előre megkívánt véleményt igazolandó.

Ha arra a kérdésre akarunk válaszolni, hogy mi a karcsú kötet elsődleges célja, a válasz a következő: tudatosítása annak, hogy az emberi tevékenység összessége napjainkban képes beláthatatlan következményekkel járó változásokat létrehozni olyan hatalmas természeti rendszerben is, mint a légkör. Ha ezt megértjük, reményünk lehet arra, hogy az ember-természet viszony mielőbb megváltozzék. Az ember nem gyarmatosítója a természetnek, hanem pásztora! Ha ezt figyelmen kívül hagyjuk, s az emberi tevékenység hatását kisebbítjük, vagy éppen tagadjuk, a ma még adott határokon belül jelentkező változások – medrűkből kilépve – az úgynevezett nemlineáris rendszerek természetéből fakadóan beláthatatlan módon fogják befolyásolni jövő generációk életlehetőségeit.

A kötet érdeme, hogy figyelmes elolvasása révén a kérdéskör tágabb összefüggésrendszerekbe – társadalmi, gazdasági, politikai, kulturális, stb. – történő elhelyezéséhez is kedvünk támad. Milyen hatással lehet a globális éghajlatváltozás pl. civilizációnkra, nevezetesen az euro-amerikai civilizációra?

Egy ismert közelítés szerint a civilizációk megropppanása a következő esetben történhet meg: (1) a társadalomból eltűnik a rendszerszemlélet és a távlatos gondolkodás igénye (mindent elural a test

és a jelen idő kultusza); (2) a társadalom nem érzékeli a krízist, a fenyegető helyzet kialakulását; (3) érzékeli, de ignorálja; (4) a kihívást a társadalom érzékeli, választ ad rá, de a válasz hibás.

A rendszerszemlélet megakadályozza, hogy egy jelenséget vagy egy folyamatot teljes összefüggésrendszeréből kiragadván vizsgáljunk, figyelmen kívül hagyva a „minden összefügg mindennel” elvet. A távlatos gondolkodás védelmet jelenthet azzal a mentalitással szemben, amely a rövid távú haszon érdekében lemond döntéseink hosszú távú kockázatainak mérlegeléséről. A „csak egy nap a világ” életérzés jó táptalaja a 2. és 3. magatartásnak, s ebből egyenesen következhet az is, hogy válaszuk, ha erre elszántuk magunkat, nagy valószínűséggel hibás lesz.

Az imént vázolt buktatókat elkerülendő, egy társadalom oktatási rendszereinek minősége döntő szerepet játszik. H. G. Wells (1866–1946) angol író ezt a következőképpen fogalmazta meg: a jövő egyre inkább az oktatás és a katasztrófa versenyfutása lesz. A megállapítás sarkított, de nagyon figyelmeztető és megfontolásra érdemes. Ne várjuk meg az utolsó pillanatot, ami után már nincs mit mondani többé.

Gelencsér András professzor könyve rendszerszemléletű és távlatos gondolkodásról tesz tanúbizonyságot.

Papp Sándor

Épített világ és természet egysége

Cserhát. Szerk. Márkusné Vörös Hajnalka. A Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára, Veszprém, 2013. (Veszprémi Kaleidoszkóp 1.)

Nehéz meghatottság nélkül írni egy olyan könyvről, amely azzal a hellyel foglalkozik, ahol születésemtől felnőtté válassomig életem legszebb éveit töltöttem. A könyvről szakmai kritikát írni, tartalmát boncolgatni: hiábavaló badarság, mert attól eltekintve, hogy minden szempontból nemcsak hogy elfogadható, de szívóbból mondom, hogy kifogástalan. Jól használható mind tárgyként (mérete, fogása), mind olvasmányként. Világos, informatív s nem utolsósorban – annak ellenére, hogy „tudományos” szempontból is megállja a helyét (források, utalások, olvasni- és kutathatók) – a lélekhez is szól.

A tény, hogy ez a könyv 2013-ban napvilágot látott, olyan embereket dicsér, akik nélkül ez a világ végképp kitörlődött volna az emlékezetből. Megpróbálok erről a világról szólni építészként, aki fizikailag

nagyon rég, lelkiileg azonban soha nem szakadtam el ettől a helytől.

Az Apám, aki építész-mérnök volt, sírva fakadt, amikor a pártházat építeni kezdték... A város egyetlen nagyléptékű, gyönyörű piacterére, aminek kikoptatott, természetes dolomit-padozata, ha nyári nap sütötte, szicíliai vagy spanyol világot idézett. Ez volt az első lépése annak a pusztító-építő munkának, ami visszavonhatatlanul átszabta a várost, és megszüntette az épített világ és a természet morfológiai egységét. Miről is van szó?

A város egy valaha dolomitból termett sík vidék szél és víz által kivájt, erősen szabdaltságot „belső” dombvidékére épült. Távrolról jövet úgy tűnik: akár egy alföldi városba érkezünk, templomai-épületei azonos síkban épültek a városszéli házakkal. Az azóta megépült elkerülő útgyűrű gyönyörűen érzékelteti ezt a topográfiai helyzetet.

A lapos Bakonyaljáról aztán a régi 8-as úton a városba érkezve, azt átszelve s a Temetőhegy után elhagyva a várost: fizikailag is érzékelhető volt a városnak ez a csodálatos adottsága. Ez az útvonal volt a város főútja; az útvonalat szegélyező „események” (házak, templomok, bástyák, hajtűkanyarok, terek, tercskék) – annak ellenére, hogy semmiféle városrendező elv, csak ésszerűség, a természet által felkínált lehetőségek – szabályozták létrejöttüket, európai viszonylatban is páratlan volt. Ennek az útvonalnak azon a szakaszán, ahol érintette a régi Búzapiac-teret, kezdődött a Cserhát. Itt kezdett „bomlani” a síkvidék: a Kossuth Lajos utcába torkolló cserhádi utcák északi irányban már a völgyben végződtek. Ez a helyzet még városszociológiailag is igaz volt: a sok, dolgos iparosember munkahelye, házatája végül is a város polgári sétáló-, üzleti utcájába kötött ki.

Maga a Cserhát lakóhelyként mesés volt. A ki-kikukucskálás mindenfelől a Bakonyra, a telkek-utcák közti szintkülönbségek miatt kialakult lelátások-átlátások, támfalak, lépcsők a környezet olyan gazdagságát adták, ahol öröm volt létezni. Meggyőződésem, hogy az emberek közti viszonyok is más természetűek voltak, mint a fennsíkra települt Temetőhegyen. Az épületek szinkronban voltak az őket befogadó természeti formákkal, arányos tömegek-terek szövedéke volt ez a hely, ami, sajnos, ma már csak apró zárványokban lelhető csak fel.

Kár, hogy nem termelt Veszprém egy Mészöly Miklóshoz hasonló ember, aki szövegeiben tökéletesen újra tudott élesíteni egy másik dunántúli várost. Ez a könyv most mégis megtette ezt.

Köszönet érte.

Csomay Zsófia

Élet a mínusz harmadikon

Élet a mínusz harmadikon. Várbörtön a 21. században. A Laczkó Dezső Múzeum kiállítása. Veszprémi Törvényszék, Vár u. 19.

Megnyitó: 2015. május 6.

Még másfél évtizede is különös, ámde tipikus veszprémi jelenet zajlott le délutánonként a Jókai utca elején: lent a járdán kis csoportosulások kiabáltak a hatalmas épület felé, az apró ablakok valamelyikéből pedig érkezett a válasz. A völgy visszhangzott, harsogott... Ilyen volt a börtön-telefon. Egészen 2003-ig, míg az új börtön el nem készült. Hát... – nem irigyeltük igazán a környéken lakókat!

Aki ezt az utcai jelenetet egyszer is látta, biztosan megfordult a fejében: vajon milyen lehet ott, túl rácson. Ritka épület az, amely keletről két-, nyugati oldalról pedig ötszintes! Hatalmas tömegével szinte ráül a Hosszú utca házaira, uralja a várhoz Jeruzsálem-hegy felőli látképét. A középtájon hozzáragasztott őrbódé pedig egyértelműen jelzi szomorú funkcióját.

A rejtély eloszlott: 2015. május 6-tól bárki megnézheti a várbörtön épületét a Laczkó Dezső Múzeum legújabb állandó kiállítása keretében.

A várbörtönbe a Veszprémi Törvényszék udvarán át vezet az út. A turistáktól hangos Vár utcából a bíróság kapualján áthaladva a főépülettel párhuzamos, szépen felújított udvari épülethez érünk, és még semmit nem érzünk a börtön hangulatából. A ház falai az egykori – ma a terepszint alatt még meglévő – várfalra támaszkodnak, lépcsőháza már ezen a falon kívül vezet lefelé a mélybe. A fény, a levegő mintha fokként fogyna az omladozó, vizes, rideg falak között.

A cellákat látva hihetetlenek a következő adatok: a veszprémi börtönben hivatalosan 55 elítélt lehetett, de voltak időszakok, amikor 250-en is raboskodtak itt. A vízvezetékét 1984-ben vezették be az épületbe.

A mínusz harmadik szint cellái nyitva. Az ablak nélküli sötétzárka a betyároknak állít emléket, a völgy felőli, apró ablakosok közül néhányban az eredeti berendezés: vaságyak, asztal, hokedli, kis falicsap és WC – átlag 15 négyzetméter lehet, és 2-3 elítélt számára adhatott helyet. Vasalt ajtók, rácok mindenütt. Azok a kis „telefonálóablakok” rabtárs segítségével nélkül elérhetetlen magasságban adnak csak némi fényt a külső világból. Az omladozó falakon, ajtók belső felén még olvashatók a ceruzás feliratok, apró vésetek: „Királyság”, „Sutyi 2000. dec. 23.–2001. dec. 22”.

Látogatható a parancsnoki szoba, az átjáró-cella az őrbódéhoz, az egykori kápolna, minimál stílusban rekonstruálva,

a közös zuhanyozó (rózsák nélkül) – ezt hetente egyszer használhatták az elítéltek. Az egyik cellában az eredeti ablakok-ajtók, egy másikban a 20. század politikai viharait példásan követő, címeres, közintézményeket jelző zománczott táblák láthatók.

A kiállítás bemutatja Mindszenty József egykori veszprémi püspök celláját. 1944. november 27. és december 22. között volt a börtön lakója, kispapjaival együtt. Látogatható az a kis, lépcsőházból elkerített ideiglenes kápolna is, ahol diakónussá szentelte a nemrég elhunyt Földvári Imre atyát, a várnegyed egykori plébánosát is.

A kiállítás jelenlegi formájában megdöbbent, sok eddig ismeretlen dologról tájékoztat. A mínusz harmadik szint kínálja a lehetőséget a kiállítás bővítésére. Ismerve a kurátorok második lépcsőben megvalósítani tervezett elképzeléseit (az őrbódé látogathatóvá tételét, az 1956-os kiállítást, a kivégzőhely bemutatását) várjuk a végleges, teljesen kész állandó kiállítás elkészülését, sok tárgyi anyaggal, dokumentummal, egyedi börtöntörténeti attrakciókkal.

Talán még a Jókai utcai börtönlefont is fel lehetne támasztani egy-egy kivételes alkalommal.

Az Élet a mínusz harmadikon – várbörtön a 21. században című kiállítást csoportosan, szaktárlatvezetéssel lehet látogatni hétfőtől péntekig, 9 órától 14 óráig. A csoportok (minimum 10 fő) indulásának időpontja: 9 óra; 11 óra; 14 óra.

Gy. Lovassy Klára

A vers legyen veletek

A Parnasszus költészeti folyóirat kéziratkiállítása.

Veszprém, Egyetemi Könyvtár és Levéltár, 2015. május 21.–27.

A kiállítás címe bombasztikus/karikaturisztikus, és ízlésemről idegen ez a típusú áttetsző költészeti játék – a Parnasszus és Turczi István főszerkesztő szállóigének szánt parafrázisa, de föltehetőleg működik, hiszen – íme – szemet szúr, rögzül, identitást teremt. A kiállítás is az ötlet áttetszőségével és nyilvánvalóságával ejt rabul. Mondhatnánk, hogy nincs benne semmi eredeti. Ez azonban nem igaz, hiszen épp az eredetiség kérdését állítja középpontba. Létrehoz egy problémát, és (költőt, képzőművészt, közönséget) bevon a megoldásba.

A kortárs írók kézirat-kiállításának ötlete első hallásra számomra kevésbé meggyőző. Kortárs író nem ír kézzel, nincs eredeti kézírata, a kortárs író egy ürge a Facebookról, akinek 5785 ismerőse van, naponta posztolja magát, könyvét, kutyáját, házát, mezejét, (felebarátja) feleségét. Ellenőrizhetetlenül multiplikál. Aztán mégis, még a megnyitó előtt körbejárva a kiállított anyagot, bemozdulnak a kézzel írt sorok, olvasmányemlékeket, arcokat hívnak be egyenként, aztán egymással is kapcsolatba lépnek, egyedi önmagukon túlmutató értelmeiket hoznak létre.

Ez a kiállítás úgy irányítja a figyelmet – persze azét, akié már a versen, a költészeten van –, hogy a nyomtatott-olvasott szöveget átviszi egy, már idegenné vált médiumba, a régiséget idéző, lényegében mégis újszerű kézírásba. A kézírás, azt hiszem, mára elveszítette elsődlegességét a gépiráshoz képest, és egykori természetessége egyre idegenebb. Igaz ugyan, hogy sokkal összetettebb eszközt használunk a gépiráskor, mint a kézírás során, a géppel írásnál mégis elsődlegesebb, egyszerűbb mozdulatokkal élünk: ujjainkkal tapogatunk, ütögetünk egy előttünk lévő felületet. Semmi szövés, semmi fonás, és semmi kézzelfogható eredmény.

Ma kézzel leírni egy költői szöveget, akár sajátot, akár másét, önmagában különös alkotói tevékenység. Sajátos testi kontaktus jön létre az épp íródo műalkotással, eredménye nem maga a vers, hanem egy érzékelhetően mediális mű, a szóművészet és a kézi alkotótevékenység találkozása. Más, mint Arany János vagy Babits Mihály vagy József Attila vagy Weöres Sándor kézírata. A vers új minősége jön létre, ahogy új minőség jön létre például egy szavalt során. A versszöveggel való legsemlegesebb befogadói helyzet ma a papírra nyomtatott vagy kijelzőn megjelenített, valamilyen sztenderd betűtípussal tipografizált, tördelt szöveggel való találkozás. A hangzó vagy a kézzel írott változat ehhez képest erősen egyénit, például minden reprodukciónál változik.

Nem dokumentumok tehát ezek a kiállított darabok, hanem kiállításra készült alkotások, és ezt a jelleget erősítik a szövegekkel közös vizuális teret létrehozó képzőművészeti munkák is. Összefogják, értelmezik, átmozgatják a kézírásos verseket. Ezt a képzetet hozta létre a veszprémi kiállításnak a lépcsőházból érkező látogatót fogadó első darabja is, amely ráadásul filmes és zenei memóriánkat is aktivizálhatja: FeLugossy László képzőművészeti

munkái adnak közös teret Zalán Tibor, Papp Tibor, András Sándor, Varga Imre verseinek. Szabados Árpád művei kisugároznak a környezetére, Opánszki Tamás hokisai bemozdítják az egész kiállítás látványát, Banga Ferenc grafikai előhívják régi könyvélményeinket.

Működik persze a ráismerés öröme és a kézírás közvetlensége/közvetített jelene is: Tolnai Ottó jól ismert kézvonásai milyen esendők a cím nyomtatott nagybetűit írva; Juhász Ferenc Esti könyörgése üzen a múltból, és tudjuk, hogy meghallgattatott; és megállít Tóth Krisztina szépen teleírt lapja (Idegen test), Korpa Tamás apró betűs, diákos, Balázs Imre József szép, Szálinger Balázs nyugatosan régies kézírása. Generációs és regionális sajátosságok sejlenek föl. Aztán a szép találkozások: a Kukorelly Endre, Ladik Katalin, Keszthelyi Rezső sorra például kapásból fogadnék egy nem létező szerencsejátékon (ki tudja, Turczi főszerkesztő talán már tervezget valami ilyet). Petőfi „kortárs” verseinek darabjai nemcsak a kézírás médiumát hívják tetemre, de beindítják a képzeletet is, és megdolgoztatják a rekeszizmokat (Parti Nagy Lajos, Nádasdy Ádám, Tandori Dezső, Tőzsér Árpád, Orbán János Dénes...). És akik esetében a kézirat jelenléte és az írásaktus egykori jelene között már visszavonhatatlan cezúra tátong: Csiki László, Nagy Gáspár, Rába György, Faludy...

A képek és versek, képek és képek, versek és versek közti dialógust nemcsak az egész látatja, hanem több munka visszhangozza is. Egyet idézek, az egész eddigi írásom behelyettesíthető vele: „Képek / I. Felületek mint a mélység / kérdésére adott feleletek. // II. Feleletek mint a mélység / kérdését fölvető felületek.” Na, ki a költő?

Ladányi István

Alkalmi magyarázatok Nemes Z. Márió költészetéről

A Kb és az újvidéki Híd Kör Kritikustusájának találkozása,
Veszprém, Pannon Egyetem MFTK, Sziveri János
Intézet, 2015. április 28.

2015. április 28-án került sor az újvidéki Híd folyóirat és a Forum Könyvkiadó Intézet bemutatkozására Veszprém, a Sziveri János Intézet szervezésében. A vajdasági (szerbiai) magyar folyóiratot Faragó Kornélia főszerkesztő, a könyvkiadót Virág Gábor igazgató mutatta be. A bemutatkozás után a veszprémi és az újvidéki kritikuscsoportosulás tagjai találkoztak (Berényi Emőke, Dancsó Andrea és Patócs László), hogy beszélgessenek Nemes Z. Márió költészetéről, legfőképpen új kötetéről, *A hercegprímás elsírja magát* című műről.

Séd, 2015. tavasz, 28., 29. old.

A kritikai tanácskozás a „veszprémi menetrendet” követte, ennek megfelelően Berényi Emőke és Pintér Viktória moderálásával minden résztvevő lehetőséget kapott véleményének kifejtésére. A beszélgetés során két dolog biztosan nyilvánvalóvá vált: ez a költészet szinte minden kategóriába besorolható, ugyanakkor egyetlen, kizárólagos kategóriába sem sorolható be, valamint a Nemes Z. Márió költészetéről tett kijelentések, megállapítások egyszerre meg is hallják egymást, ugyanakkor el is beszélnek egymás mellett.

Többen is megállapították, hogy Nemes Z. Márió költészete experimentális jellegű, a hagyományos olvasói horizontokból nem lehet egykönnyen megközelíteni, így akár a Nemes Z. Márió-olvasót külön „fajnak” is lehet tekinteni. Egy olyan megosztó személyiséggel állunk szemben, aki ezt a megosztó szerepet poétikájának alapelvevé is tette. A „kritikus tömeg” értelmezéskísérletében megpróbálta kontextusba helyezni az eddigi életmű darabjait, miközben arra is rájött, hogy a költő értekező munkásságában érdemes kapaszkodókat keresni – tehát maga a költő saját munkássága révén meg is támogatja líráját, egyfajta „segítség” is ad befogadójának –: „Nemes Z. Márió saját magába ágyazza Nemes Z. Máriót” – hangzott el. Nemes Z. Márió költészete direkt módon elvágja magától a lehetséges olvasási módokat, a lehetséges referenciális pontokat, ahol „megszületően lenne” a jelentés, ott a szó nyomban „kivonja magát” alóla.

Alkotói pályájának kezdeteitől kategorikusan leválik saját generációja költészetéről. Nemes Z. Márió elrejtja a saját gyökereit, a szubjektum nem kap lehetőséget a „kiterjesztésre”. Saját kiáltvánnyal rendelkezik, aminek egy részlete el is hangzott az esten, s ezen keresztül szinte bejelenti saját programját: „Tenyéssz magadnak művet, neveld nagyra, hogy egész városokat kergessen örületbe és fiatal lányokat zabáljon pikkelyes tinédzserbuliján”. Nemes Z. Márió szereti a közös munkát. Együtt dolgozik Kis Róka Csabával (*A hercegprímás elsírja magát* kötetben a két művész szövegei és képei találkoznak, s válnak együttolvashatóvá). A kiáltványban Hajas Tiborra és Nádas Péterre is utal. Arra a Hajas Tiborra, aki a ’70-es években működött fotósként, s többször saját testét is műalkotássá emelte. Nádas Péter testszemlélete, a test iránti irodalmi érdeklődése is előtérbe kerülnek, s a két alkotó életművén keresztül lehetőségessé válik a Nemes műveihez való közeledés, valamiféle közös elem érzékelése – amit a test problémájának nevezhetnénk. A beszélgetők arra is kitértek, hogy a Nemes Z. Márióval készített interjúk érdekesebbek, mint a róla eddig megszületett kritikák. Tehát amivel ő maga kommentálja költészetét, azzal sokkal inkább megfoghatóvá válik, mint a külső szemlélő kapaszkodók nélküli értelmezésén keresztül.

A beszélgetés során szinte nem volt olyan irodalomtörténeti/művészeti kategória, amely ne merült volna fel lehetséges

megközelítési pontként. Ezek a megjegyzések a kijelentés gesztusában igaznak minősültek, ám a további hozzászólások felül is írták őket, vagy azok mellé rendeltek más megközelítéseket. Így Nemes Z. Márió költészetében a befogadásban többször szóba került a vizualitás fontossága, az emberábrázolás nehézségei, amelyben a szubjektum darabokban van, ám a képiségen keresztül mégis kirajzolódik valami – csak éppen ezt a valamit volt nehéz megközelíteni.

Elhangzott, hogy Nemes Z. Márió költészete abszurd humorral rendelkezik, a groteszk jellemzői is megjelennek, egyszerre szürreális, tragikus, melankolikus, jellemzi a barokk képalkotás és a rokokó stílusjegyei is, mint a túlzásba forduló megcsináltság, intimitás a testiségről vagy az örült romantikus gesztusok. Pontosan ezért váltott ki „vitát” ez a költészet, mert érezhetően mindenki más-más úton próbált közelíteni Nemes verseihez.

A befogadó „történetre” vagy valamiféle összefüggés felmutatására vonatkozó igénye mégis jelentkezett, és igyekezett megállapítani, hogy miféle történet rajzolódik ki a kötetben, s a beszélgetők arra a következtetésre jutottak, hogy Nemes Z. Márió *A hercegprímás elsírja magát* című kötetét egyfajta „antiszemlemtörténet” vonultat fel. Szereplői abból a korból származnak, amikor elindul a történetírás, ám folyamatosan az újírási gesztusa dominál. Nemes Z. Márió „újrahasznosítja” a történelem szereplőit. Batthyányi Ilona, Haynau egészen más szerepben lép elénk, mint amelyet életükben betöltöttek. Felmerült, hogy Nemes Z. Márió költészetében egy olyan kultúrát vonultat fel, amelyet nyilvánvalóan a saját kultúránkon keresztül tudunk megközelíteni.

Aztán a végére leegyszerűsödnek a megállapítások: Nemes Z. Márió a költészet nyelvével utasítja el a költészetet, és a kultúra nyelvvel utasítja el a kultúrát. Nemes Z. Márió költészete megdöbönt. Nemes Z. Márió költészete mindennel szembemegy.

Tokos Bianka

Faragó Kornélia, Ladányi István és Virág Gábor.
Fotó: Patócs László

Határátlépés Frenákkal

Szabadságvágy, szex, az öregedés nyomorúsága – Őszinte pillanatok a táncszínházak 17. veszprémi fesztiválján. Május 27.–30.

Nem sokkolja már a veszprémi közönséget Frenák Pál társulatának nyers őszintesége, mint valamikor a *Fiúk* hőskorában, sőt, komoly rajongótábora alakult ki *A Tánc Fesztiválja* tizenhét éve alatt. Ovációval fogadták a mester legújabb koreográfiáját, a *Birdie*-t a nézők. Ha csak ennyi lenne az összművészeti rendezvény hozadéka, már megérte Vándorfi Lászlónak, a Pannon Várszínház igazgatójának és Krámer Györgynek, a fesztivál művészeti vezetőjének az erőfeszítést. Le a kalappal előttük, hiszen anyagi nehézségek közepette, kevés pénzből nem egyszerű összehozni ennek a kicsit még mindig mostoha, bár egyre elfogadottabb műfajnak a szemlét.

Vándorfiék szerencsére nem engednek a kommercializálódás csábításának. Tartják a színvonalat, nem tesznek engedményeket a tánc populárisabb elágazásai felé. Az idei, sorrendben 17. fesztivált a Bozsik Yvette Társulat nyitotta meg a *Tavaszi áldozattal*, fellépett a már említett Frenák Pál Társulat a *Birdie*-vel, Duda Éva társulata az *Outbreak*-kel, az Aulea alkotócsoport a *Vágy villamosával*, valamint a Magyar Mozdulatművészeti Társulat *A hét fő bűnnel*, és itt voltak Veszprémben a fiatalok, Feledi Jánosék a *Psychével*, Góbi Rita a *Ne hisztizzél!* című produkcióval, valamint Grecsó Zoltánék a *Willany Leó* improvizációs műhellyel. Szerveztek zárt körű kísérőprogramokat is, ilyen volt például a *Horda2*, amely a Nemzeti Táncszínház, a Káva Kulturális Műhely és a Közép-Európa Táncszínház együttműködésében készült. A Juhász Kata Társulat pedig *Bemeglegítés* címmel tartott interaktív tornatermi előadást, amely az új közönség nevelése szempontjából is fontos lehet.

Bár rétegigényeket elégít ki, a tánc- és mozgásszínház egyre inkább beépül a nagy kőszínházi produkciókba is, hiszen nem annyira a szavak, mint inkább a vizualitás századát éljük. A mozgásszínházakban kierielt módszereknek és technikáknak a klasszikus elemekkel való ötvöződéséből alakul ki az új művészet, korunk és a jövő színházi nyelve, amit még nehéz definiálni, hiszen olyan közel van. De meg kell próbálni, ha szólni akarunk például arról, amit most Veszprémben láttunk. Kicsit olyan ez, mint kifejezni a kifejezhetetlent, válaszolni az értetlenkedő néző kérdésére: Hát mondja meg nekem, mi ez?

Frenák Pál pályája úgy indult, hogy felrúgta a klasszikus színházkészítési szokásokat, nem akart vagy nem is tudott a nagy struktúra része lenni, élete sem erre predesztinálta, siketnéma szülők nyolcadik gyerekeként a jelnyelv volt az anyanyelve. Apja halála után hatéves korában állami intézetbe kerülve, ebből a kommunikációs környezetből kiszakadva szinte önkéntelenül is elkezdte keresni a testbeszéd lehetőségeit. Ez a keresés azóta is benne van, visszajön a darabjaiban, így a legújabb koreográfiájában, a *Birdie* (*Madárka*) címűben is. Frenákról elmondható, hogy ő valóban anyanyelvként használja a testkommunikációt, ami sokkal őszintébb, kifejezőbb a verbalitásnál. Ezzel a meggyőződéssel járta makacsul a maga reménytelennek tűnő útját, ami végül is bejött, hiszen a világban párhuzamosan, egymástól függetlenül többen is dolgoztak az övéhez rokon elképzelésekkel a színházi nyelv megújításán, hogy például csak Pina Bauscht, a modern tánc anyját említsük, vagy Johann Kresniket, Jan Fabre-t, Nagy Józsefet, Juronics Tamást stb. Most blikkfangos lenne azt írni, hogy amikor Frenák Pál társulata 2000-ben elnyerte a *Tricks and Tracks*-szel a Veszprémi Táncfesztivál fődíját, egy csapásra ismertté vált. Mindenesetre sokan szeretjük a stílusát, amelyben nagy szerepet kap a sajátos frenáki organikus technika, az ütköző-kapaszkodó kontakt és a nagyon karakteres, atlétaszerű fiúkból, kiváló táncosokból álló társulat. A létfilozófiai kérdéseken túl, amelyeket már-már megszállottan feszeget, táncosai sajátos mozgásvilága az, ami beleég a néző agyába. Frenák ezzel a színházi nyelvvel, amit magából merített, totálisan kilépett a magyar színházi hagyományokból. Előadásai szellemisége, hangulata egészen sajátos. Elemi érzéseinkre apellál, végső soron azzal szembesít bennünket. Egy Frenák-előadás mindig sokkal több az

elbeszélhető történetnél. A *Birdie* tavaszi bemutatója előtt azt nyilatkozta, ahogyan a veszprémi fesztivál programfüzetében olvasható is, hogy az új kreációban az öt „hosszú évek óta foglalkoztató repülés motívumon túl Alan Parker *Birdy* című filmdrámája, William Wharton amerikai író 1978-as, azonos című regénye, valamint Raymond Depardon *San Clemente* című dokumentumfilmje inspirálta”. Ám neki erről, az elmebeteg fiataloknak egy szigeten található intézetéről egy másik zárt tér jutott eszébe, az, amelyet a hatvanas évek Magyarországon ő is megtapasztalt állami nevelőintézetben felnőve. A *Birdie*-ben az a vágy ismerhető fel, hogy táncosaival túllépjenek emberi mivoltuk határain, hogy meghadják az embert gúzsba kötő problémákat. Az ép ésszel felfoghatatlan helyzeteket. El kell hinnünk neki, az egyik univerzum akkor nyílik meg az ember előtt, ha viszolygunk a másiktól. A *Birdie* valóságos és átvitt értelemben is a labirintusból való kilépés lehetősége. Labirintusokban élünk, ahhoz, hogy ezekből kiemelkedjünk, szükségünk van valamiféle lelkeségre vagy más segédesszközökre – nyilatkozta. Ikarosz és apja szárnyakat készítettek maguknak, hogy elhagyhassák a bűn, az örület, a halál labirintusát. Ám a megsemmisülés elől ez sem jelentett menekvést, mert a halál mindig ott van a történetek közben, ha nem a végén, akkor most, vagy később, de jön. Ikarosz lezuhan, belezuhan a tengerbe, mert túl közel repült a naphoz, és elolvadtak a viaszból készült szárnyai. Talán azért történt így, mert ő a saját halált választotta.

Ez utóbbiak itt abszolút az én asszociációim, de Frenák éppen erre apellál, célja kinyitni a nézők asszociációs csatornáit. Nem szábarágós előadást készít, hanem csak beindítja bennünk az asszociációs láncot, és akkor előfordulhat, hogy a végén magunk is meglepődünk, mint ahogyan a koreográfus állítja: akkor jó az előadás, ha a táncosaiból olyan minőséget hoz elő, amin ők maguk is meglepődnek, hogy elkaptak, megfogtak valamit.

A díszlet mindig nagyon fontos Frenáknál, többek között arra is szolgál, hogy kibillenti a táncosait a megszokott mozgáskordinátáikból, különleges instabilitást hoz létre, amire ők maguk is a legőszintébben reagálnak. Elfelejteneik viselkedni, kénytelenek átértékelni a mozgásrendszerüket. Most a 3D-s grafikai tervezőprogramok világát idéző, közel 2,5 méter magas elemekből álló, átjárható fémlabirintust, térrendszert épített fel Lakos Dániellel, a Tervhivatal építészével. Egy kicsit a régi sátrak gerincére emlékeztet, amikor lebontottuk vagy felállítottuk a kempingben. Ezeken a fémrudakon, illetve ezeken kívül és belül mozognak a táncosok meglepően sokszor idegborzoló, néha brutális gesztussal, vagy éppen a madarakat utánózva. Mindenféle határokat átlépve. Hatalmába kerít a látvány nyers, őszinte elbeszélésmódjával, bizarr képi világával, a táncosok fantasztikus technikai tudásával és erőnlétével. És akkor Norman Levy rendkívül inspiratív, különféle zajokból és emberi beszédfoszlányokból álló zenéjéről még nem is szoltunk. A *Birdie* magától értetődően elnyerte a fesztivál legjobb előadása díját és a közönség díját egyaránt.

A *Tánc Fesztiválja* többi előadása olyan univerzális témákkal foglalkozik, mint a szex (szerelem, vágyódás), deviancia, a személyiség összeomlása, nőiesség, férfiaság, az öregedés nyomorúsága, félelem, haláltudat. Mindent elmondtak már ezekről, sokszor. De semmit sem értettünk belőle? Talán ezért is kell újra

Frenák Pál Társulat: Birdie

és újra átgondolni. Ami a táncstílust illeti, a határok elmosódtak, a legkülönbözőbb tánctechnikákat használnak szükség szerint az előadásokban, a különböző stílusok jellegzetes elemeit, mozdulatait szabadon variálják. Sok múlik a táncosok tehetségén, képességén és a társulat vezetőjén. A *vágy villamosa* Kulcsár Noémi rendezésében és koreográfiájában klasszikusabb hangulatú előadás, finom lelki rezdülésekkel. Szélesebb közönségréteget szólít meg Tennessee Williams drámája újraértelmezésével, 20. századi népszerű amerikai zeneszámok felhasználásával. Blanche szerepében Lőrinc Katalin érzékeny művészete kiváló kontrasztja az erőszakos, agresszív macsó világnak. Életünk problémái az eredendő emberi kegyetlenségre vezethetők vissza, mindez lehangoló, kilátástalan és depresszív. A boldogság legfeljebb pillanatokra elérhető, egyszerű lelkeknek. Az utolsó jelenetben Blanche megkövülten ül az óceán partján, valahol a távolban felbűg egy nagy hajó kürtje. Indulni kellene.

Egészen más hangulatú az *Outbreak*: Rosana Hribar és Gregor Lustek szlovén koreográfus-páros mintha a karikatúráját, paródiáját rajzolta volna meg a férfi-nő kapcsolatnak. A klasszikus bohócszám, a „Yes? No!” mintájára, sosincs összhang.

Az egymás meg nem értésének kiváló metaforája. Ennek a szituációnak az abszurditását mindenféle helyzetkomikummal alaposan kiaknázza a társulat, mégis az az érzésem, hogy az egész produkció dekoratív szépsége nem haladja meg a képregényekét. A *Psyché* és a *Ne hisztizz!* is a csábítás természetéről beszél, beleértve az öncsalást is. Csak ellentétes kiindulópontból: Góbi Rita a követelőző gyermek, az entellektüel nő szeretetéttségét, magányát, a férfi figyelmét provokáló hiábavaló próbálkozásait mutatja meg, míg Psychéként Krausz Alíz maga a halálos szépség. Az új szépségideál, akinek minden lépése halálos. Démonikus energiával, önfeláldozással, színvonalas tánctechnikával jeleníti meg a féktelen szabadságvágyat, a született hódítót. Már csupán a tekintetével és a lélegzetvételével is romba dönt mindent maga körül, hogy aztán egy laza mozdulattal bekebelezze áldozatait. Amikor pedig a „szárnyait” is szétterjeszti, világok remegnek meg. Aki Psychére néz, szépsége ígézetében elfelejti a jó és a rossz szokásos logikáját. Nekem is már csak később jut eszembe a kérdés: mi a szerelem? Mi van mögötte? Mi van utána?

Bartuc Gabriella

Mozdulatok ketrecben és kelepceében

A Tánc Fesztiválja. 2015. május 27.

A tavalyi évvel ellentétben az ideiglenes táncplatformok sokkal közelebb kerültek egymáshoz, így az is kényelmesen oda tudott érni az aktuális helyszínre, aki nem autóval érkezett a fesztiválra. Az első napon az Ajka-Padragkút Táncgyűttes lépett fel, valamint a Bozsik Yvette Társulat és a Magyar Mozdulatművészeti Társulat versenyprogramját tekinthette meg a közönség.

Az Ajka-Padragkút Táncgyűttes nyitotta a kortáránc-fesztivál programját. Amellett, hogy a néptáncgyűttes nagyon igényes repertoárt mutatott be, felmerül a kérdés, hogy a szervezők miért egy konvencionális műsort helyeztek az esemény élére. Tudja-e egy hagyományos, kötött koreográfiákkal dolgozó együttes a maga szemszögéből úgy mozgásba hozni a kortárs tánc kultúrát, hogy az izgalmas kérdésekké válhasson? Az előadás végére kiderült, hogy nem ez volt a társulat célja. Táncoltak egy jót. A modern szerkezetű Hangvilla kávézója azonban kérlelhetetlenül ellenpontozta a mezőiségi és bodrogközi táncokat. A Kádár Ignác művészeti vezető által végigkommentált és végigtáncolt jó hangulatú negyvenperces blokk sajnos nem tudott párbeszédet kialakítani a fesztivál többi előadásával.

A hivatalos nyitány Bozsik Yvette *Tavaszi áldozat* című munkája, egy Igor Sztravinszkij művére komponált régebbi koreográfia felújítása volt. Az előadást először 1999-ben mutatta be a társulat. Valószínűleg ebből fakadt avított szépsége, amely problémáival bele-bele ütközik a mába, elhelyezi magát az őt körülvevő kortárs tánc kultúrában, ugyanakkor adós is marad a progresszivitás (tánc)nyelvkereső bravúrjaival. A kezdőkép: szürke ruhás, kör alakú ketrecben várakozó emberek, hét nő és hét férfi, egy pillanatra visszameltek a tavalyi év nyitóelőadásához, a Közép-Európa Táncszínház által színre vitt *Hordához*. A rituális ismétlődés tematikus megidézése így a fesztivál programjára is kiterjedt.

A ketrec „pixelesített”, rácsokon átszűrődő belső világa együtt elevenedik a zenével. Lányok mozognak puhán, folyton felfelé. Születik a mozgás, éled a jelentés. A kiszakadás, kifejlődés csattanó pillanata beidézi a kör férfin princípiumait. A szürke női szoknyák alól ezzel párhuzamosan egyre többször bukkan elő a színes alsónemű. Cserélődik a fent-lent, előtűnik a termékenység abszolút territórium. Férfiak és nők egymásba táncolt mozdulatai a lét örökös en ellentéző, ugyanakkor kikerülhetetlen összetartozásait mutatják. A ketrec, az önmagába visszatérő folytonosság, a kelepce egyszerre tudatosul a férfiak aktív térbe lépéseivel. Nagyon erős a darab

gender-olvasata. A férfiak által uralt nők az elnyomott, elfojtott, lekapcsolt mozdulatok egyre frusztráltabb alakzatait szenvedik el. A darab legérdekesebb vonala is ezekből az elfojtott mozdulatokból alakult ki. Az uralhatatlan mellézköngék erejére alapozott mozgások, melyek megtörik a rítus feszített szabályrendszerét. A kiteljesedni nem tudó, másikba oltódó test sikertelen rezonanciái ezek, a megfeszített erőlködések, nem koreografálható, testbe szorult utórezgések.

Azt gondolom, a rítus a kortárs tánc egyik leghálásabb témájává nőtte ki magát. A testnek egyszerre kell táncolnia a kintet és a bentet, a fehéret és a feketét, a hideget és a meleget, a születést és a halált. Ugyanakkor a rítusnak merev forgatókönyve van. Ez az előadás is szépen végigjárta az ismert stádiumokat, az élettől a halálig vagy a kiközösítésig. Sokszor a néző előbb tudta, mi fog következni, mint hogy az akár a mozgás motívációiból kiderülhetett volna. A ketrec ottléte meghatározta, hogy a bent lévő közösség büntetni fogja a szabadulásgyakorlatokat, elhatárolódik a külső világtól. A rituálisan előhívott szexuális aktusok fokozódó direkt, agresszív módon mutattak az áldozati események felé. Egyre brutálisabb, örültebb testmozgásokkal haladt a darab a kiszakadásig. Egy ilyen közegben minden visszafordulás elkeseredett kísérletként mutatkozik meg, nem lehet megtáncolni, mert a rítus koreográfiája gátolja. A körforma így sokszor a művészet és a megvalósulás improvizatív szökőútjait is lezárta.

A fesztivál leggyengébb produkciójának a Magyar Mozdulatművészeti Társulat előadását (*7 fő bűn*) tartottam. Az orkesztika vagy más néven mozdulatművészet definíciója a következő: a mozdulatok művészete és tudománya. Abban több a mozgás fogalmánál, hogy célja van, és kizárólag élőlényhez rendelhető. A 20. század egyik művészeti-mozgalmi irányzata, amely „a balett elmechanizálódása, sztereotipizálódása ellen lépett fel azzal, hogy lelket öntsön a színpadi táncba, hogy azt érzelmek, jellemek, típusok megjelenítésére tegye alkalmassá”. A baj az, hogy ez a közlés mára már elavult. A balett is megtalálta saját korlátai meghaladásának eszközeit. Tulajdonképpen ezt mutatja az is,

hogy Veszprémben 17. alkalommal tudják megrendezni ezt a fesztivált a kortárs tánc jegyében. Így a Magyar Mozdulatművészeti Társulat saját célkitűzései felől nem tudja igazolni magát. A darab a 7 fő bűn tematikájának megfelelően 7+1 szereplőre épült. A térben fehér támlás székek, az ismertető alapján talán köoszlopok, a Tízparancsolat absztrakt ábrázolatai. Folyamatosan kísérik az előadást, az életünket. A bűnöket és erényeket egyaránt megjelenítő személyek egyesével mutatják be a lényegüket meghatározó mozdulatsorokat. Az egyes szekvenciák vége felé megérkezik a többi szereplő is, mintegy mutatva, nem létezik kizárólagos jó vagy rossz. A férfiak és nők egyaránt súlyos estélyi ruhát viselnek. Nehézkész operabetékek kalauzolnak az allegóriák monumentális barokk világképe felé. Az egész darab hátterében egy kopasz, magas, fekete női ruhát viselő férfi állt. Ő volt az irányító. Minden etap vele kezdődött, és vele ért véget. Az elejétől kezdve azt sugallta, hogy bár közömbös a színpadi mozgások iránt, bármikor képes belenyúlni, megváltoztatni azokat. Ezért is volt furcsa, mikor a darab során egyszer vagy kétszer eltűnt a színről. A kaotikus ábrázolások nem hagyták, hogy a nézőben letisztuljanak a színpadi viszonyok, így az irányító kívül kerülését is csak valamiféle motiválatlan elmozgásként tudtam érzékelni. (A céltalan vonulásokkal amúgy is meg volt terhelve az előadás.) Az is végig problémaként lógott a levegőben, hogy a táncosok a bűnöket és erényeket táncolták-e (mind a heten külön egy erényt és az azzal párt alkotó bűnt), vagy a bűnökkel és erényekkel együtt élő embert.

Számomra az előadás legérdekesebb horizontja a táncosok életkora volt. (Zömében negyven-ötven feletti táncosok szerepeltek a darabban.) A mozdulatművészet a 21. században ezen a ponton tudna forradalmi lenni. Megvannak a kereitei ahhoz, hogy meghosszabbítsa az aktív táncos-kort.

Pintér Viktória

*Tennessee Williams: A vágy villamosa. Kulcsár Noémi, Tellabor – Aulea alkotócsoport.
Táncolják: Lőrinc Katalin, Csere Zoltán, Lázár Eszter, Grecsó Zoltán, Tóth Brigitta, Bukta Gergő, Schell Martin*

A díjkiosztó ünnepség

Az Ajka-Padragkút Táncgyűttes

Magyar Mozdulatművészeti Társulat: 7 fő bűn

Duda Éva Társulat: Outbreak

*Telt ház a Hangvillában,
a Frenák Pál Társulat előadásán*

*Horda2 (Nemzeti Táncszínház,
Káva Kulturális Műhely, Közép-Európa Táncszínház)*

Kapcsolataink kiüresedett villamosa

Tennessee Williams: *A vágy villamosa*. Kulcsár Noémi, Tellabor – Aulea alkotócsoport

A vágy villamosát az idei A Tánc Fesztiválján láthatta a veszprémi publikum. Az előadás végül elnyerte a zsűri különdíját. Tennessee Williams drámájának táncadaptációját a Kulcsár Noémi által vezetett Tellabor tavalgy mutatta be a budapesti Mu Színházban.

Fontos kiemelni, hogy az előadás nem egy opera vagy egy balett feldolgozása, hanem egy drámai mű. Williams 1947-es, a Broadway-n bemutatott darabjának számos adaptációja készült, mind színpadi (opera: 1995, balett: 1952, 1983, 2012), mind mozgóképes (játék- és tévéfilmek: 1951, 1956, 1981, 1984, 1995) változatban, valamint modernizált parafrázisokként (1999, 2013). Mindig kérdés, hogy egy alkotó az eredeti művet vagy a különféle feldolgozásokat veszi-e alapul, esetleg valami teljesen újat kreál belőle, és csak a vázat tartja meg. Kérdés továbbá, hogy a történetet átülteti-e modern korunkba, vagy hagyja az eredetileg megírt időben. Az elmúlt években tendenciává vált, hogy előveszik, leporolják Williams klasszikusát, gondoljunk csak a Scottish Ballet 2012-es előadására vagy a 2013-as, *Blue Jasmine* című Woody Allen-filmre. De Magyarországon is virágkorát éli a mű.

Ha nem vagyunk tisztában a történettel, akkor is felfogjuk és megértjük az eseményeket, ez Kulcsár ügyességét dicséri. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy két fontosnak tűnő szál kimaradt: Blanche férje öngyilkosságot követ el, miután felesége rajtakapja, hogy egy másik férfival tart fenn szexuális viszonyt (az 1951-es filmből is hiányzik ez a momentum). A nő ezek után nem tud magának megbocsátani, és ez nagyban elősegíti későbbi labilis idegállapotát. Továbbá a saját 17 éves diákjával való intim kapcsolata sem derül ki, amiért többek közt kiutálják a városból, ahol előtte lakott. Mindezek nélkül nem igazán lehet dekódolni, hogy Blanche miért megy a hűgához, és miért olyan depresszív már a legelejétől kezdve. A filmmel ellentétben ebben a rendezésben megmutatkozik Blanche nimfomániája, alkoholizmusa és Stanley általi megerőszakolása. A szereplők jelmezében (Kulcsár Noémi) nem a szerzői utasítás, hanem a film és az eredeti ősbemutató tükröződik vissza: Blanche virágmintás egyberészes szoknyája, Stanley izomtrikója, valamint Mitch „bénább” öltözképe hózergróggal (a filmben nyakkendővel). A táncprodukció helyszíne a drámáéval azonos (Stanley és Stella lakása), míg a film külső helyszínekkal is kooperál. A filmben Stella elhagyja a férjét, az eredeti műben visszatér hozzá, míg a Tellabor előadásában nem teljesen egyértelmű (két ellentétes részsúton állnak, de viszonylag közel egymáshoz). Egyik feldolgozás sem helyezi más korba a történetet. Ezek voltak a legfontosabb egyezések és különbségek.

Kulcsár Noémi rendezését a minimalista díszlet határozza meg, ugyanakkor ez a kevés elem szimbolikus értelmet hordoz. Bal oldalon egy állólámpa, egy ruhásszekrény, ez Blanche térfele, jobb oldalon asztal négy székkal és egy italokkal teli szekrény, ez Stanley térfele. Így Stella lehetetlen helyzetét (értsd: férje és nővére közti választás) megfelelően jelképezi, mindemellett a négy szereplő attribútumaként is értelmezhetők. A négy karakter közös pontja a háttérként magasló falapokból álló fal, ami az életüket és kapcsolatrendszerüket szimbolizálja. Az előadás kezdetén a négy bútor barna papírral volt elfedve, ezeket Blanche démonaiként is dekódolható négy fekete alak örülten letépi, és a leszaggatott darabkákat a fal elé hordják. Később Stella megpróbál a darabkákból újra egészet varázsolni a falon, de Stanley, majd később saját maga szedi le őket. Kapcsolatuk remekül érzékeltethető a papírdarabokkal. Ezenkívül Blanche és Mitch is köthető hozzájuk. Blanche az újrakezdés reményében érkezik New Orleans-be, tiszta lapot szeretne (letakart, új bútorok), de a végén a démonai győzedelmeskednek. Mitch egy boldog életben reménykedik az újonnan megismert Blanche mellett, de az igazság kiderülésével az ő álmai is szertefosznak.

Kulcsár újításai közé tartozik, hogy Blanche nem a szerző által megjelölt életkorban van, hanem idősebb. Ez a Blanche az élettől még meggyötörtebbé válik, valamint akár generációs különbségek is meghúzódhatnak Stanley (Csere Zoltán) és a nő nem éppen felhőtlen kapcsolatában. Sőt, Mitch (Greco Zoltán) és Blanche között is nagyobb lesz a korkülönbség, ezáltal a „lám-pás” jelenet is felértékelődik, és a „sorok közt” a fiatal férfi és idős nő viszonyának tabutémája is megjelenik. Pontosan ezért hiányoltam Blanche háttértörténetéből a 17 éves diákjával való afférját. Lőrincz Katalin megfelelő választás volt a megtört irodalomtanárnő szerepére. Mozdulatai, gesztusai és a klasszikus balettelemek felhasználása mind kifejezik a figura különállását és másságát a többiekétől. Táncában a finom és a hirtelen váltással behozott vadabb elemek jól megférnek, ezzel jelenítve meg a hősnő belső harcát és hangulatváltozásait. A városból érkező nő más műfajt/táncstílust képvisel, mint a vidéki Stanley és Mitch. A város és vidék ellentétén túl a generációs különbség is érzékelhető: klasszikus balett vs. rock 'n' roll és kortárs tánc. Stella (Lázár Eszter) a fiúkkal ellentétben néha megpróbálja utánózni Blanche mozdulatait és stílusát, ez a kettejük közt lévő kötelékként is felfogható.

A négy fekete ruhás alakból a végére csak három marad, mert az egyik nőből lesz Stella. A másik nő Blanche (Tóth Brigitta), a két férfi pedig Stanley és Mitch (Bukta Gergő, Schell Martin). Egyfajta alteregókként értelmezhetők, akik Blanche démonaiként aktív részesei és alakítói a történetnek. Olyannyira, hogy a bőrdobbe „csomagolt” nő ők viszik ki a színről, utalva a tanárnő bezárására az örültek házába. Felmerül a kérdés, hogy az egész előadás csupán Blanche fejében játszódik-e vajon, emlékek sorozataként. Az első erősíti, hogy az egyik fekete alakból lesz a hűg, de erre vonatkozó további utalásokat nem találtam.

Üde színfoltként megjelenik néhány geg (Greco hajszáritóval „hűti le” a dúvad Stanleyt) és zenei csemege (például: The Box Tops: *The Letter*; Amon Tobin). Az előadás egyik legnagyobb erőssége a zene. Itt megfér az újragondolt és modernebb köntösbe bújtatott jazz, a rock and roll, a klasszikus, az elektronikus. A dalok a szereplők lelki világát tükrözik, eszerint változik a stílus és a tempó, ezenfelül a nem instrumentális számok dalszövegei passzolnak az adott jelenetekhez (például: *Wild Is The Wind*).

A szereplők viszonya mind a táncban, mind pedig a már említett papírdarabkák falra helyezésében tetten érhető. Stanley és Stella hol veszekszik, hol kibékül, a szeretet és a gyűlölet közt lavíroznak. Kapcsolatuk kiüresedését Blanche jelenléte csak fokozza, szépen kirajzolódik kettejük „se veled, se nélküled” állapota. Az előadás egyik legszebb momentuma kettejük kibékülős szexjelenete, ahol szintén érezni a megszokást, hiszen a ruhadarabjaik saját kezük által kerülnek le róluk, ugyanakkor látszik a két alakon az összetartozás és megbánás. A nemi erőszakot meglevenítő jelenet remekül fel lett építve, ahogy a végén Lőrincz Katalin a színpad elején fekszik és Csere Zoltán önelégülten ül a ruhásszekrényben, tiarával a fején, kezében az alkohollal. Nyert, sikerült Blanche térfelét „bevennie”. Kulcsár Noémi nem a dráma pontos mását akarta létrehozni, hanem az ember különféle kapcsolatainak kiüresedését, legyen szó szerelemről, közös gyermekorról, barátságról, lakótársakról vagy csupán önmagunkról. És ez alól egyik karakter sem képez kivételt, marad az üresség és a *Love Is Blindness* című szám. A rendezés létjogosultságát mi sem bizonyítja jobban, mint a szünni nem akaró vastaps.

Szücs Kitti

Dobhártyaszaggató

Góbi Rita Társulat: *Ne hisztizz!* 2015. május 28. Hangvilla. A Tánc Fesztiválja

A Góbi Rita Társulat előadásának bemutatkozó szövege a következő: „Ritmusos kitörések, tüzes staccatók és a hisztéria labdajátékai. Idegeken dobolunk, hártyákat vagdosunk.” Góbi Rita és Szegő Dávid duója tūpontos előadás. A szó fizikai és esztétikai értelmében egyaránt.

A totál sötétben két alak mozgolódik. Egyik egy fémes fényű dob-felszerelés mögött ül, fekete ruhája beleolvad a levegőbe. Arca van, meg kézfeje. Mellette lassan bontakozik a másik. Amorfi képek szaggatják meg a testre vetülő fényt. A dob és a test egymásba kapaszkodik. A ritmikus váltások, a kiszakadás frusztráló próbálkozásai hisztérikus atmoszférát teremtenek. Az előadás címe az első perctől uralkodik a térben. Tetten érhető. Nem a nézőnek szól, hanem önfelszólítás (*Ne hisztizz!*). A néző maximum kívánhatja ezt a táncoló nőtől, aki viszont nem bír leállni. Viszi a mozgást, a mozgás viszi őt. Örökös harc, az én birtoklásáért. És végig ott a zene, a férfi.

A darab itt kétfelé nyílik. Evidensnek tűnhet a két alak külön kezelése. Van a férfi, és van a nő. Küzdenek, magukkal és egymással. Igazi héja-nász. Szerintem viszont másról van szó. A tánc és hangszer egymás mellé emelése, kölcsönhatásba hozása más értelmezési utak felé is nyit. A dob mint az ember belső hangrendszerének (szívdobogás) kifejezője egybejátssza a szereplőket. A hiszti magánügy, lefoglal és párbeszédképtelenné tesz. Benn történnek a dolgok. Attól olyan frusztráló az egész, hogy egyszerűen nem tud felszínre törni az ok. A hisztéria ugyanis nem ok, hanem elleplezése annak. Azt sem feltétlenül muszáj tudatosítania a nézőnek, hogy a fiú hisztériája van megjelenítve vagy a lányé. Egymást feszítő, forgató mozgásokról van szó. Az egész darab végletekig intenzív, kitörések és csillapodások váltják egymást. A lecsillapodás vagy reflexív szakasz a hisztérián felülkerekedő én dühös válaszkényszereivel fordul újra vissza a tehetetlen rohamokhoz. Ilyen például Góbi Rita csengettyűjelenete; amikor a csendet kihasználva próbál utat törni saját hangjának két apró csengettyű összecsapkodásával. A csengettyűk azonban túlnőnek a használaton, s mikor Szegő Dávid rájuk csap, a hátsó dob-felszerelés részeként ismerhetők fel újra. Az átjárók a test és a hangszer között egyre brutálisabb formákat öltenek. Góbit egyszer csak egy hatalmas dobtestben látjuk összekuporodva. Kezében, feje fölött egy cintányért szorongat. A dobba préselt test zsugorhelyzetéből bravúrosan kiszabadított láb felfelé nyúlik. Lábujjai között dobverő, ezzel szólaltatja meg az eszközt, vagyis saját magát.

A hangerő végig a maximumon, a szem mellett a fület is zavaró éberségben tartja az előadás. Végig inzultál. A fül úgy jelenik meg, mint a hisztériától való szabadulás testi gátja. Egyrészt azért, mert a környezet nem akarja hallani a hisztériázó embert, lezár felé. Másrészt pedig az előbb említett bennlévőség miatt. A hiszti ugyanis teljesen átformálja az arcot, átrendezi az addigi szerepeket. A száj megszűnik beszédfunkciójában. A túlzott levegőfogyasztás és a hangbeli kiszakadások lefoglalják. Ugyanígy az orr. Marad a fül. A fül azonban csak befelé tud eresztetni, nem kijárata semminek. Engedi befelé a zavaró tényezőket, mozgásba hozza a hisztérikus gépezetet. Nem véletlen, hogy az előadás végén szakad a dobhártya. A lábdob felületébe élesen szúródnak Szegő Dávid marékszámra előkerülő ütői. Minden elnémul, de a csend nem tud megnyugodni.

A fesztivál egyik legizgalmasabb előadásának tartottam Góbi Rita és Szegő Dávid duóját. Még akkor is, ha Frenák Pál *Birdie*-jét az eredményhirdetésen nem sikerült túlkiabálniuk.

Pintér Viktória

A Tánc Fesztiválja 2015

- Legjobb előadás: Birdie (Frenák Pál Társulat)
- A Tánc Fesztiválja-díj: Bozsik Yvette (Bozsik Yvette Társulat) Stravinsky Tavaszi áldozatának újrafogalmazásáért
- A zsűri különdíja: Kulcsár Noémi (Kulcsár Noémi Tellabor – Aulea alkotócsoporthoz) A vágy villamosa táncos adaptációjáért
- Előadói díj: Krausz Alíz (Feledi Projekt) Psychében nyújtott kiemelkedő teljesítményéért

- Előadói díj: Duda Éva Társulat (Outbreak) a legjobb együttes teljesítményéért
- Közönségdíj: Birdie (Frenák Pál Társulat)
- A táncművészet jövőjéért különdíj: Horda2 (Nemzeti Táncszínház, Káva Kulturális Műhely, Közép-Európa Táncszínház) alkotóinak és előadóinak
- Post Scriptum-díj: Blaskó Borbála, a kortárs táncművészetben nyújtott kiemelkedő szakmai munkájáért, erkölcsi helytállásáért

Ösztönösség és tapasztalat – felemás arculattal

Hollywoodoo-koncert, Ezer Lámpás Éjszakája, Szombathely, 2015. május 31.

Laza szövésű írás következik. Az alapötlet koncertkritika, amely egy nyúlfarknyi, a zenekart nem ideális körülmények közé helyező koncerten és korábbi tapasztalatokon alapul. Bár ebben a lapban a helyi kezdő együttesekre igyekszem irányítani a figyelmet, és ez is inkább nekik fog szólni, a Hollywoodoo megkerülhetetlen formáció Veszprémben. Megpróbálok rámutatni sikerük néhány alapkövére, és a hiányzókra az építkezéshez, mert országos szinten előttük is áll még néhány lépcsőfok.

Napfényes vasárnap volt Szombathelyen, az Ezer Lámpás Éjszakája programsorozat napja, egymás után játszottunk, mi, vagyis az Esti Kornél és a Hollywoodoo. A bevételt eltűnt gyerekek keresésére fordítják, ez azért megemelte kissé az egyébként falunapi hangulatot. Trócsányi Gergelyék a színpad mögött készülődtek, jókedvűek voltak, először azért furcsán méregették az érkező buszunkat, aztán kedvesen bemutatkoztak mindenkinek, akit még nem ismertek. Jóval régebbi motorosok nálunk, mégis ők elegyedtek szóba velünk.

A színpad mögül kinézve már-már zavarba ejtő volt, hogy nem mulatós zene szól a hangszórókból, legalább egy halkán dünyögő Class FM értelmezhetette volna a szembe néző arcokat. A srácok hat órákor felmentek a színpadra, mintha nem is távolról méricskélő arcok elé mentek volna, hanem arra a színpadra, amire ők szerettek volna felmenni.

A könnyűzene-rajongók nagyja vámpír lehet, ritkán teszik ki a lábukat sötétedés előtt, így volt ez Szombathelyen is. Nyilván a rutinton is múlik, hogy mennyire emelkedik felül a körülményeken egy előadó. Mindenesetre érdekesebb dolgokat árul el egy ilyen rendezvény egy előadóról, mint ha a saját, patentul berendezett komfortzónájában mozogna. A fellépőruha mögül kikacsint az ember. A Hollywoodoo, ha nem is ugyanolyan lelkesedéssel játszott, mintha tízszer ennyien lettek volna, de mindenképpen törekedett rá. Az ötvenfős és az ötszáz fős közönségben is ugyanannyit érdemel egy ember, és ezt ők tiszteletben tartják. Ez a hozzáállás rövid távon nem titka a sikernek. Arrogánsabbnál arrogánsabb zenészek, illetve „zenészek” koptatják a magyar színpadokat – sikeresen. Majomkodással ki lehet tűnni, könnyű sikert hoz, de hordozza magában a gyors letűnést is. Nem a közönség van értük, erről hajlamosak ezek az előadók megfeledkezni, és a közönség, ahogy a zenében, úgy a zenészen is az emberi tényezőt keresi. Könnyebben azonosulnak apró gesztusokkal, a tisztelettel, ezek ébresztenek szeretetet bennük, a szeretet pedig maradandóbb érzelm, mint a feltűnősködés kiváltotta ámulat. Felszínességgel csak felszínes rajongótábor lehet gyűjteni, amely rögtön szétrebben, ha talál egy még nagyobb pojácát. Úgy is lehet kölcsönös tiszteletet tanúsítani, hogy megkövetel a közönség bizonyos mértékű exhibicionizmust.

Egy zenekar kiállása, karakteressége közel olyan fontos, mint a zenéje. A Hollywoodoonál ez a karakter Trócsányinak a *Taxidermiában* is látható súlya volt. Nem feltétlenül pozitív tulajdonság, az emberek mégis tudták mihez kötni a zenekart, biztosan lendített rajtuk. Az egészsége viszont megszenvedte azt az időszakot, valószínűleg nem is csak a két mázsa miatt, komolyan aggódtak érte néhány évvel ezelőtt. Annak ellenére, hogy mára teljesen lefogyott, kopaszsága és sokat látott tekintete karizmatikus frontemberré teszi. Rutinból kommunikál a közönséggel, de pozitív értelemben emelkedhetne még kicsit föléjük. A színpadi összhang nem teljes, nyújthatnának energikusabb látványt, bár ezt nyilván a koncert jellege is befolyásolta.

Arculatuk felemás, látszik, hogy nincs mögöttük olajozott marketinggépezet. A zenekari Facebook-oldal már minden magát komolyan vevő előadó számára elengedhetetlen, legtöbbször ez nyújtja az első benyomást, és az övéken vannak oda nem illő, igénytelen elemek, például a cikk írásakor kint levő borítóképük. A *Csillagos* című dal YouTube-képe pedig egyenesen botrányos.

Zenéjük élettel teli. Frissességét nem a legfrissebb irányzatok adaptálásából nyerik, a pop-rock bevált elemeiből építkeznek – ezen persze nem a Nickelback nyálzenéjét értve. Jellegzetes, biztos alapjukat profin hozzák, nagy megfeszítéseket nem szánnak a dalaikba, mégis egyedinek mondható a stílusuk. Az énekmondós vokál viszi a hátán, de a gitárba is rejtenek kellemes megkülönböztető jegyeket. Tudják a rádióbarátság receptjét is. A ritmusszekcióra is ez a letisztult biztosság jellemző, már majdnem sajnáltam a dobokat, Hohl Árpád úgy üti őket, a legfrissebb és legfiatalabb tag, Kiss Gergő „Nyenec” is stabil kézben tartja a basszusgitárt. Szakács Tibor trombitája az, ami a legtöbbet adja a Hollywoodoo emelkedett hangulatához. Legalább annyira koncert-, mint rádiózene, a refrének könnyen fújhatók, és még a negatívabb tartalmú számok is feszesek, ugrálósak.

Refrénben olyan erősek, hogy a „refrénzenekar” jelzöt juttatva eszembe. Egyszerű őszinteség sugárzik róluk, ez minden zenének jól áll. Szövegeik nem tartoznak az élvonalba, megállják a helyüket, de gyakoriak az üres frázisok, önisméltések. Elsősorban az ösztön kivételésein alapulnak, összetett szimbólumokat kevesebbszer hallhatunk. A refrénekhez viszont különös érzékkel nyúlnak, rövidek, lényegre törők, abszolút fülbemászóak. Legfrissebb sikerükre, a *Csillagosra* különösen érvényes a Hollywoodoo-recept.

Minőségben számos élvonalas előadón túltesznek, a Hooligans például gyermetegebb, de kreált együttes, amit a közönség – az Ocho Macho és Kis Grofo felívelésekor erősen megkérdőjelezhető – igényeire szabtak. Sok slágeres Hollywoodoo-dal van, de az az egy még hiányzik, ami igazán beüt, és katapultálja őket a legismertebbek közé. A szintén veszprémi Vad Fruttiknak a *Lehetek én is* volt ez a katapult. Ők nagyban köszönhetik ennek az egyébként remek számnak, hogy az ország egyik legnépszerűbb koncertzenekarává váltak, és hogy gond nélkül megtöltik a Budapest Parkot.

Hogy a keretet bezárjam, a kedélyesen elbúcsúzó Hollywoodoo és a koncertünket végigizguló ByeAlex után Fekete Dávid unott képe lebegett végig a backstage-en. Aztán szerencsére sikerült túlesnie ezen a haknin is.

Bodor Áron

A titkos ajtó alatt

Élménybeszámoló az Athenaeum Kiadó június 4-i londoni könyvbemutatójáról

Nem először repültem Londonba, de így még nem utaztam soha. A saját érzéseim helyett csak arra összpontosítottam, hogy a reptéren körülöttem hömpölygő tömeg egyes tagjai miként is élnek, élhetik meg ezt az alig kétórás kirándulást, vajon rutin ez már, avagy most kelnek útra először, egy szem túró rudi kandikál-e ki a kézipoggyászból, vagy halomban cipelik magukkal az édességet, mely jelképe mindennek, ami jó. Itthon. Mert a pöttyöst nem azok habzsolják, akik egyhamar visszatérnek.

Engem viszont nem szippantott be London, nem azért érkeztem, hogy elnyeljen. Az Athenaeum Kiadó fennállása óta először szervezett külföldön bemutatót két friss címének, és a kötetek szerkesztőjeként én kaptam a feladatot, hogy a rendezvényt levezényeljem. A helyszín a magyar zenekarok gyakori felbukkanási helye, a Garage pub volt, a city kellős közepén, beszélgetőpartnereim pedig Kovács Eszter és Likó Marcell. Eszter *Let's kifli* című regényében érzékenyen ír egy kivándorló lány élményeiről, Marci pedig Géczi János József Attila-díjas költő élettörténet-rekonstrukciójának, *A Bunkerrajzoló*nak alanya.

Apró, feketén berendezett helyiség pódiumán találkoztunk mi hárman, lábunknál a magyar közönség, akikkel együtt készültünk egy órával később Marci zenekarának, a Vad Fruttiknak a koncertjére. (És persze kettős könyvbemutató után dupla koncert dukál, utánuk még jött a Heaven Street Seven.) Adódott a kérdés, ki hogyan kötődik az angol fővároshoz, és kiderült, Marci most jár ezen a kontinensen először, hatalmas gyermeki mosollyal az arcán jelentette ki, hogy „itt minden fordítva van!” De hogy mennyire is, arról Eszter mesélt nekünk, aki több mint hét éve él Londonban. Mielőtt azonban rátértünk volna a kötetekre, Eszter és Marci megbeszélték veszprémi gyökereiket, ugyanis nemcsak, hogy mindketten Veszprém megyéből származnak, de Géczi János tanárként, mentorként mindkettejük életére hatással volt.

Eszter könyve egy tudatos szerző első kötete, játékos vallomás egy lányról, mely rögtön egy találó metaforával indít. London, akár egy fánk, gusztusos, hívogató, és persze émelvítően cukros. A túlzott

elvárásokkal érkező fiataloknak csalódást okozhat, de bőven tartogat meglepetéseket, és önismeretre vágyóknak erősen ajánlott kaland. A *Let's kifli*ben olvashatunk a három leggyakoribb okról, amiért az emberek általában a kivándorlás mellett döntenek, és Eszter beszélt arról is, mennyivel türelmesebb és elfogadóbb lett azóta, hogy itt él. A multikulturális közeggel való ismerkedés közben egyre nyitottabbá válunk, és bizony ez London egyik legerősebb vonzereje. Kiderült az is, hogy a kötet címe az Athenaeum főszerkesztőjének, Szabó Tibor Benjáminnak a fejéből pattant ki, és egy bájos romantikus szokásra utal: a lány angol fiúja sikeresen megtanulta a „kifli” szót, és esténként így hívta őt, hogy bújjanak össze. A kérdésre, hogy mi az angolok véleménye a magyarokról, Eszter kifejtette, hogy még nem találkozott soha negatív véleménnyel, akik jártak már Magyarországon, azok a gulyásnál többet is tudnak róla, viszont egy kalap alá veszik a magyarokat a többi kelet-európaival. És persze nem mindegy, London melyik részén találja magát az ember: Eszter északon és délen is sok időt töltött, és még az esőérzetet is másnak festi le.

Marci kérdésemre elmondja, hogy *A Bunkerrajzoló* Géczi János szemén keresztül láttatja nem csupán az ő sorsát, hanem egy teljes generációét. Mesél együttműködésükről, mely a dalszövegek csiszolásával kezdődött, és arról, hogy János véleménye, akár egy mentoré, akár egy apáé, olyan fontos számára. A boldog gyermekvilágról kérdezem, a lakótelepi közösségről, ahonnan Cöckét és Mambót, vagy éppen Molnár nénit ismerhetjük, és ő mesél nekünk arról az időszakról, ami mindenki életében a leggondtalanabb. A kötet szü-

letésének folyamatát azonban élveboncolásként írja le: skizofrén állapotként, mely során a Géczi Jánossal való szoros munkakapcsolat volt az elsődleges, és az, ahogy ő mondja: „hogy minél kevesebbet hazudjak”. Rácsodálkozol, mondom, nem ítélek, és erre az Marci válasza, hogy az empátia fontos, nem az számít, hogy sokakat ismerjen, hanem hogy minél több emberrel tudjon együtt érezni. Az önreflexió a legfontosabb jellemvonása azoknak, akiket kedvel, és nagyon fontos, hogy tudjuk egy adott pillanatban, hogy épp rossz fejként vagy jó fejként viselkedünk-e. A címben szereplő motívum többször visszatér a kötetben, Marci felidézi, ahogy gyerekként milliméterpapírra házakat rajzolt, elképzelte, milyeneket építenének, ha sok pénzük lenne, és persze lenne bennük bunker, egy titkos ajtó alatt egy titkos út... Beszél arról, hogy a házban, ahova nemrég költözött, a pincét szemelte ki atomtámadás elleni rejtékhelynek. Kérdésemre pedig, hogy mi jelenti számára a menedéket ma, azt feleli: „szeretném felfedezni, mi az, ami nekem jó, ami boldoggá tesz.” Utolsó kérdésemre, hogy mit néznek meg Londonban a csapattal, vicces „berúgunk, jó magyar turistaként!” felkiáltással felel, Eszter pedig, aki egy pubban dolgozik, megígéri, hogy ebben szívesen a segítségükre lesz.

A bemutató után Eszter és Marci fülig élő szájjal dedikálják a két kötetet, majd mindannyian átrohanunk a koncert helyszínére, és hallgatjuk a Vad Fruttikat élőben, először Londonban.

Hazafelé még mindig a beszélgetés hatása alatt állok, eszembe jut Marci egyre szélesedő, jellegzetes vigyora, Eszter laza, lelkes viccelődése, a *Sárga Zsiguli* és az a sok kimondatlan gondolat, ami ott maradt a levegőben. Repülök Magyarországra, Marci már ott van, Eszter is, de ő nem sokáig. A következő közös helyszín a Vörösmarty tér, a dedikálások színtere.

Az a pici, eldugott terem, ami ott-hont adott a bemutatónak, ahova szorosan egymás mellé húzódtak be az emberek, az volt a mi titkos ajtó mögötti bunkerünk, egy csepp kis magyar esemény az óriási fánkban. Különös könyvheti élmény volt, sörrel, pörkölttel és két kötetel, melyek kórrajzként is megállják a helyüket, és egy magára hagyott generáció kérdéseit visszahangozzák.

Peiker Éva

Likó Marcell és Kovács Eszter
Fotó: Szelei László

Képversek a Magtárban

A Magyar Műhely képverskiállítása a Petőfi Irodalmi Múzeum anyagából.
Művészetek Háza – Magtár, 2015. április-május. Megnyitotta: Mányoki Endre

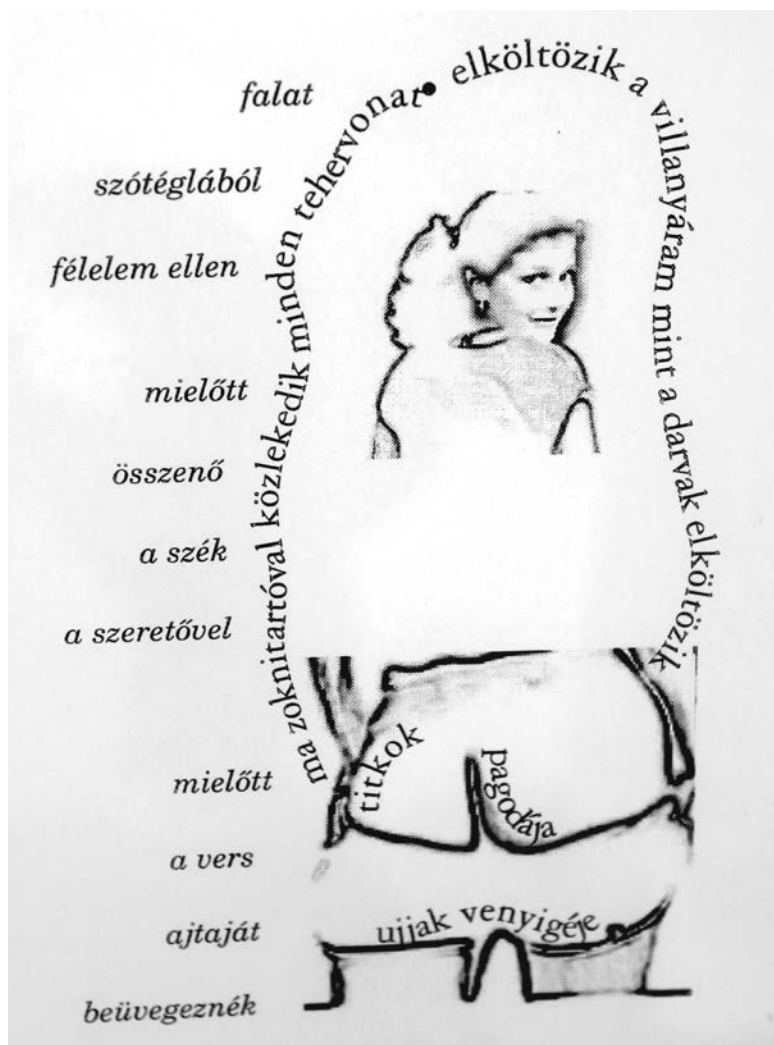

Séd, 2015. tavasz, 20–22. old.

A Magyar Műhely alapító szerkesztői (Papp Tibor, Nagy Pál és Bujdosó Alpár), akiknek a veszprémi Művészetek Háza *Magtár* nevű kiállítótermében nyílt kiállítása márciusban, egy sajátos műfajt, a vizuális költészetet művelik. Különleges művészi világukat az 1956-os forradalom után, a nyugati országokba emigrál-

va alakították ki. Bujdosó Bécsben, Nagy és Papp pedig Párizsban telepedett le. Szellemi örökösei ők Kassák Lajos újító szellemiségének. Alkotói pályájuk során számtalan alkalommal hivatkoztak Kassákra (még a nevét viselő díjat is alapítottak), hiszen művészi tevékenységüket az általa képviselt művészi gyakorlat jegyében kezdték, és a későbbiek során hitvallásukat, illetve attitűdjüket döntő hatással a 20. századi avantgárd törekvések magatartásmintái befolyásolták. Ezek a hatások nem kizárólag az irodalom, illetve az immár radikálisan átértékelt költészet eszmeisége felől érkeztek, hanem az úgyszintén paradigmaváltáson átesett képzőművészet felől is.

A Párizsban indult Magyar Műhely az újító művészi kísérletek terepe volt, „mindig helyet kapott benne a vizuális, a konkrét költészet, a lettrizmus, törekedett szöveg és kép egyenrangúságának megvalósítására, a befogadó sajátos bevonására az alkotás aktusába, és nyitott a posztmodern irodalomtudomány felé” – állítja az irodalomtörténet. A folyóirat ezen kívül teret adott a konceptuális művészet, a kísérleti zene, a performansz s még számtalan művészeti megnyilatkozás számára, támogatta az összművészeti, intermedialis alkotások létrejöttét, ugyanis a lap szerkesztői minden évben baráti találkozók is szerveztek a munkatársak részére.

Papp Tibor: A citromfa sápadt villanykörtéi

A 20. század első évtizedeiben lezajló avantgárd egyik irányzata – Apollinaire, Blaise Cendrars, Kassák Lajos, illetve Schönberg, Berg antiromantikus inspirációi – radikálisan előidézett krízishelyzetet jelentett a művészeti anyagok és a művel immánens szerkezete terén. Ehhez a hagyományhoz kapcsolódik a Magyar Műhely kísérletezése, közelebből a vizuális költészetnek a konkrét költészet ötleteiből is merítő ágához, mely erősen vonzódik a francia Tel Quel-csoport elméleti tételeihez. Nagy Pál *Korszerűség, kortárs irodalom* című könyvében arról értekezik, hogy „az irodalomnak lehet teljesen vagy majdnem teljesen önálló kódrendszere, amelynek alig van köze a nyelv hétköznapi artikulációjához.

A vizuális költészet a művészet intermedialis jelensége: nem nyelvi művészet, de nem is képzőművészet, a kettő között helyezkedik el. A befogadó logikai úton nem, vagy töredékesen közelítheti meg ezt a fajta közlést, döntő jelentőségre tesz szert a vizuális percepció, ne próbáljuk tehát az effajta műveket hagyományos fogalmainkkal értelmezni, mert semmi közük a mimetikus irodalomhoz, nem áll szándékukban a valóság ábrázolása.”

Bujdosó, Nagy és Papp alkotói tevékenységükkel a legszélsőségesebb nyelvi kísérletezést szorgalmazták, minden erővel azon dolgoztak, hogy megtalálják hozzá az igazoló korszerű művészetelméleti alapokat is. A kiállításon látható „képversek” elvetik az úgynevezett lineáris vagyis az ok-okozatiság mentén rendezett nyelvi konvenciókat, és nyelvi, tipográfiai és egyéb jelek alkalmazásával jönnek létre.

A Magyar Műhely szerkesztő-alkotói felmondták az író és befogadó hagyományos társadalmi szerződését. Elvetik a romantikusnak bélyegzett ihletet, műveikben arra törekszenek, hogy lehántsák róluk az egyéni-alkotói jegyeket és személytelenné formálják őket. Ezáltal művészetfilozófiai problémákat igyekeznek feszegetni, elsősorban arra kérdeznek rá, hogy a műalkotás mint komplex jel honnan nyeri struktúráját, miként áll össze autonóm rendszerré. Az egyik legfontosabb tézisük így is hangozhatna: a művészetek különböző új módszerekkel és technológiákkal a megfogalmazhatatlant közelítik meg, és hoznak hírt róla.

Bujdosó, Nagy és Papp jeleket hagytak maguk után, ezek a jelek nem történelem vagy a kultúra rakományát akarják gazdagítani, hanem éppen a meghatározó lényegiséget próbálják megragadni. Transzcendens nyomok, amelyek túlmutatnak minden pragmatikai dimenzió. Úgy gondolják, a dolgokban minden, még az is, ami ismeretlen bennük, láthatóvá tehető: a rájuk utaló nyomok részét képezik jelenlétünk teljességének.

A Magtárban látható műalkotásokon a Magyar Műhely avantgárd modernista szemlélete lényegében két síkon mutatkozik meg: a művészet egzisztenciájának és a művészet technológiájának a szintjén. Az emberi sorsot az avantgárd magatartásmintáival kívánták megfeleltetni, a művészet sorsát pedig az emberi élet beteljesülésével állították párhuzamba.

Fenyvesi Ottó

Vizuális invenció, radikális elkötelezettség

Future Lab/Jövőlabor. Boros Viola kiállítása. Veszprém,
Művészetek Háza – Csikász Galéria, 2015. április 11. – június 6.

Boros Viola munkáiból nyílt kiállítás 2015 áprilisában a Művészetek Háza Csikász Galériájában. A kiállításon a művésznő közelmúltban készült sorozataiból válogatott a kurátor, Bordács Andrea esztéta, műkritikus. Boros Viola a Magyar Képzőművészeti Egyetem elvégzése után a düsseldorfi Művészeti Akadémia képzésén vett részt, majd 2008-ig Németországban élt és alkotott. Ezt követően települt haza Magyarországra, az Alföldre, egy tanyára, ahol jelenleg is él családjával.

A kiállítás címadó alkotása, sorozata – a *Future lab/Jövőlabor* – előrevetíti azokat a témákat, gondolatokat, jelenségeket, melyeket Boros Viola az itt kiállított műveiben körüljár. Az alkotások nagyobb része kollázs, melyek elkészítéséhez a felhasznált anyagok skálája rendkívül színes: egykori ruhadarabokból kivágott részek, gyöngyök, flitterek, cipzárok, gombok, újságkivágások, gobelinek, párnahuzatok, hologramos kép, különböző cérnák, fonalak. Mindezeket ragasztással illeszti egymáshoz, egymásra, kiegészítve akrilfestékkel, filccel, tollal, ceruzával felvitt magyar, német és angol nyelvű feliratokkal, jelekkel vagy akár nonfiguratív ábrákkal, firkákkal. A felhasznált anyagokat egy lakhelyéhez közeli üzemből szerzi be, így azok egyfajta társadalmi, szociális lenyomatként vannak jelen, akként is értelmezhetők. Bárdy Margit *Kis inventár a háztartásomból* című művére emlékeztet a képeken felvonultatott anyagok sokszínűsége; a különbség abban rejlik, hogy míg Bárdynál a tárgyak teljes mértékben személyesek, a művész életének „dobozba gyűjtött” (ténylegesen dobozban elhelyezett) pillanatai, itt nem beszélhetünk személyességről, inkább egyfajta korlenyomatról. Az összehatáshoz hozzájárul továbbá a „képek” tekintélyes mérete. Első pillantásra ikonosztázok és keleti faliszőnyegek hangulatát hívják elő az emberben. A keleti faliszőnyegek textúrája – a horizontális és vertikális szálak egymásba fonódása – azonban itt a különböző anyagok össze- és egymásra illesztésével valósul meg. A felhasznált gyöngyök, bársonyanyagok, textilek színe és összehatása a kelet kinccseit és mesevilágát idézik, azonban ha az ember közelebb lép, és alaposan feltérképezi a szálakat, valami egészen más tárul fel a szem elé. Ahogy az Európa Kiadó az 1980-as években, *Jó lesz nekünk* című dalában megfogalmazta: „Úrhajósból úrhajó leszünk / Egy kalandot őriz a formalin / Túl a hús törékeny szobrain”. A jövő, amely itt kirajzolódik látszik, egyáltalán nem fényes, sokkal inkább valami teljesen ismeretlen és megfoghatatlan, leginkább talán ijesztő, melyet az ember hoz létre, de úgy, hogy közben ő maga is gyökeresen át-

alakul, kifordul magából, és ennek hatását valószínűleg ő maga sem tudja felmérni.

Mindemellett Boros Viola munkái már első pillantásra felidéznek a közismert veszprémi punk festőművész, Szilágyi László tereket szétfeszítő képeit. Mindketten a Magyar Képzőművészeti Egyetem festőszakán diplomáztak, ismerték egymást. A punk szubkultúra iránti érdeklődés, annak hatása Boros Viola munkáiban is egyértelműen, bár egészen másként jelenik meg, mint Szilágyi László festményein. A lázadás érezhető, de emellett hangsúlyos szerepet kap a művésznő társadalmi és szociális problémákra való érzékenysége, mely gyakori, sőt talán inkább elengedhetetlen témája alkotásainak. Napi politika, globalizáció, bevándorlás, kisebbségek, bionika, genetika... mind jelen van a művekben.

A képek, kárpitok szerves részét képezik a szövegek. Ezek egy része különböző újságkivágás, valamint kézzel írt, esetleg festékkel szórt vagy festett felirat. Akadnak közöttük rövidebbek, például: „Ne legyen több fájdalom és bánat”, „Nem tudtam, hogy lehetetlen, ezért megcsináltam”; a *Jó és rossz viccek* sorozat több darabján vicceket olvashatunk, melyek témája a kisebbségek és azok aktuális problémái, esetleg ezeknek parafrázisai. (Például: „Két tészta megy a sivatagban, melyik a zsidó? – ??? – A metélt.”) A szövegek a vizuális részt hivatottak erősíteni vagy hangsúlyozni, a felhasznált képekhez kapcsolódnak. Láthatjuk például Obamát, Lady Gát, a három grácia és más, a napi politikából, közéletből, szórakoztatóiparból vagy akár a mitológiából ismert szereplőket, alakokat fotóit, hologramos képeit, rajzokat róluk. Ugyanakkor megjelennek stilizált alakok is, erős fekete kontúrvonalakkal ábrázolva.

Készman József művészettörténész a kiállítás megnyitóján nagyon szépen és pontosan megfogalmazta: „Kezét korának ütőerére helyezi, és megérzi annak lüktetését.” Ez a lüktetés – amely a médiából, a minket körülvevő világból árad – tükröződik vissza, és mutat előre, a jövőbe Boros Viola képein. A látvány korántsem szívderítő, azonban minden-

képpen elgondolkodtató. Ismét feltehetjük a már ismert kérdéseket: „Merre mentünk? Merre megyünk? Merre menjünk?” A művésznőt foglalkoztató kérdések olyannyira aktuálisak, hogy a kiállításon látható különleges installáció, amely a bevándorlás témakörével, azon belül is Lampedusával (a Líbia és Lampedusa között migrálókkal) foglalkozik, különös jelentőséggel bír, ugyanis a megnyitót követő napokban érkezett a hír, hogy több száz migráns veszítette életét ugyanitt egy kompbaleset során. A „megjósolt” jövő jelené vált.

Boros Viola vizuálisan is rendkívül sűrű és izgalmas kiállításáról nem mehetünk el úgy, hogy az ne hagyott volna bennünk valamiféle nyomot. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül az itt felvetett problémákat és kérdéseket, mert így vagy úgy, de mindannyiunkat érintenek. A *Jövőlabor* elgondolkodásra, megállásra késztet. Vajon biztosan ez az az út, amelyen az emberiségnek haladnia kell?

Dohnál Szonja

Átlátások

Kontra Ágnes: *Átlátások*. Képzőművészeti kiállítás. Dubniczay-palota –
László Károly Gyűjtemény, Veszprém, Vár utca 29. 2015. június 6. – július 12.

Az ok és az okozat világos megkülönböztetése és együttesüknek a műalkotás által történő dokumentálása a legtöbb képzőművész esetében sorozatok létrehozását eredményezi. Jól ismert eljárása ez a történetmondásra vállalkozó vizuális művészeteknek, a szentek életét bemutató középkori képegyüttesek alkotói éppúgy használták, mint a művészkönyvet létrehozó kortárs posztmodern mesterei.

Bérczi Linda, Kontra Ágnes és Hegyeshalmi László.

Fotó: Áfrány Gábor

Szabados Árpád, a nagy hatású mester és művész tanítványai többek között arról is felismerhetők, hogy pályájuk kezdetén, korán szembesültek ezzel a képtermelő eljárással s annak anyaghasználati konzekvenciáival. Mi több: az okok és a következményeik (hálózata) az egyedi műtárgyakban is tetten érhetők. Ha a Veszprém-ben is ismert, mert itt is kiállító vagy a helyi gyűjteményekben, köztereken jelen lévő, a nemzetközi művészeti térben is forgó Szabados-tanítványokat soroljuk elő, akkor ennek a jelenségnek a kifejlését követhetjük akár Halmi-Horváth István, Vilim Katalin, Kucsora Márta esetében is.

Ha a mostani kiállított anyaghoz rokonítani kellene valakit a Szabados-tanítványok munkái közül, akkor kézenfekvő Kucsora Márta vizeket ábrázoló nagyméretű, zseniális festményeinek megidézése. Azonos festészeti problémáinkat, a térben keletkező mozgás rögzítésének módjait eltérő eljárással ragadták meg, mivel személységükből eredően eltérő válaszokra találtak. Például mindketten elfogadták, hogy egyetlen képen belül is s a képekkel létrehozott sorozatok összességében is akad kihüvelyezhető válasz az ok-okozat szimbiózisára, s hogy ez a válasz saját, feltehetőleg nem örök életű festői algoritmus-sal párosul.

Az 1977-ben született Kontra Ágnes valójában négy mesterhez is köthető, ugyanis egyként tanítványa Szabados Árpádnak és Gaál Józsefnek, illetve a müncheni Akademie der Bildenden Künsten Jürgen Reipkának és Darko Lesjaknak.

Megjegyzésre érdemes, hogy azon ritka művészek egyike, aki indulásában éppúgy, mint pályája harmadának végén fontosnak érzi azok megnevezését, akik ekként vagy akként hatottak rá, azaz egy hálózat részének tudja magát. Valóban, hatást fejtettek ki rá úgy a mesterei, mint a kortárs csoportjának jó néhány tagja: de kizárólag arra, amilyen a tárgyi világról való képi gondolkodása. Hogy fontos a dolgok meg-látásának a módja, s ugyancsak el nem hanyagolható a gondolkodás műveleteinek konzekvens gyakorlása – ezt Kontra tudja, s azt is, hogy mindennél fontosabb a szuverénként azonosítható kollektív képvilág. Amúgy Kontra Ágnes – s ezt alig-alig veszít esztéta kísérei észre – sosem hangsúlyozza az, hogy ő mi nem, inkább azt, mi az, ami benne másokhoz hasonlatos – s egyben mennyiben eltérő azoktól.

Ha megnézzük a többnyire kelet-ázsiai szemmel látott s ugyancsak kelet-ázsiai kézzel és tudással festett munkáit, akkor az olyan hívófogalmak mellett, mint a meditáció, az intenzív jelenlét, a belső és a külső világ egymásba forgatása, transzparencia, arra is figyelniünk kell, hogy miben határozza meg a maga történetmondását s mi-féle én áll a története centrumában. Eszerint létezik képi történet is, a maga képi történetmondásával, ahol például az egybeérő szírmok rései között ábrázolt fénynek olyan hatása van a virágra, mint egy elégiának a zaklatott lélekre. Léteznek színfoltok, amelyek együttléte tereket nyit fel, és mozgást indukál, s olyanok is, amelyek azért érdekesek, mert egyszerre a termé-

szet lenyomatait, s egyszerre a festői léleké. Kontra a határok festőnője.

A Veszprém-ben kiállított kollekció szándékoltan sok (azonos időben létező) Kontra-törekvést képvisel, ami bennük a közös, azt nem pusztán a bemutatott látványvilág, hanem a vizuális megoldások közösét mutató fogalmiság (világkép) és az azt legkívánatosabban megjelenítő alkotói metódus reprezentálja. Az „átlátások” definiálása mentén nézhető a négy-öt centrumú anyag. A festékfoltok között miféle másik festékfolt jut értelemhez? Egykoron a gyermek, a felhőket nézve hasonló tapasztalatokra tett szert a mennyboltról vagy akár a teremtsről. Ha pedig a verssor betűit kivágjuk, akkor mintegy a semmin, avagy a lukon át haladó fény falfelületen megjelenő képe felvázolja számunkra a vers értelmét. Az így létrejött fény-képek az irodalom és a képzőművészet teremtő egymásba forgathatóságát jelzik, s értelmezési lehetőséget adnak a festőnő szintának is. Ha pedig a Matisse-i keleti szemlélet és a makrokozmosz részleteiben való megjelenítése fontos – akkor pedig a tárlatlátogató szeme elé egy óriási lupe kerül, s annak segítségével hajol a művek fölé. Amely művek nem másolatok, ábrázolatok, hanem a látható világ festékanyaggal történt továbbalkotásai.

Géczi János

Kontra Ágnes és Boros Viola

A változatosság gyönyörködtetne

A veszprémi színházak repertoárelemzése

Írásomban a város színházi kínálatát veszem fókuszpontba, konkrétan három színházét: a Veszprémi Petőfi Színház, a Pannon Várszínház és a Kabóca Bábszínház repertoárját. Nem a produkciók művészi színvonalát firtatom – ez a szöveg mentes az effajta elemzéstől, értékítélettől. Arra próbálok választ találni, hogy minden korosztály megtalálja-e a saját korcsoportjának ajánlott színházi előadást, sőt mi több, van-e választási lehetősége. Játsszanak-e Shakespeare-t, Molnárt, Ionescut, Esterházyt? Egyáltalán: mennyire változatos a veszprémi színházi kínálat?

Annak érdekében, hogy az elemzés fókusza ne tolódjon akaratlanul is erre vagy arra, a kutatáshoz a színházak honlapját, az Országos Színház-történeti Múzeum *Színházi Adattárát* és a nézők számára biztosított írásos anyagokat használok: szórólapokat, műsorfüzeteket, ismertetőket stb. Ha van is személyes tapasztaltatom a megvalósult produkciókkal kapcsolatban, azok jelen írásban – szándékom szerint – nem jelennek meg. Csak azokat a vendégelőadásokat vizsgálom, amelyek bérletes előadásként is szerepelnek vagy szerepeltek, és megtekintésükre több alkalommal is van vagy volt lehetősége a nézőknek.

A 2014/15-ös évad nem hozott radikális változást a megnevezett színházak működésében. Nem történt vezetőváltás, nem céloztak meg új profilt az alkotók, így a nézők a megszokott színvonalú és stílusú előadásokat várhatták megjelenni a bérletajánlókban. Azért fontos ezt már a kezdeteknél kijelenteni, mert ha bármi hasonló történt volna, az azonnal felülírná az adott színház működési rendjét. Történtek apró változások ugyan, de nem olyanok, amelyek a színházak öndefinícióját kérdőjelezték volna meg. A vezetőség mindenhol a piaci logikát követte: a sikerdarabokat továbbra is repertoáron tartották, az új bemutatókkal pedig minél több bérletes nézőt próbáltak a színházakba csalogatni.

A Veszprémi Petőfi Színház két opcionális játszóhelyen mutatja be produkcióit: a nagyteremben vagy a Latinovits–Bujtor Játékszín terében. A siker receptjeit működtető előadások a nagyszínpadra kerülnek, míg a kísérletezőbb vagy kevésbé kanonikus előadással futó produkciók a kisebb térbe kényszerülnek: érdemes ezeket külön vizsgálni. (Természetesen egyéb tényezői is vannak, hogy mitől kerül nagyszínpadra vagy kamaraterembe egy előadás, nem csak az a kérdés, hogy vajon mennyi nézőt vonz majd be az adott produkció.) Az előző évadokból két nagyszínpadi előadást „mentett át” a vezetés: a Szakonyi Károly által írt *Adáshibát* és a *Légy jó mindhalálig* című regény musicalváltozatát. Az *Adáshiba* 1970-ben került színpadra a Vígszínházban, és bár szerintem a szövegben nem a jelen kor aktuális problémái jelennek meg, izgalmas, szokatlan dramaturgiája révén, némi túlzással, de kortárs drámaszöveggént, pontosabban komédiaként definiálhatjuk. A *Légy jó mindhalálig* című produkció igazi sikerdarab – mint minden klasszikus-kanonikus irodalmi (alap)anyagot feldolgozó színpadi mű. A kötelező olvasmány színházi adaptációja musicalként realizálódott, ami a nézőszámok tükrében csak hab a tortán.

A 2014/15-ös évad új nagyszínpadi produkcióinak címei a bemutatók sorrendjében: *Chicago*, *Levelek a lövészárokból*, *A vadkacsa*, *Bécsi vér*, *A fizikusok*, *Kulcskeresők*. A székesfehérvári Vörösmarty Színház *A padlás* című előadását is meghívták a veszprémi bérletes nézők számára. Összegezve: az idei évadban összesen hét új nagyszínpadi produkciót láthattunk Veszprémben a Petőfi Színház kínálatában. Ebből három zenés produkció (kettő musical, egy operett), egy részben zenés, a Dürrenmatt-mű komédia, az Örkény által színdarabként definiált *Kulcskeresők* közel áll a tragikomédia műfajához, az Ibsen-színmű pedig dráma – bár itt sem konkretizált a szerző. Gyerekeknek két nagyszínpadi produkciót kínáltak: a Pécsi Balett *Hófehérke és a hét törpe* című mesebalettjét, illetve a *Süsü, a sárkány kalandjai* zenés mesejátékot – ezt is bérletes előadásként meghirdetve. Ha újra összesítünk, így már 6:3 a zenés produkciók és a prózai előadások aránya, ha pedig a műsoron tartott előadásokat is figyelembe vesszük, a szám páros 7:4-re módosul. A *Levelek a lövészárokból* szövegkönyve

Fotó: Pannon Várszínház

kifejezetten a bemutató kedvéért született, így a színpadra állított szövegek korát tekintve ez a legkortásabb anyag, ám a nagyszínpadon a legfiatalabb színdarab is közel negyvenéves.

Fontos azt is észrevennünk, hogy a gyermekeknek és az ifjúsági nézőknek a *Légy jó mindhalálig* musicalen kívül nem kínálnak olyan előadást, amely a színház sajátja. A Latinovits–Bujtor Játékszínben a Veszprémi Petőfi Színház saját produkciói vannak repertoáron: *Titus Andronicus*, *Az igazat mondd, ne csak a valódit* és a *SzínházJegyetem 2.0*. Vendégelőadásként látható volt több alkalommal: *A pestis*; *Jászai Mari: Magam keresése* (itt koprodukciós partner a Petőfi); *Asszoony!* (a Csavar Színház vendégjátéka). Az idei évadban szinte kötelező volt Shakespeare-művet is műsorra tűzni az író születésének 450. évfordulója alkalmából, mégis izgalmas választás a kevésbé közismert és rettentő borzalmakat felsorakoztató Titus Andronicus-szöveg. Eperjes Károly önálló zenés irodalmi estje is kisebb játékkeret igényel: az előadó személyessége itt jóval intimebb légkört tud teremteni. Az idei évadban a színházi vezetés talán legbátrabb vállalása a *SzínházJegyetem 2.0* című produkció. Az eredetileg Tasnádi István által írt darabot Tóth Loon dolgozta át. Az átiratban, bár finomodott az eredeti szöveg, de még így is könnyedén válik a legprogresszívebb színpadi művé a repertoáron. A Camus-regény adaptációja és a Jászai Mari életét bemutató monodramák megkövetelik az erős színészi jelenlétet. Tünet értékű, hogy ebben a színházi térben az egy vagy csak pár színésszel működő előadások dominálnak, és hogy itt akár ismeretlen darabcímek is megjelenhetnek a műsoron. Interakcióra csak ebben a térben számíthat a néző. Az *Asszoony!* című mesejáték azonban, hiába kétszemélyes, hiába interaktív, és a címet sem mondhatni nézőcsalogatónak, mégsem tud az előző produkciókkal közös értékeket képviselni.

A Pannon Várszínház igen speciális helyzetben lévő, veszprémi székhellyel (Hangvilla nagyszínpad) is rendelkező intézmény. Alapítója és főrendezője Vándorfi László, aki tizennégy éve határozza meg a színház művészi irányait, és így a veszprémi kulturális élet mindennapjait is. A színész-rendező korábban tíz éven keresztül a Veszprémi Petőfi Színház igazgatójaként töltötte be ugyanezt a funkciót a város életében. A Pannon Várszínházban a 2014/15-ös évadban kínált bérletes előadások: *Toldi*, *Balfácánt vacsorára*, *Black Comedy*, *A három testőr*, és míg az interneten elérhető műsorfüzetben a *Mesélj, Münchhausen!* szerepel, helyette a *Starfactory* került bemutatásra. A Pannon Várszínház bérletes előadásai között is több a zenés, mint a prózai mű, illetve itt egyáltalán nem szerepel nem nevelt színházi műfaj a repertoáron. Előző előadásaik közül a *Meseautó* (ezt a produkciót bérletbe is választhatták maguknak a nézők), a *Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról*, a *Hegedűs a háztetőn* és *A padlás* maradt műsoron. Gyerekeknek a *Péter és a Farkas*, a *Hattyúcskák tava* és a *Szépek szépe* szerepel a bérletajánlóban. A Pannon Várszínház esetében 10:3 a zenés – nem zenés produkciók aránya. Itt szinte minden előadás nagyszínpadi, és nagy színészi gárdát, technikai stábot mozgat. Mint ahogyan azt a produkciócímek felsorolása is jól érzékelteti, a színházi vezetés a „sikerdarabokat” preferálja.

A Kabóca Bábszínháznak nem kérdés, hogy más a célközönsége, mint a fentebb elemzett színházaké – ám mégis van átfedés: nemcsak a nagyszínházak keresik a gyereknézőket, hanem a bábszínház is kínál ifjúsági és felnőttelőadásokat. Ilyen produkció a 2014/15-ös évadban elsőként bemutatott *Orpheusz*, amely a Jean Cocteau-drámaszöveg magyarországi ősbemutatója is egyben. Bátor darabválasztás, hiszen a szöveg szinte ismeretlen, ráadásul a színház nem a saját közönségre tégeztet meg vele. A tavalyi évad bemutatói közül a *Szarvasok szövetsége* című zenés produkció ugyanígy a középiskolás és a felnőtt közönségre tégeztet. Itt is ismeretlen a produkciócím – bár a szórólapon feltüntetett Bartók Béla név biztos hívószóként funkcionál. Az évadban a népszerű babaszínházi előadások sorát a *Miau* című produkcióval bővítették. Bérletben kínált előadásai a 2014/15-ös évadban: *Rumini és a négy jogar* (a tavalyi évadból); *Holle anyó*; *A királykisasszony, akinek nem volt birodalma*; *Kutya-macska barátság*, *Mazsola és Tádé* (a Fabula Bábszínház vendégjátéka); *Volt egyszer egy...*; *On The Road* – mindkét produkció az előző évadból. A bábszínház műfaji sajátosság révén nehéz lenne szétválasztani a zenés és nem zenés produkciókat, érdekesebb inkább azt észrevenni, hogy a néhány klasszikus mellett a kortárs szerzők meséi dominálnak – ez a színházi vezetés által többször deklarált tudatos irány.

Az elemzés ismeretében, ha egy jelzót keresnek a veszprémi színházi repertoár jellemzésére, az nem a változatos, hanem a zenés lenne: összesen 7 nagyszínpadi zenés produkciót mutattak be a 2014/15-ös évadban. Ez a szám az egyes színházakra lebontva nem tűnik soknak, de városi szinten már túl domináns. A bevezetőben artikulált kérdések nem a provokáció gesztusával vetődtek papírra, de talán rávilágíthatnak arra, hogy érdemes volna a színházaknak egymás munkáját is figyelembe venni. Vajon lesz ilyen törekvés a következő évadban?

Szántó Viktória

Pannon sztárgyár

Gém Zoltán: *Starfactory*. Musical. Rendezte: Vándorfi László. Koreográfus: Krámer György. Veszprém, Pannon Várszínház, 2015. április

A Pannon Várszínház 2014/2015-ös évadának utolsó nagyszínpadi produkciója, a *Starfactory* joggal tartott számot a „közönségkedvenc” címkére, hiszen története mai, fiatalos, mindemellett lendületes dalok csendülnek fel benne. Továbbá megvalósították a darabban csak fiktívként létező tehetségkutatót, ami kétségkívül kimozdította az előadást a hagyományos musicalek köréből.

A műfajok és stílusok mindegyikének – színházi berkeken belül csakúgy, mint a művészet más területein – ki kell vívnia a maga autonómiáját, helyét a többiek között. Elég csak a regényre vagy a filmre pillantani, melyek mindegyike fiatalnak nevezhető a maga területén, és művészi értékük elismerése nem egyik napról a másikra következett be. Témánál maradván, a színház zenés műfajainak is ugyanezt az utat kell bejárniuk. Némelyek (gondolok itt elsősorban az operára) jóval előrébb járnak másoknál (például a musicalnél) a művészi elfogadottság ranglétráján. Különösen éles a kontraszt, ha a zenés műfajokat prózai elitizmussal szemléljük, hiszen eszköztáruk, kompozíciós elvük és kommunikációs síkjaik egyaránt eltérnek, miközben számos olyan aspektust is találunk a színházcsinálás alapjaiban, ami releváns bármilyen előadás esetében.

Mielőtt gyakorlatba ültetnénk az elméletet, a *Starfactory*ról annyit el kell mondani, hogy a veszprémi előadás a musical életének második debütálása volt. Gém Zoltán darabjának ősbemutatója 2013 nyarán a Thália Színházban volt, melyhez képest számos változtatás tapasztalható a Pannon Várszínház színpadán meg elevenedő showban, mind látvány, mind hangzás terén. A korábbi produkció színes-túlzó kavalkádjához viszonyítva a veszprémi bemutató minimalistább, letisztultabb, mondhatni egységesebb, a lanyha pop-ritmusba azonban rockot oltottak, hogy ha kilépnek a színpadfüstből, dögösebb legyen a műsor. A hangzsváltás mellett néhány dal kihullott a rostán (mint az *Apa, ne igyál!*), párhuzamosan pedig a teátrum tagjai – Molnár Ervin és Punk Balázs – Gém Zoltán babérjaira törve új darabbal gazdagították a tracklistát (*Szabadok vagyunk*), kiváltva a *Bibi van Tibi* című sziporkát.

Ha őszinték akarunk lenni, márpedig akarunk, akkor rá is fért az erősítés a darabra, mert a vázszerkezet dramaturgiailag bőven hagy kívánnivalót maga után. A társulat mintegy plasztikai sebészként lépett közbe, botoxszal töltögetve fel a zavaró repedéseket, a legkülönbözőbb eszközökkel. Nem a szűzsé alapvető egyszerűségét nehezményezem, hiszen egy szimpla történet is lehet ütős, ha jól van megmutatva. A modernre hangolt, mégis alapvetően népmesei struktúra nehézkesen bírja a számos szereplőt, akik helyet követelnek a színpadon. Az első felvonás – a tehetségkutató ideje – arra volt elég, hogy találkozzam a szereplőkkel (mindenki a helyszínre érkezik a kulisszából vagy a nézőtérrel), elhelyezzem őket a játéktáblán, miközben a hang-verseny eldől. Kapkodom a fejem, és már le is gördül a felvonásvég függőnye. A szünetben emésztgetek, memorizálok a viszonyokat, találgatok a folytatást, majd visszaülök a helyemre. Függöny fel, szembesülök a megváltozott környezettel (show-színpadról a kocsnába) és az időugrással (három hónap tovaszállt). Dramaturgiailag a második felvonás kompaktabb, hiszen ismerősként üdvözlöm a szereplőket, és nyugodtabban szemlélhetem a sztárgyár hatásait. Nem zavar, hogy több helyszínre vetődnek a figurák, gond nélkül működte-

tem párhuzamosan az eseményeket, hogy aztán a Buddha klubba avanszált ivóban újra összegyűljön a régi, nagy csapat, levetkőzve a korábbi frusztrációkat.

Ha a szerkezet labilisan áll csak a lábán, kell más, ami a helyén tartja az épületet. Első lépésben jellemdús, karakán hősökre van szükség, és amennyiben jellemfejlődés is van, jó útra léptünk. Számomra két igazán jelentős figurája volt a műsornak. Az egyik a sztárgyár stylistja és műsorvezetője, Vlad (Szelle Dávid), aki a show kezdetén mint holmi tündér-keresztanya sürgölődik, és pátyolgatja az ő tündibünci drágaságait. Otthonosan mozog a nyüzsgő forgatagban, kész „B” tervvel (értsd: Vladislove) arra az esetre, ha valami nem várt esemény történne élő adásban. A fináléhoz közeledve jelleme szép ívet jár be, letisztul, elhagyja a sallangokat, az allűröket, így a képi sík, melyben fokozatosan megszabadul sokrétegű öltözetének felszíni darabjaitól, magyarázat nélkül is jelentéssé. A dala (*Repülj a széllal, kishajó*) már csak ráadás. A másik uralkodó karakter Pap Livia anyafigurája, azaz Borisz, az orosz milliárdos mama, aki Ricsi fiacskája (Keresztesi László) karrierjét a saját belátása szerint egyengeti. Határozott, feltűnő jelenség, nő, mindemellett rendkívül szórakoztató, már csak remekül hozott orosz akcentusa miatt is. Aki mellé ő leül, tényleg tűzközelben lesz. Hozzájuk hasonlóan a többi karakter is szerethető, egy-egy típust jelenítve meg: A már említett Ricsi, akit elkap a gépszíj, aztán mégis fellázad, hogy a saját útját járassa. Rami (Pánics Lilla), a tehetséges, ám sehonnan jött lány, aki mégis révbe ér az énekes szegénylegény Tibi (Sente Árpád Csaba) mellett a Buddhában. Gyufa (Molnár Ervin) és Jakab (Punk Péter), a thálías előadás-hoz képest igencsak megfiatalított zenészcimborák. A Rendező (Lenchés Márton), aki próbálja kézben tartani a dolgokat. Aysha (Nemcsók Nóra), a felszínes haszonleső, és így tovább.

Hogy a figurák ne csak papírmásé reprodukciók, hanem lélegző hősök legyenek, szükség van egyrészt frappáns és ábrázoló szófordulatokra, vagyis eltalált szövegre (ez már csak a dübörgő tempó miatt is hasznos), és színészi játékra, ami megtölti a kere-

teit. Ez néhány kilengéssel teljesül is, a színészek pedig láthatóan élvezik a játékot, ami a közönségre is átragad. Innen már csak a balanszírozáson múlik, hogy ne ripacskodás – illetve csak ott, ahol arra szükség van – legyen a műsor. Ezt az ötletek, a (nyelvi) lelemények, a beépített finom áthallások tudják kontrollálni. Én utóbbihoz sorolom Edit (Kovács Ágnes Magdolna) alakját, aki Rami testvérének szerepkörében, terhes nőként dolgozik apjuk kocsmájában. Akár Rami ellentett alteregója is lehetne a lány, akitől soha senki nem kérdezte meg, miről álmodott (miről mondott le), miközben testvére az álmait éli, és aki mégis erős, amikor a másik az önsajnálathoz zuhan.

Minden előadás (akár kortárs szerzemény, akár nem) a mából, a mának szól, hiszen a színpad a pillanat, a jelen művészete. Ebből kifolyólag olyan kérdések és problémák szólalhatnak meg, melyek jelen vannak a mindennapjainkban. A társadalomkritikus hang ott is felüti a fejét, ahol talán nem is gondolnánk. A *Starfactory* önfeledt kikapcsolódást ígérő musical, ám ha figyelünk az elejtett mondatokra, vagy a kacagás mögé nézünk, felfedezhetünk egy lappangó réteget, mely a másság, illetve a kisebbségi lét perifériára utasított életeit jeleníti meg. A képzeletbeli listára felírhatjuk Vlad homoszexualitását, Rami és családjának roma származását, hogy

Tibi nevelőotthonból jött, Gyufa és Jakab pedig egy lakókocsiban élnek, és enyhén szólva sem az értelmiségi az a jelző, ami eszünkbe juthat róluk. Hogy viszonyulunk az ilyen emberekhez a valóságban? – tehetjük fel a kérdést, miközben hazafelé tartunk a színházból. Az embert magát látjuk meg, vagy a körülményei, illetve a mássága alapján mondunk ítéletet? Eddig a korábban említett közös jellemzőkről beszéltem, melyek minden színházi produkciót jellemezhetnek valamilyen formában. Ideje azonban a specialitásokra térni, hiszen nincs musical zene, ének és tánc nélkül.

A veszteprémi *Starfactory* áthangolásáról már szót ejtettem, arról azonban nem, hogy a produkcióban élőben működik közre az LGT Emlékzenekar. A színpad szélén ülnek, és szerves részei a játéknak. Nem pusztán élő zenegépek, kontaktban állnak a színészekkel, sőt saját történeteszlük is van Attilával (Farkas-Csányi Attila), az ütőssel kiegészülve. A produkció koreográfiáját Krámer György neve fémjelzi, és számos tömegjelenetet (szikáran szerkesztettet és egymásba gabalyodókat), valamint kortárs etűdöt – Kovács Ágnes Magdolna alakjában – is magába olvaszt.

A zenés darabok, így nyilván a musical esetében is a legtöbb a dalokon, ezáltal pedig az éneken nyugszik. A gondolatok és érzelmek kibontott megnyilvánulásai ezek (lényegében tehát a zene teatralitásáról van szó dalonként csakúgy, mint az egész előadás-szerkezetet nézve), így nincs annál zavaróbb, mint amikor azt érzi az ember, hogy a dal öncélúvá vált, hogy csak azért van benn, hogy még egyet énekeljen a színész. Ez egyszerűen megtöri a ritmust, és kidob a fikció teréből. Hasonlóan ehhez, nem lehet akármilyen sorrendben egymás után dobálni a dalokat, belső ritmusra van szüksége minden produkciónak, vagyis a tempósabb és a líraibb szekciók arányos, átgondolt elosztására. Így zenés darabok esetében a zenei dramaturgiára különösképpen ügyelni kell, hisz ez az elsődleges húzóereje az ilyen produkcióknak, ez van a reflektorfényben. Éppen ezek miatt engem zavart *Az egész világ minket ünnepel* unos-untalan felhangzása. Ha már ennyit beszéltem a dramaturgiáról, levonhatjuk a következtetést, miszerint a zenés előadásoknak két, más-más alapokon nyugvó szerkesztési elvet kell kombinálnia, strukturális szinten csakúgy, mint a tényleges gyakorlatban, mivel a musicalek prózai átvezetőit és a dalok illesztését is a lehető legsimábbra kell csiszolni.

Mindezek tükrében nyeri el a *Starfactory* hangszínváltása igazi jelentőségét, hiszen ennek köszönhetően megnőtt a skála a lírai és a pörgős részek között, amin mozogni lehet. A zenei sokszínűséghez a keményebb hangzás – a „suttyó metál” – importálása mellett a rap mint rétegműfaj beemelése (értendő itt a *Szabadok vagyunk* című dal egy része) is hozzátesz.

Ha – mint említettem – kibontott gondolatokként kezeljük a zenei blokkokat, akkor a hangzás mellett a szövegnek is tartalmaznia kell ezt az eszmeiséget. Egy példát emelnék ki, mégpedig a várandós Edit figurájának *Pillangó* című számát. Ebben nem pusztán az álmait és szerelmét vesztett, becsapott nő képe csendül fel. Egyértelműen felidéződik bennünk az „éjszakai pillangó”, ami egészen más konnotációt hordoz, és ezek együtt működnek.

Hangilag az előadás szereposztása egyébiránt találó, néhányuk orgánumának kifejezetten jól áll az adott figura, így képesek megbirkózni a feladattal. Bírák tudóval táncolással együtt, és kellemesen andalognak a lágyabb vizeken is.

A zene kapcsán még egy dologra kell kitérnem. Az előadásban William Shakespeare 75. szonettje rock-köntöst kap, ami ingatag vállalás volt. Vannak sorok, amelyek határozottan működnek így, mások azonban abszolút nem. Utóbbi pontokon mintha megbicsaklana a kötél táncos, és úgy kell visszaevickélni a ritmusba. Ez abból adódik, hogy a szonett versritmusa nem dalritmus, hiszen a logikai és tartalmi egységek vége nem feltétlen a sorvégekre esik, ami bizony kilöki a zenét, hiszen néhol a megkövetelt zenei ütembe több szótagot kell belepaszírozni, mint amennyit elbír.

Mielőtt lehúzzom a fényt a rivaldáról, és lekapcsolom az utolsó spotlámpát, megjegyzem, a produkció nyitottságból nem spórolt, gátlástalanul összemossa a nézőteret a játéktérrel. Szereplők jönnek-mennek, osztogatnak szórólapot, beszélnek át a fejünk felett a hangosítás miatt, figyelmeztetnek a piros lámpa szerepére, és bevonnak minket a fikció terébe. Ahogy belépünk, már történetben, szituációban találjuk magunkat, és a finálé után – ha már ez a közvetlenség járja – talán még a színpad kulcsát is ránk bízák.

Szalai Renáta

Színésznőből rendező, avagy Kéri Kitty Titus Andronicusa

William Shakespeare: *Titus Andronicus*. Veszprémi Petőfi Színház.
Játékszín, 2014/2015-ös évad. Rendezte Kéri Kitty

A Petőfi Színház a 2014/2015-ös évadában műsorra tűzte a *Titus Andronicust*. A Játékszínben bemutatott darab méltatlanul keveset ment, ellentétben kevésbé jól sikerült társaival. Úgy vélem, az előadás kapcsán érdemes és kell is beszélni néhány sajátosságról.

Van olyan színész, aki tud rendezni, és van olyan, aki nem. Kéri Kitty az elsőbe, míg például Szerednyey Béla a másodikba tartozik. Két szempontból emelném ki mindezt. A 2010-es veszprémi *Anna Karenina* – amelynek eredeti regény- és musicalopera-változata is kiemelkedő – hemzsegett a rendezési hibáktól (két koreográfus és a komplett tánckar kihasználatlansága, szövegérthetőségi hibák, karakterellenes viselkedések stb.). Ennek ellenére messze több lehetőséget kapott a színház vezetésétől (gondolok itt a promócióra és az előadások számára), mint ez a Shakespeare-mű, pedig egyik sem csal mosolyt a napi robot után betérők arcára. A második ok, hogy a színház következő évadában tervezett öt nagyszínpadi előadás mindegyikét színész rendezi, ráadásul az ötből három a társulat tagja. Nincs semmi baj azzal, hogy teret adnak a helyi művészeknek, sőt, de egy ilyen nagy múltra visszatekintő megyei színház nem engedhetné meg magának (ha már állandó rendezője nincs), hogy egyetlenegy

nagyszínpadi előadást sem rendező hoz létre. Eperjes Károly *Éjjeli menedékhelye* és *Chicagója* okot ad a reményre, hogy az *Ármány és szerelem* színpadra állítása is megfelelően sikerül. Tóth Loon rendezései egyfajta hullámvasútként értelmezhetők, viszont, ha megtartja azt a szemléletet, melyet a *SzínházJegyetem 2.0*-nál használt (mondjuk, ott jó volt a kiinduló alapanyag is), akkor felfelé ívelhet az a vasúti pálya. Kéri Kitty eddigi rendezései (*A chioggiai csetepaté*, *Jeanne D'Arc*, *A Montmartre-i ibolya*, *Levelek a lövészárokból*, *Kulcskeresők*) azt bizonyítják, hogy egy olyan színésszel van dolgunk, aki akár színháztörténetileg is utánajár a színpadra állítandó darabnak. Szivacsaként magába szívja a színpadi, valamint mozgóképes adaptációkat, úgy, hogy azokat saját képére formálja. Mindig keresi az újítás és aktualizálás lehetőségét, de sohasem lesz disszonáns. Maga alkotja meg a látványt, és húzza meg a szövegeket is. Nem látok bele a művésznő dolgozószobájába, de úgy képelem, hogy egy-egy rendezé-

se előtt megpróbál együtt létezni a kiválasztott darabbal, és se éjjele, se nappala az első próbáig. A fentebb leírtak remekül érzékelhetők a színpadra vitt előadásai-ban. Mindenkinek figyelmébe ajánlom ezt az alázatot, ugyanakkor újító szándékot.

A *Titus Andronicus*ban örömmel fedeztem fel, hogy a nagyszínpadi előadásokban inkább mellékszerepeket kapó színészek itt nagyobb térhez jutnak, így megmutatkozhat tehetségük (Palásthy Bea, Máté P. Gábor és Terescsik Eszter is „lubickol”). Nem feltétlen kell mindig neves vendégművészeket meghívni, ha ilyen teljesítményre is képesek a veszprémi művészek. Mindemellett a *Titus* előnyévé vált a társulathoz csatlakozó Szalma Tamás, Király Attila és Jaskó Bálint, mert kiegészítik egymást a helyiekkel, sőt egyenlő partnerekké válnak, és felelemlik egymás alakítását. Itt mutatkozik meg a rendező színészvezetése. Szalma Tamás egy interjúban elárulta, hogy szó szerint megszenvedte Titus karakterét. Minden egyes izzadságcseppét láthatjuk, hiszen Kéri egyik újítása, hogy összemossa a nézőteret a játéktérrel (már a *Jeanne D'Arc*-ban is élt ezzel a technikával). Így sokkal intimebb közeget teremt, ahol mi, nézők is részesei lehetünk ennek a véres játéknak. A színészek hol tőlünk pár centiméterre a szemünkbe mondják gondolataikat, hol mellénk ülnek, hol ijesztgetnek bennünket. Az ilyen megoldásokat még több jelenetnél lehetett volna használni. Néhány alkalommal pedig a kezdő lendület és mondatok után eltűnik az érzelmi többlet adó varázslat. A nézők inzultálása és az együttes átélés már 2011-ben Zsámbékon is megmutatkozott Botho Strauss *Titus*-parafrázisában (*Meggyalázás*), igaz, ott nem kőszínházi közegben. A *Titus* Shakespeare legvéresebb drámája, van itt csonkítás, nemi erőszak, emberevés stb. Mindenkor rendezőjének fel van adva a lecke, hogy mindezeket hogyan ábrázolja. Kéri Kitty nem próbálkozik fröcskölő művérral, helyette virtuálisan (a hátsó falon animáció formájában), vagy stilizáltan, piros kesztyűn lógó piros fonalakkal érzékelteti a vérontás jelenlétét. Ez utóbbi praktikus, hiszen könnyen felvehető (ne feledjük, nagyon közel vagyunk a színészekhez), valamint hatásos látványelem. Nem a veszprémi előadásban alkalmazták mindezt először (2004-ben a japán Yukio Nina-

Palásthy Bea. Fotó: Petőfi Színház

Terescsik Eszter, Szalma Tamás.
Fotó: Petőfi Színház

gawa használta), mégis a magyar *Titusok* történetében fordulópontnak számít.

Mindössze tizenegy színész és egy gyerekszereplő játssza a sok figurát felso- rakoztató darabot, elkerülhetetlenek az összevonások, de ezek a praktikumon túl jelentéstartóval is rendelkeznek. Shakespeare idejében egy társulatot mindössze tíz-tizenöt színész alkotott, így egy elő- adáson belül szinte mindenkinek dupla karaktere volt, ez alól kivételnek számítottak a főszereplők. Spiró György megpró- bálta feltérképezni és megfejteni az egyes Shakespeare-drámák lehetséges szere- pösszevonásait. Szerinte a *Titust* tizen- egy színésszel és három-négy statisztával meg lehet oldani, viszont ő – követve a reneszánsz kor, valamint a színpadra állí- tás hagyományait – nem veszi számítás- ba, hogy jelentésváltoztató ereje van, ha a főszereplőket is összevonjuk. Kéri Kity- ty rendezése ez utóbbira fókuszál, így a veszprémi produkció ismételtelen kiemel- kedik a magyar *Titusok* sorából. Saturni- cus, Caius és Aaron (Király Attila), Bassi- anus és Publius (Keresztes Gábor), Lucius és Chiron (Jaskó Bálint), valamint Marti- nus és Demetrius (Máté P. Gábor) össze-

vonódnak. Mindegyik figurának lesz egy pozitív és egy negatív oldala, melyek Ti- tus körül mozognak. Ezt értelmezhetjük a címszereplő belső vívódásaként önmagá- val, valamint a bosszúállás hagyományával. Ebben a koncepcióban megmutatkoznak az ember előnyös és hátrányos tulajdon- ságai, ahol a végén mégiscsak a jó győze- delmeskedhet, és a harmadik generáció (akinek nincs alteregója, se szavai, csak a PC-games) elhozhatja a békét. A veszpré- mi előadás kísértetiesen hasonlít egy 15. századi moralitásjátékra, ahol a főhős, aki az emberiséget képviseli, megismerkedik a keresztényi erényekkel és bűnökkel, majd a végén választania kell. Még a díszletezés szerkezete is hasonló, bár a tényleges tér nem kör, hanem téglalap alakú. Ugyan- akkor a szereplők szinte minden zugában megfordulnak, a bűnök és erények végté- re is kiadnak egy kört. Titus nem akarja mindezt bejárni, így néha megpróbálkozik egy lefektetett pallóval lerövidíteni az utat, valamint kihagyni néhány megállót az em- beri tulajdonságok hálózatában. Ennek a pallónak a közepén fognak később állni az életben maradottak is, jelezvén, hogy mindkét oldal birtokosai.

A produkcióban találunk további ér- dekes jelentéstartóval bíró összevoná- sokat: Módrí Györgyi hol takarítónő, hol a római polgárok hangja, hol hírvivő, hol dada, hol bohóc, vagyis egyszemélyben az összes alsó osztálybeli, akik végigstatisz- tálják a felső tízezer hatalmi harcát. Annak a felső tízezernek a harcát, akik ebben a koncepcióban finoman szólva is belterje- sek, hiszen mindenki mindenkivel össze- köthető, akik lenéznek a mórokat és a gó- tokat, ahogy a gótok lenéznek a mórokat és így tovább. Az ország vezetőinek köreiben tombol a rasszizmus. Ennek a hierarchi- ának az érzékeltetését segítik elő a jelme- zek: a vezetők mindig elegánsak, a gótok valóban a mai értelemben használt perem- vidékre szorult gót stílusú emberek, a mór pedig nagyon arab. Ugyanakkor minden- kinek van egy gót alteregója is, ez lehet az ember legsötétebb énje, még az unokának is van egy dark passengere, a 2014-es *Son of Rome* XBOX-játékkal összenőtt utód. Kérdéses, hogy ki képes a megtisztulásra és a megtisztításra. Módrí Györgyi annak a népnek a hangja, aki képes megváltoztatni a tradíciókat, és eltörölni az ellenségeske- dést, ha összefog, de még ő is rendelkezik egy gót alteregóval. Üzenetértékű, hogy a színésznő rendszerint a nézők közt jelenik meg. Legnagyobb karaktere a bohóc, aki a megváltást próbálja belecsempészni ebbe a kegyetlen világba. A kereszténységet egy ketrecbe zárt galamb jelképezi, melyet az- tán a Z generációs unoka örököl meg. Mire a bohóc a második felvonásban színre lép, a néző már elfárad a veretes shakespeare-i dialógusoktól (hiába a kortárs Tandori Dezső-fordítás), és elsikkadnak a kereszt- ényiségre utaló mondatok. Ez nem a szí- nésznő hibája. Ilyenkor mankót kell adni a közönségnek, és valahogy fel kell erősíteni azokat jelentéseit. Itt ketrecben lévő galamb van, amely inkább a szabadság hiányát, mint a kereszténység jelenlétét hozza fel- színre tudatalattinkból. Szövegismeret hiá-

nyában a tisztelt nagyerdeműnek szüksége van a képi rásegítésre, amely egyértelműen keresztény jelkép. Itt jegyezném meg, hogy a végén lévő megtisztulás és felmagasz- tosulás lehetőségét a keresztény monda- tok nélkül is érteni. Kérdés, hogy a virtuá- lis eső vagy a galamb viszi közelebb ehhez a nézőt; én az elsőre tenném a voksomat. Tehát, ha kimaradna az egész bohócjelenet és az utód amúgy szépen megrendezett bo- hóccá alakulása, akkor is erre a végkövet- keztetésre jutnánk. A polgári karakterekből ez lóg ki a leginkább, de a polgárnak is kell egy kifejezetten pozitív én, hiszen akkor megbukna a rendezői koncepció. Követ- kezőképp jó, hogy megtartotta a bohócot, mert szükség van rá a többletjelentéshez, de keresztény mivoltát jobban meg kellett volna erősíteni.

Ahogy említettem, egy részletekre nagyon ügyelő rendezővel állunk szem- ben. Itt a színeknek (fekete, fehér, piros a domináns), a zenei effekteknek és dalok- nak (például: *Son of Rome* OST, afrikai szám, Pavarotti énekelte operaária), a ki- vetített animációknak (helyszín és érze- lem kifejezés), a technikai híd használatá- nak (a lent és a fent érzékeltetése), az S. P. Q. R. felirat többszöri használatának (a 'néppel lévő együttes hatalom' latin rö- vidítése), a mozaikos padlónak (a római polgárok lakásaiban is mindig volt mo- zaik), Romulusnak, Remusnak és az őket szoptató farkasnak (folyamatos testvérhá- borúk jelenléte; kellenek a gótok, vagy- is az ember sötét énje a teremtéshez és az ember teljességéhez), a végén lévő vérfol- tos esernyőnek (az életben maradottak is romlottak) fontos szerep jut. Az előbbie- ben felsoroltakon kívül Kéri Kitty audiovi- zuális érzékét jól tükrözi továbbá legfőbb forrása, az 1999-es parádés szereposztá- sű *Titus* című film, melynek rendezője, Julie Taymor szintén egy hasonló kalibe- rű összművészeti lény. Hogy csak pár ha- sonlóságot emeljek ki: keretes szerkezet, fogyasztói társadalom megjelenítése, meg- határozhatatlan idő, a gót testvérek ho- moerotikus játszadozásai, végül a furcsa és groteszk világ és hangulat megteremtése. Persze ezeket nem egy az egyben vette át, csak építkezett belőlük.

Egy-két apró negatívum ellenére mind az előadás, mind az egyes alakítá- sok kimagaslanak az idei évadból. Iga- zából azon kaptam magam, hogy ez az egy-két apróság elkezdett nem érdekelni, mert örültem, hogy egy ilyen rendezés ta- lált rám nézőként. Veszprém polgárainak szüksége van ilyen produkciókra, ezért kel- lett volna nagyobb teret kapnia a színhá- zi hierarchiában. Megkockáztatom, hogy akár olyan konstrukcióban is, hogy az öt nagy előadás közt, de a Játékszínben ma- radva, hogy ne vesszen el a már emlegetett varázs. A nézőtér nagy százaléka fiatalok- ból állt, tehát igény lenne rá, már csak el kellene juttatni egy szélesebb célközönség- hez, mert ez a rendezői koncepció nagyon is mai és tanulságos, hogy Jan Kott szavai- val éljek: Kortársunk Shakespeare. Hozzá- tenném: nem mindegy, hogy kinek a kezei közt formálódik végképp azzá.

Szücs Kitti

Közhely és újítás kardpárbaja

Alexandre Dumas: *A három testőr*. Pannon Várszínház, 2014/2015-ös évad.
Rendező: Vándorfi László. Koreográfus: Krámer György

A sok meglepetést nem ígérő és a végletekig photoshoppolt plakát egyből felkeltette az érdeklődésemet a veszprémi Pannon Várszínház előadása iránt. A Hangvilla előterében várva, hogy megnyíljon a ruhatár, csak az ügyelők logisztikai bravúrában tudtam gyönyörködni, ahogy 400 gyereket kiterelnek a délutáni matinéről, majd ugyanannyit be a következőre. Természetesen a terembe érve, hogy mindenképpen sikeres legyen az ültetés, a rendezkedési kényszeres tanító nénik is akcióba lendültek. Még az előadás kezdete előtt kabaréba illő jeleneteknek lehettem tanúja.

Várakozásaimat a plakát semmitmondósága mellett a „Kalandjáték” leírása alapozta meg. Színes személyiségekre, cselszövésre, pergő ritmusra, korhű zenére, táncra és akrobatikus látványelemekre kapunk ígéretet. Ezekről azonban az előadás sokszor teljesebben elfeledkezik.

A nyitójelenet – miért is ne – egy tánccal alapozza meg a hangulatot. A tömegjelenet nem követel túl sokat a játszóktól, de azt hibátlanul tudják hozni – és ez egyébként jellemzi az összes közös táncot. A hamar felkeltett érdeklődésre gyorsan kell érkeznie a válasznak egy kocsmai verekedés formájában. Sajnos ennek megvalósítása kimerül egymás laza simogatásában, de semmi probléma, hiszen kellő képzelőerővel még akár el is lehet hinni, hogy verekszenek a színpadon. Ez egyébként a legtöbb pusztakezes harc esetében így van.

Amikor d'Artagnant sorra kihívják a testőrök, akkor értem meg csak igazán, mit takar a „pergő ritmus”. Teljesen motiválatlan dialógusok, felfutás nélküli hangulatváltások és totális káosz jellemzi a jelenetet. Főhőseink személyisége nem színes, hanem egyenesen lapos: Porthos nőcsábász, de csak úgy épphogy. Aramis vallásos, de igazából csak imádkozik, és két kaszabolás közt megemlíti, hogy Isten szolgálatába áll. Athosról fogalmam sincs, hogy mit csinál, de ott van harmadiknak, d'Artagnan legfiatalabb lévén pedig őszintén szerelmes lesz, de legalább azt következtetesen csinálja.

Ezek tökéletes ellenpontja lehet az első vívás. Előkerülnek a szimbolikussá vált kardok és leesik az állam. Kiss T. István munkáját dicséri, hogy minden, ami a verekedési jelenetekből hiányzik (pontosság, hitelesség, koncentráltság és színpadi jelenlét) azt itt hatalmas dózissal kapjuk meg. Az előadás jó részét a vívások keltették életre, volt itt páros vívás, tömegvívás, vívás két nő közt, és mégsem vált unalmassá. Elkezd érdekelni a technika, és még azt is meg tudom bocsátani, hogy az a pár seggrepaci nem vicces.

A bíboros és a király első találkozásánál rájövök, hogy egy ilyen beszédhibás és életképtelen uralkodó eszén nem is olyan komoly feladat túljárni. Gazdag Tibor, bár nem mutat technikai bravúrokat, mégis messze túlszárnyalja kollégáját. A bíboros kellően kétszínű, de nincs megfelelő ellenpontja, és ezért nem tud igazán gennyes figurává válni. Molnár Ervin számára, akinek egyszerre kellene helytállnia királyként és Bonacieux-ként is, egyszerűen annyira egybefolyik a két szerep, mintha utóbbi szintén a király lenne áruhában, vagy ami még rosszabb: fordítva. Sente Árpád Csaba tökéletesen véghez tudja vinni a hasonló feladatot. Őt nem csak a paróka teszi Buckingham hercegévé, hanem átszellemül, és még a hangja is máshogy cseng a térben (nem is beszélve a Walt Disney-produkcióba illő operettbetétjéről, ami gyönyörűen sikerült). A színészi alakítások közül kiemelhető még Szele Dávid, mert bár nagyon szépen tud beszélni, halljuk, hogy megtanulta, de valahogy egy szavát sem lehet elhinni. Továbbá ellenpéldának Pap Livia, aki a Milady szerepében színészi és mozgásművészi kvalitásai széles palettáját mutatja meg.

Még az első felvonásban megkapjuk a megfelelő mennyiségű klisé az előadástól. Van itt kínosan humortalan commedia dell'arte-betét (később még több hasonló), zenére hárfázást szimuláló színész és a háttérben lopakodó gonoszok. A szerelmek csak prózaiak lehetnek, de már a végletekig ragozzák a szívük állapotát, meg a hatalmas szerelmes érzéseiket, csak valamiért nem tudom elhinni az egészet.

Justin Júlia néhány ötlete egészen meglepett a jelmezekkel kapcsolatban, hiszen bár korhű ruhákban álltak színpadra a hölgyek, egy percig sem éreztem az egyenruha hatását rajtuk. A férfiaknál – ahol viszont erre volt szükség – a bíboros gárdistáinak jelmeze olyan kimért és pontos szabású volt, mintha egy SS osztag tagjai lennének. A bíboros köznapibb, fekete öltözetét hívta fel a figyelmet a nyakában lógó ezüst keresztre. Első vízióm az volt, hogy Gazdag Tibor azzal a hatalmas fukszal a nyakában az Epic Rap Battles of History legújabb évadjának forgatására érkezett. Bár ez esetben egymaga lenyomja a szerencsétlen királyt.

A második felvonás kezdete kortárs színházi előadás látszatát kelti, és ezt mind a zeneválasztás, mind a mozgások erősen meg támogatják. Pap Livia és Staub Viktória táncmozdulatai nem csak pontosak, de kiválóan rántanak vissza a szünetből. Az események felgyorsulnak, és további cselszövögetések után még néhány izgalmas kardvíváson és lapos dialóguson keresztül erőszakkal magunkat, eljutunk a végső nagy öldökléshez.

A Milady mint fő gyilkolószó segédkezik a herceg rendkívül kínosra sikerült haláljelenetében. Még a tizenévesekből álló közönség is felhőrdült az elhasznált „hónom alá veszem a tört és én most meghalok” jeleneten. A következő a sorban Constance, akit gyöngéd szálak fűznek d'Artagnanhoz. A tetőpontot viszont egyértelműen a Milady elítélése és kivégzése jelentette az előadásban. Vándorfi rendezői tudatosságáról árulkodik, hogy ezt a három haláljelenetet miként építette egymás után. A hangsúlynak az előadás világában a herceg halálán kellene lennie, hiszen ennek lehet a legsúlyosabb következménye, míg a királyné varrónőjének és a bűnös cselszövőnek egyre kisebb jelentőséggel kellene bírnia. A rendező megfordítja a sémát, és az egyén tragédiája felől kezdi el láttatni a helyzetet. Ezért lehet a csúcspont maga a kivégzés, és ez az, amin hazaérve szívesen gondolkozok.

Összességében erős hullámmás jellemzi az előadást, melyben mintha az eredeti művészi továbbgondolások és a szétkoptatott formák viaskodnának. Sajnos ez a kardpárbaj nem minden esetben zárul a jók győzelmével, és egy jó színész nem felelhet mindenkiért.

Várszegi Martin

Are you feelin' it, Veszprém?

Irie Maffia-koncert az Expresszóban. 2015. május 22.

Az idén tízéves Irie Maffiát Magyarországon már senkinek nem kell bemutatni, hiszen az elmúlt években az összes elképzelhető helyszínen színpadra léptek, Veszprémben is többször megfordultak már. A zenekar nemzetközi színtereken is egyre-másra aratja a sikereket, Olaszországtól Hollandiáig mindenhol felléptek, júniusban New Yorkban adnak majd három koncertet. Az évforduló alkalmából új albumot jelentettek meg, ami a rövid, de annál lényegre törőbb **10** címet viseli.

Valószínűleg ez a lemez lesz az idei nyár egyik legnagyobb durranása, hiszen már a megjelenése napján az iTunes listájának első helyén landolt, a Sziget himnuszának választott *Easy As One Two Three* pedig szűk egy hónap alatt jutott százezres nézettségig. Ha Uri Geller lennék, két kanálhajlítás között megjöveddölhetném az album további elsőprő sikerét, de egyelőre mégsem bocsátkozom jóslatokba. Az új lemezről eddig a már említett Sziget-himnusz és a reggae legszebb hagyományait feltámasztó *Johnny No Walker* a kedvenceim, de a többi dal is mind nagyon jó, különösen a *Here Come The Girls* és a *Whistle And Walk*. A *Hé Te!* szövegvilága viszont egyáltalán nem áll közel hozzám. „Tudod fiam, az élet olyan, akár a szkander, vagy te nyomod le, vagy téged nyomnak le” – a dalban ezen kívül még hasonló bölcsességekről értesülhetünk. Mintha a Coelho-összest és Oravecz Nóra legújabb kötetét bedobták volna a turmixgépbe, aztán az eredményt rárakták volna egy jó kis lazítós zenére.

A koncerten sokat játszották az új album dalait, mindjárt a Facebookon jó előre beígért *Jump Uppal* nyitottak. A közönség vette is a dal üzenetét, innentől kezdve az utolsó záróakkordig folyamatos volt az ugrálás. A siker egy percre nem volt kérdéses, szinte már azelőtt eldőlt, hogy a zenészek egyáltalán színpadra álltak volna. Még jóformán a kezükbe se vették a hangszereket, de a nézőtér máris hangosan skandálta az Irie Maffia nevet, ilyen kezdéssel azért elég nehéz elrontani egy koncertet (talán ez is csak a legnagyobbaknak sikerülhet). Az Irie Maffia tagjai hatalmas

profik, kétség sem férhet hozzá, hogy tudják, hogyan kell bulit csinálni. Jó alaposan megénekeltek a közönséget, aztán olyan show-t adtak elő, amilyenre rajtuk kívül talán senki sem képes ebben az országban. A hangulat egyik tetőpontján, miután épphogy csak cigánykereket nem hánytak a színpadon, közölték, hogy most kicsit lelassítják a bulit, és elővették a lazítósabb dalokat, hogy a közönségnek legyen ideje egy kicsit újra magára találni a következő pörgős rész előtt. A hangulat végig tökéletes volt, az előadónak egyszer sem volt szükségük arra, hogy Pataky Attila (vagy az egyszeri bankrabló) módjára a közönségbe kiabálják, hogy „Hadd lássam a kezeket!”. A nézők – szerencsére – tudták ezt maguktól is, nem kellett őket különösebben biztatni. A frontemberek persze nem bízták a véletlenre a hangulatfokozást, a grenadai MC Kemon – aki eredetileg futballistaként jött Magyarországra – angolul és magyarul beszélt a színpadról, aztán elhangzott a címben idézett szónoki kérdés: „Are you feelin' it, Veszprém?” A közönség nagyon örült, Veszprém érezte a bulit.

Tudományosan bizonyított tény, hogy minden koncert legjobb része a ráadás, amikor a zenészek lemennek a színpadról, a közönség pedig – a jól bevált koreográfia szerint – visszahívja őket a színpadra, eljátszani a végére tartogatott, legjobb dalokat. Az Irie Maffia ezt sem bírta a véletlenre, előre figyelmeztették a nézőket, hogy ha nem tapsolják vissza őket, akkor nem jönnek. De aztán mégis jöttek, és a szokásos egy-két ráadás szám helyett eljátszottak mindjárt ötöt. A zenélés elkezdése előtt

Sena a biztonság kedvéért még egyszer beizzította a hangulatot, és alaposan megénekelte a közönséget. A ráadásblokk első dala a – bizonyos körökben már-már klaszszikusnak számító – *Baszd fel a kéket* volt. Ekkor járaták csúcsra a füstgépet is, a reflektorok a rendőrautók villogását utánozták, miközben olykor a szirénák is megszóltak. Titokban azért reménykedtem, hogy valahonnan John McClane is előkerül, fel sétál a színpadra, aztán kifújja a pisztolyából a füstöt, amíg szól a szirénák, de ez sajnos egyelőre elmaradt. Egy régi történet szerint viszont, amikor a Hódító hódok együttes játszott a ugyanennek a számnak a feldolgozását (még a régi Expresszóban), akkor tényleg kijöttek a rendőrök, de az már sok-sok évvel ezelőtt történt. Most viszont a rendőrség helyett néhány „Irie Maffia 10” feliratú zászló került elő, ahogy haladtunk a ráadásblokk vége felé, egyre több, végül a közönségnek adogatták le őket. Megpróbáltam megszámolni a zászlókat, az első szám alatt egyet láttam, a harmadiknál hármat, aztán rájöttem, hogy zászlókat számolni hülyeség. Annyit viszont mégis sikerült megállapítani, hogy a ráadásszámok és a zászlók mennyiségének növekedése között nem volt egyenes arányosság. A zenekar még eljátszotta a *Fever In Her Eyes*-t és a *Zene Zenget* az előző albumról, aztán zárták a boltot, és elköszöntek a nézőktől.

Mielőtt elindultam, arra számítottam, hogy a nézőtér tele lesz csatakos hajú rasztafárikkal, akik vidáman tekernek egy blázt, szétfújják a füstöt, és ezzel – akaratukon kívül – a többiek szórakozásáról is gondoskodnak. Ez az előfeltevés nem jött be. Ha MC Kemon nem számítjuk, akkor összesen egy darab rasztát sikerült kiszűrnom. A BP Shop ruhák egy főre eső száma viszont meglepően nagy volt. Megállíthatatlanul terjednek a BDPST, BUDA FCKN PEST és hasonló elmés feliratot viselő pólók (a BP Shop Fluor Tomi által szentesített, tehát hivatalosan is menőnek számító ruhamárka). Busa Pista például halmozta a divatosságot, mert amikor lekerült róla a BP Shop pulóver, máris felvillant alatta a BP feliratú póló. Ennyi egyforma ruha után azért felmerült bennem a gyanú, hogy hátha titokban a BP Shop szponzorálja a zenekart. Mindez a koncentrált menőség és a tükör előtt folyamatosan hajukat igazgató tizenévesek nagy száma jelzi, hogy a YOLO életérzés megérkezett Veszprémbe, és jó ideig itt is fog maradni.

B. Kiss Mátyás

1410	
------	--

✓ g. Howard
92-15-6 / 22.
maggelint!

csángi és Északi és a középső
 kőből s elvezető VERBUNKOSAN
 a VIA DUKTON: most is ne hagyjuk
 nek - nem VIATSKAKENT - a középső
 ártomány a Barony orman majd egy
 des tunnel a Barabont is megérinti
 s azaz egy Barabont (most keres
 KATA a BARABONT?) Jól elmondja SÓK-
 FOKRA hogy főtérre főtérre sőt
 derednek ama kőből a mielőtt
 István elment a középső a kőből a kőből

R. J. L. L. L.

2. Supra? Audio

